

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**GÖLLER BÖLGESİ'NDE BİTKİSEL DOKUMACILIK VE ÜRETİLEN HASIR
DOKUMALARIN BAZI ÖZELLİKLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA**

Zuhal BEZİRCİ

EV EKONOMİSİ (EL SANATLARI) ANABİLİM DALI

**ANKARA
2007**

Her hakkı saklıdır.

Doç. Dr. Zeynep ERDOĞAN danışmanlığında, Zuhale BEZİRCİ tarafından hazırlanan “Göller Bölgesi’nde Bitkisel Dokumacılık ve Üretilen Hasır Dokumaların Bazı Özellikleri Üzerinde Bir Araştırma” adlı tez çalışması 25/04/2007 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (El Sanatları) Anabilim Dalı’nda **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mustafa ARLI

Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu

Üye: Prof. Dr. Yahşi YAZICIOĞLU

Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi

Üye: Prof. Dr. Halide SARIOĞLU

Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi

Üye: Doç. Dr. Zeynep ERDOĞAN

Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu

Üye: Yrd. Doç. Dr. Feryal SÖYLEMEZOĞLU

Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Ülkü MEHMETOĞLU

Enstitü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

GÖLLER BÖLGESİ'NDE BİTKİSEL DOKUMACILIK VE ÜRETİLEN HASIR DOKUMALARIN BAZI ÖZELLİKLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Zuhal BEZİRCİ

Ankara Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç.Dr. Zeynep ERDOĞAN

Bitkisel dokumacılık, eski tarihlerden bu yana hammaddenin bol ve yaygın olarak bulunduğu durgun su kaynaklarının etrafındaki yerleşimlerde varlığını sürdürmüş bir el sanatıdır. Türkiye’de ve Dünya’da bu dokumaların kullanımına en çok sulak bölgelerde rastlanmıştır. Türkiye’nin güney-batısında yer alan Göller Bölgesi ise bünyesinde çok sayıda göl ve bataklık bölge bulundurmaktadır. Bundan dolayıdır ki Göller Bölgesi insanı çok eski tarihlerden bu yana bitkisel dokumacılığı bir ata el sanatı olarak kabul etmiş ve günümüze kadar çeşitli uygulama ve kullanımlarla bunu ispat etmiştir.

Tarihi belgelerin birçoğu geçmiş tarihlerde, gerek ev kullanım eşyası, gerekse kabir hasırı gibi gelenekler doğrultusunda kullanılan çeşitli ürünlerin, göller bölgesi yerleşimlerinde önemli bir yeri olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada Göller Bölgesi’nde yer alan ve bitkisel dokumacılığın yapıldığı yörelerde bulunan bitkisel dokuma ürünler saptanmış, ulaşılan ürünler teknik desen ve renk gibi fiziksel yönleri açısından incelenmiştir. Dokumacılar anketler yoluyla alınan bilgiler değerlendirilmiş ve konuya üretime katkısı olacak öneriler getirilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamına alınan yörelerde bitkisel hammadde yetiştirme koşulları saptanmış ve yörelerde mevcut bulunan hammaddelerin fiziksel özellikleri ile ilgili araştırma yürütülmüştür.

Ayrıca çalışma, hasır dokumaların tarihten günümüze kullanım alanları, ürün tipleri ve değerlendirilme şekilleri ile ilgili bilgi vermektedir.

Göller Bölgesi’nde, bitkisel dokuma yapılan yerleşimlerde yürütülen bu araştırma, bu yöre ve konu ile ilgili yapılan ilk çalışmadır. Bu özelliği ile hammaddenin ve iş gücünün değerlendirilmesi ile yörenin tanıtılacağı ve gelir sağlayacak bir proje önerisi ile üretim yapılan yörelere katkı sağlayacak bir araştırma niteliği taşımaktadır.

2007, 202 sayfa

Anahtar Kelimeler:Göller Bölgesi, Bitkisel hammadde, Hasır,Hasır dokuma

ABSTRACT

Ph. D. Thesis

A STUDY ON PLANT WEAVING IN THE LAKES DISTRICT AND SOME PROPERTIES OF WICKER WEAVINGS PRODUCED

Zuhal BEZİRCİ

**Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences Department of Home Economics**

Supervisor: Assoc.Prof.Dr. Zeynep ERDOĞAN

Plant weaving is a handicraft that has continued its existence since ancient times in settlements around stagnant water resources where raw material is abundant. These weavings find their most widespread use in water-rich areas both in Turkey and in the world. The Lakes District (Goller Bolgesi in Turkish), situated in the southwest of Turkey, contains a large number of lakes and marshlands. Therefore, the people of the Lake District have adopted plant weaving as their ancestral handicraft since old times and have proven this through various applications and use.

Many of the historical documents indicate that various products that have been used in accordance with traditions as household items or grave wicker occupy a significant place in the Lakes District settlements.

In this study, plant weaving products made in the Lakes District have been determined and the products have been studied in respect of their physical aspects such as technical design and color. Information obtained from weavers through interviews has been assessed and suggestions have been made that will contribute to production.

Furthermore, conditions have been determined for growing plant raw materials in areas included in the study and research has been conducted on the physical properties of raw materials available in the area.

The study also provides information regarding the areas of use for wicker weavings from past to present, types of products and ways of making use of them.

This study, which has been conducted in settlements where plant weaving is performed, is the first study to be done on the region and the subject. By virtue of this feature, it will contribute to the settlements where products are made by making use of raw materials and manpower, promoting the areas and proposing a project that will bring in income.

2007, 202 pages

Key Words:The Lakes District, Plant Weaving, Wicker, Wicker Weaving.

TEŞEKKÜR

Çalışmada yardım ve ilgilerini esirgemeyen danışman hocam Doç.Dr.Zeynep ERDOĞAN'a, değerli katkıları ile beni yönlendiren Prof.Dr.Mustafa ARLI'ya, Prof. Dr.Halide SARIOĞLU'na veYrd.Doç.Dr. Feryal SÖYLEMEZOĞLU'na hammadde ve su analizleri konusunda yardımlarını gördüğüm Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi ilgili bölüm hocalarına, çalışmanın istatistik değerlerinin hesaplanmasında yardımcı olan Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İstatistik Bölümü Öğretim Elemanı Arş Gör. Ahmet PEKGÖR'e sonsuz yardımlarını gördüğüm ve bölgeler hakkında her türlü desteği sağlayan yöre halkına ve Belediye Başkanlarına, teknik bilgilerinden yararlandığım hasır dokuma atölyesi çalışanları ile Konya yöresi hammadde depoları çalışanlarına ve çalışmanın her aşamasında beni destekleyen sevgili annem, eşim ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Zuhal BEZİRCİ

Ankara, Nisan 2007

İÇİNDEKİLER

1.GİRİŞ.....	1
2.KAYNAK ÖZETLERİ VE KURAMSAL TEMELLER.....	13
2.1 Kaynak Özetleri.....	13
2.2 Kuramsal Temeller.....	19
2.2.1 Göller yöresi hakkında genel bilgi.....	19
2.2.1.1 Göllerin yerleşim bölgesi, fiziksel ve coğrafi özellikleri.....	22
2.2.1.1.1 Acı Göl.....	22
2.2.1.1.2 Ak Göl.....	24
2.2.1.1.3 Akşehir Gölü.....	25
2.2.1.1.4 Beyşehir Gölü.....	25
2.2.1.1.5 Burdur Gölü.....	26
2.2.1.1.6 Çavuşçu Gölü.....	27
2.2.1.1.7 Eber Gölü.....	27
2.2.1.1.8 Eğirdir Gölü.....	28
2.2.1.1.9 Kovada Gölü.....	29
2.2.1.1.10 Salda Gölü.....	29
2.2.1.1.11 Suğla Gölü.....	30
2.2.1.1.12 Yarıslı Gölü.....	31
2.2.2 Bitkisel dokumacılık hakkında genel bilgi.....	32
2.2.3 Bitkisel dokumacılıkta kullanılan hammaddeler.....	34
2.2.3.1 Bataklık sazı (Typha angustifolia).....	35
2.2.3.2 Kargı kamışı (Arundo donax L.).....	36
2.2.3.3 Kofa, kefa (Juncus glaucus ehrh).....	37
3.MATERYAL VE YÖNTEM.....	39
3.1 Materyal.....	39
3.2 Yöntem.....	40
3.2.1 Göller Bölgesi'nde bitkisel dokumacılığın tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu.....	40
3.2.2 Hammadde.....	40
3.2.2.1 Hammaddenin cinsi ve yetiştirme koşulları.....	40
3.2.2.1.1 Hammadde cinsi.....	41
3.2.2.1.2 Hammadde yetiştirme koşulları.....	41
3.2.2.2 Hammaddenin bazı fiziksel özellikleri.....	42
3.2.2.3 Hammaddenin kullanım alanları.....	42
3.2.3 Kullanılan araçlar.....	42
3.2.4 Dokuma hazırlık ve dokuma işlemi.....	42
3.2.4.1 Hammaddelerin elde edilmesi (hasat).....	42
3.2.4.2 Hammaddenin dokumaya hazırlanması.....	42
3.2.4.3 Dokuma işlemi.....	43
3.2.5 Ürün çeşitleri.....	43
3.2.6 Ürün özellikleri.....	43
3.2.6.1 Ürünlerin en – boy ve yüzey alanları.....	43
3.2.6.2 Ürünlerin teknik özellikleri.....	44
3.2.7 Bitkisel dokumacılık ile uğraşanların bazı özellikleri, çalışma koşulları.....	44

4.ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	45
4.1 Göller Bölgesi’nde Bitkisel Dokumacılığın Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu.....	45
4.1.1 Acı Göl.....	47
4.1.2 Ak Göl.....	48
4.1.3 Akşehir Gölü.....	49
4.1.4 Beyşehir Gölü.....	56
4.1.5 Burdur Gölü.....	60
4.1.6 Çavuşçu Gölü.....	60
4.1.7 Eber Gölü.....	61
4.1.8 Eğirdir Gölü.....	63
4.1.9 Kovada Gölü.....	63
4.1.10 Salda Gölü.....	64
4.1.11 Suğla Gölü.....	64
4.1.12 Yarıklı Gölü.....	65
4.2 Hammadde.....	65
4.2.1 Hammaddenin cinsi ve yetiştirme koşulları.....	66
4.2.1.1 Hammaddenin cinsi.....	66
4.2.1.2 Hammaddenin yetiştirme koşulları.....	67
4.2.2 Hammaddenin bazı fiziksel özellikleri.....	76
4.2.3 Hammaddenin kullanım alanları.....	83
4.3 Üretimde Kullanılan Araçlar.....	85
4.4 Dokumaya Hazırlık ve Dokuma İşlemi.....	93
4.4.1 Hammaddenin elde edilmesi (hasat).....	93
4.4.2 Hammaddenin dokumaya hazırlanması.....	95
4.4.3 Dokuma işlemi.....	106
4.5 Ürün Çeşitleri.....	117
4.6 Ürün Özellikleri.....	131
4.6.1 Ürünlerin en – boy ve yüzey alanları.....	131
4.6.2 Ürünlerin teknik özellikleri.....	133
4.7 Bitkisel dokumacılık ile uğraşanların bazı özellikleri, çalışma koşulları.....	143
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	166
5.1 Göller Bölgesi’nde Bitkisel Dokumacılık.....	166
5.2 Hammaddelerin En Çok Kullanıldığı Alanlar ve Bu Konuya Getirilebilecek Farklı Öneriler.....	182
5.3.Tez Çalışmasının Bu Alana Sağladığı Yarar, Katkı ve Yapılabilecekler	189
KAYNAKÇA.....	196
EK 1 Dokumacıya Yönelik Anket Formu.....	197
EK 2 Bitkisel Dokumaya Yönelik Bilgi Formu.....	200
ÖZGEÇMİŞ.....	201

SİMGELER DİZİNİ

X	mevcut
....	mevcut değil
x	Standart ortalama
Sx	Standart hata
SS	Standart sapma
Max	maksimum
Min	minimum

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1 Camerun kabilesinde dokuma tezgahına gölgelik olarak Kullanılan hasır yaygı.....	2
Şekil 1.2 Kazakistan’da bulunan hasır çadır duvarı.....	5
Şekil 1.3 Kazakistan’da hasır yaygıların çadır duvarı olarak kullanımı.....	5
Şekil 1.4 Kazakistan’da bataklık sazının dam üzerinde kullanımı	6
Şekil 1.5 Azerbaycan’da yer tezgahında hasır dokuma üretimi.....	7
Şekil 1.6 Azerbaycan’da üretilen yer yaygısı.....	7
Şekil 1.7 Azerbaycan’da üretilen boyra dokumadan detay.....	8
Şekil 1.8 Çeşitli teknikler kullanılarak oluşturulmuş sepetler ve el sanatları ile uğraşan kadınlar.....	9
Şekil 2.1 Göller bölgesi haritası.....	20
Şekil 2.2 Beyşehir gölü kıyılarında yetişen kargı kamışı.....	21
Şekil 2.3 Acı göl kıyılarındaki bataklık bölgeler	23
Şekil 2.4 Acı göl.....	24
Şekil 2.5 Bataklık bölgeler	28
Şekil 2.6 Salda gölü genel görünüş	30
Şekil 2.7 Suğla gölü ve bataklık bölgeler.....	31
Şekil 2.8 Anadolu’da yaygı olarak kullanılan hasır dokuma.....	32
Şekil 2.9 Bataklık sazı	36
Şekil 2.10 Kargı kamışı.....	37
Şekil 2.11 Kofa.....	38
Şekil 4.1 Bitkisel dokumaya alternatif üretilen plastik hammaddeli yaygılar.....	47
Şekil 4.2 Akgöl kıyılarındaki bataklık alanlar.....	48
Şekil 4.3 Doğrugöz’de bitkisel dokumacılık ile uğraşan yöre halkı.....	50
Şekil 4.4 Telli boyra tezgahında çalışan dokumacılar (Erbaylar Limited Şirketi).	52
Şekil 4.5 Pazarlamaya hazır ürünler.....	54
Şekil 4.6 Kargı kamışının yığınlar halinde toplandığı hammadde depoları.....	55
Şekil 4.7 Yeşil dağ merkez.....	57
Şekil 4.8 Hüyük ilçesi Mutlu köyü.....	58
Şekil 4.9 Telli boyra tezgahında dokuma (Zirve Limited Şirketi).....	59
Şekil 4.10 Eber gölü bataklıkları.....	62
Şekil 4.11 Kargı kamışı	67
Şekil 4.12 Kofa.....	69
Şekil 4.13 Kargı kamışının çatıda izolasyon malzemesi olarak kullanımı	70
Şekil 4.14 Kargı kamışından çadır ev olmak üzere hazırlanmış telli boyra	71
Şekil 4.15 Eğirdir Gölü kıyılarında yetişen kargı kamışı	72
Şekil 4.16 Kovada gölü kıyısında kesimi yasaklanan kargı kamışları.....	72
Şekil 4.17 Salda gölü kıyılarında yetişen kofa	73
Şekil 4.18 Hasatta kullanılan araçlar	85
Şekil 4.19 Ahşap tokuç	86
Şekil 4.20 Yurgu taşı	87
Şekil 4.21 Tarak	88

Şekil 4.22 Ahşap tezgah	89
Şekil 4.23 Ahşap tezgah tarakları	90
Şekil 4.24 Ahşap taşınabilir dikey tezgah.....	91
Şekil 4.25 Metal tezgah	92
Şekil 4.26 Motorlu metal tezgah.....	92
Şekil 4.27 Hammaddenin taşınması	94
Şekil 4.28 Bataklık sazının hasadında kullanılan kona	94
Şekil 4.29 Kargı kamışının soyulması.....	95
Şekil 4.30 Hazırlanmış bataklık sazı bağları.....	96
Şekil 4.31 Damlarda kurumaya bırakılmış bataklık sazı.....	97
Şekil 4.32 Bataklık sazı dövme işlemi	98
Şekil 4.33 Dövülmüş halde hammadde	98
Şekil 4.34 Öz alma işlemi (1).....	99
Şekil 4.35 Öz alma işlemi (2).....	100
Şekil 4.36 Tarama işlemi	101
Şekil 4.37“Yurgu taşı” ile yarma işlemi	101
Şekil 4.38 Çözüğü bükme işlemi (1)	102
Şekil 4.39 Çözüğü bükme işlemi (2)	103
Şekil 4.40 Çözüğü bükme işlemi (3)	103
Şekil 4.41 Bataklık sazından yapılmış çözgüçük yumak.....	104
Şekil 4.42 Tezgaha gerilmiş çözgü	104
Şekil 4.43 Tezgaha gerilecek olan sentetik çözgü iplikleri.....	105
Şekil 4.44 Dokumacının dokuduğu kısma oturarak dokuma yapışı.....	107
Şekil 4.45 Dikey taşınabilir tezgahda seccade dokuma.....	108
Şekil 4.46 Kenetleme tekniği ile yapılan balık kafesi ayrıntısı.....	109
Şekil 4.47 Telli boyra başlangıç işlemi (1).....	110
Şekil 4.48 Telli boyra başlangıç işlemi (2).....	110
Şekil 4.49 Telli boyra dokuma işlemi.....	111
Şekil 4.50 Düz boyra başlangıç işlemi.....	112
Şekil 4.51 Düz boyra başlangıç işlemi.....	113
Şekil 4.52 Düz boyra dokuma işlemi (1).....	113
Şekil 4.53 Düz boyra dokuma işlemi (2).....	114
Şekil 4.54 Düz boyra dokuma bitirme işlemleri (1).....	114
Şekil 4.55 Düz boyra dokuma bitirme işlemleri (2).....	115
Şekil 4.56 Düz boyra dokuma bitirme işlemleri (3).....	116
Şekil 4.57Bitmiş halde düz boyra dokuma.....	116
Şekil 4.58 Yer yaygısı.....	118
Şekil 4.59 Halı altında kullanılan yaygı.....	118
Şekil 4.60 Yöreme.....	120
Şekil 4.61 Yöreme ayrıntı	120
Şekil 4.62 Seccade	121
Şekil 4.63 Mutlu köyü’nde dokunan seccade	122
Şekil 4.64 Mutlu Köyü’nde dokunan seccade ayrıntı	122
Şekil 4.65 Sütçük	124
Şekil 4.66 Çığır	125
Şekil 4.67 Kargı kamışının damlarda koruyucu olarak kullanımı	126
Şekil 4.68 Kargı kamışından yapılmış balık avlama kafesi.....	127
Şekil 4.69 Kabir hasırı.....	128

Şekil 4.70 Gölgelek.....	129
Şekil 4.71. Bezayağı tekniği	136
Şekil 4.72. Bezayağı tekniği	136
Şekil 4.73 Üç atlamalı bezayağı tekniği desen raporu.....	137
Şekil 4.74 Baklava desenli yaygıdan ayrıntı.....	137
Şekil 4.75 Sumak dokuma tekniği.....	138
Şekil 4.76 Sumak tekniğinde dokunmuş üründen ayrıntı.....	138
Şekil 4.77 Kenetleme tekniği	139
Şekil 4.78 Kenetleme tekniği ile oluşturulmuş üründen ayrıntı	139
Şekil 4.79 Telli boyra ayrıntı.....	140
Şekil 4.80 Otomatik tezgahta ipli boyra dokuma işlemi	142
Şekil 4.81 Düz boyra dokuma tekniği	142
Şekil 4.82 Düz boyra tekniğinde dokunmuş üründen ayrıntı.....	143
Şekil 4.83 Düz boyra dokuma	144
Şekil 4.84 Geçim kaynağı bitkisel dokumacılık olan aileler.....	145
Şekil 5.1 Tatlıkuyu köyünde bitkisel dokumacılar.....	167
Şekil 5.2 Otomatik tezgahta çalışan dokumacılar.....	169
Şekil 5.3 Dokuma atölyesinde çalışan dokumacı.....	170
Şekil 5.4 Bataklık sazı ve kargı kamışı demetleri.....	172
Şekil 5.5 Gölgelek olarak tasarlanmış ürünler.....	173
Şekil 5.6 Boyra dokuma tezgahı.....	174
Şekil 5.7 Kargı kamışı yığınları (Amil Us ticarethanesi).....	175
Şekil 5.8 Pazarlanmaya hazır boyra dokumalar.....	177
Şekil 5.9 Kapı önlerinde kurulan dokuma tezgahı.....	178
Şekil 5.10 Ev ayıracı.....	180
Şekil 5.11 Bitkisel hammadde kullanılarak yapılmış yöresel bebek.....	183
Şekil 5.12 Bitkisel hammadde kullanılarak yapılmış turistik sepetler.....	184
Şekil 5.13 Bitkisel hammadde kullanılarak oluşturulan ev tipi korunak.....	185
Şekil 5.14 Bitkisel hammadde kullanılarak oluşturulan ev ayıracı.....	186
Şekil 5.15 Bitkisel hammadde kullanılarak oluşturulan perde.....	187
Şekil 5.16 Sipariş üzerine üretilen bitkisel yer yaygıları (1)	188
Şekil 5.17 Sipariş üzerine üretilen bitkisel yer yaygıları (2).....	188

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Hammaddelerin göllere göre dağılımı.....	67
Çizelge 4.2. Göller Bölgesi'nde yetişen bataklık sazının (typha angustifolia l.) çap ve uzunluk değerlerine (cm) ilişkin tanımlayıcı istatistikler.....	77
Çizelge 4.3. Göller Bölgesi'nde yetişen kargı kamışının (arundo donax l.) bitki çapı, çeper kalınlığı, boşluk çapı, teknik sap uzunluğu, püskül uzunluğu (cm) ve internodi (boğum) sayısına (adet) ilişkin tanımlayıcı istatistikler.....	79
Çizelge 4.4. Göller Bölgesi'nde yetişen kofanın (Juncus inflex ehr.) çap ve uzunluk değerlerine (cm) ilişkin tanımlayıcı istatistikler.....	82
Çizelge 4.5. Hammaddelerin göllere göre değerlendirilme şekilleri.....	83
Çizelge 4.6. Göller Bölgesi'nde ürün çeşitlerinin göllere göre dağılımı.....	130
Çizelge 4.7. Göller Bölgesi'nde ürün çeşitlerinin bazı fiziksel özellikleri.....	132
Çizelge 4.8 Göller Bölgesi'nde üretilen bitkisel dokumaların teknik özellikleri.....	135
Çizelge 4.9 Dokumacıların yaş grupları.....	145
Çizelge 4.10 Dokumacıların cinsiyetleri	146
Çizelge 4.11 Dokumacıların öğrenim durumları	147
Çizelge 4.12 Dokumacıların medeni durumları	148
Çizelge 4.13 Dokumacıların dokuma yaptıkları süre	149
Çizelge 4.14 Dokumacıların yıl boyunca dokuma yapma durumları	150
Çizelge 4.15 Dokumacıların dokumayla uğraştıkları mevsim	151
Çizelge 4.16 Bitkisel dokumanın yapıldığı yer.....	152
Çizelge 4.17 Bitkisel dokumanın öğrenildiği kaynaklar	152
Çizelge 4.18 Dokumacıların günde yaptıkları uzunluk miktarı (m).....	153
Çizelge 4.19 Dokumacıların bitkisel dokuma dışındaki uğraşı alanları.....	154
Çizelge 4.20 Dokumanın yapılma amacı	155
Çizelge 4.21 Dokumada kullanılan gereçlerin elde edilme kaynakları.....	156
Çizelge 4.22 Dokuma tezgahının temin edildiği kaynak.....	157
Çizelge 4.23 Dokuma tezgahının yapımında kullanılan malzeme.....	157
Çizelge 4.24 Dokumacıların bitkisel dokumaya engel bedensel özürlerinin olma durumları.....	158
Çizelge 4.25 Dokumacıların oturuş şekline kaynaklanan rahatsızlıkları	159
Çizelge 4.26 Dokumacıların parmakları ile ilgili rahatsızlıklarının olma durumları.....	160
Çizelge 4.27 Dokumacıların gözlerinden kaynaklanan rahatsızlıklarının olma durumları	161
Çizelge 4.28 Dokumacılar da hammaddenin oluşturduğu tozlanmadan kaynaklanan rahatsızlıklarının olma durumları.....	162
Çizelge 4.29 Dokumacının ailesinin ana geçim kaynakları.....	163
Çizelge 4.30 Dokumanın yapılma amacı	164
Çizelge 4.31 Dokumacıların sosyal güvencelerinin olma durumları	165

1. GİRİŞ

Bitkisel dokumacılığın insanlık tarihi kadar eski bir el sanatı olduğu bilinmektedir. Tarihi kaynaklarda dokumacılıktan bile önce geliştiği bilinen bitkisel hammaddeler ile dokuma işlemi, özellikle durgun su kaynakları kenarlarındaki yerleşimlerde yapılmış ve günlük ihtiyaçların temininde kullanılmıştır.

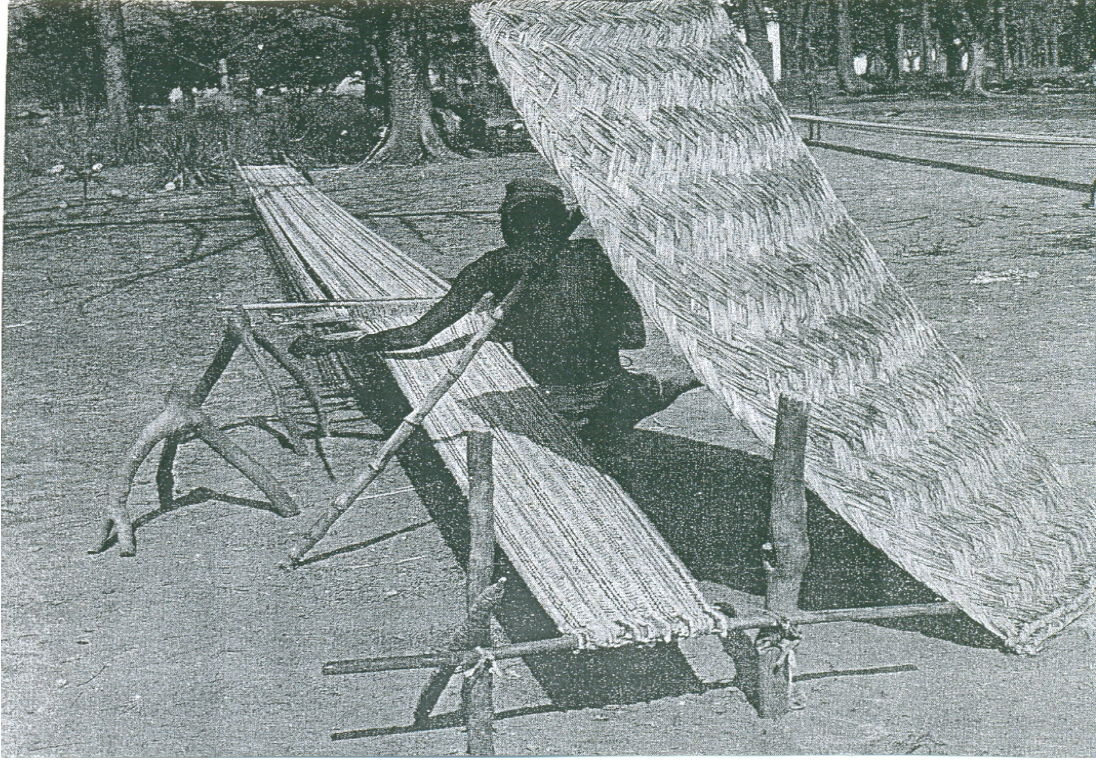
Bitkisel örücülük kendiliğinden yetişen ya da kültürü yapılan bazı bitkilerin sapını, yapraklarını, ince dallarını, ya olduğu gibi veya yarararak, ince şeritler haline getirdikten sonra çeşitli şekillerde örme ve değerlendirme işi olarak tanımlanabilir (Atay 1987).

Bitkisel dokumacılık ise bitkisel örücülükten daha farklı olarak özellikle sulak yerlerde yetişen kofa, bataklık sazı, kargı kamışı ve kültür bitkilerinden buğday, çavdar, arpa saplarını belli bir dokuma tekniği ile yüzey oluşturmak amacıyla değerlendirme işlemi olarak tanımlanabilir (Gürtan'ın 1961). Bitkisel dokuma ürünlerin yapımında en önemli özellik dokuma tezgahının kullanılıyor olmasıdır.

Arlı (1990), el sanatlarını hammaddelerine göre sınıflandırmıştır. Bunlardan biri hammadde olarak ince dallar- saplar ve ağaç şeritleri işleyen el sanatlarıdır. Bitkisel dokumacılık ise kullanılan hammaddeler açısından bu grupta yer alabilir.

Bitkisel örücülük dünyanın en eski ve tarihi çok eskilere dayanan bir el sanatıdır. Yapılan kazılarda tarihten önceki devirlere ait örnekler bulunmuştur. Hatta en eski sanatlarımızdan biri olan dokumacılık bile bitkisel örücülükten daha sonra gelişmiş bir el sanatıdır. Bunu bize, yapılan kazılarda ortaya çıkarılan tarih öncesi devirlere ait sepet parçaları, kemik bizler ve taş yontular üzerindeki resimler en iyi biçimde açıklamaktadır (Gürtan'ın 1961). Eski Mısırlılar'ın mumyalarını sarmak için sepet örgülerden yararlandıkları, ev eşyaları, sandalyeler yaptıkları ve taşıma aracı olarak kullandıkları bilinmektedir. Mısır'da bulunan 10.000 yıl öncesine ait sepetler bu durumu kanıtlamaktadır. Sümerler ve Asurlular'da bu sanatla yoğun olarak uğraşmışlardır. Amerikan Yerlileri'nin ise bu el sanatı ile binlerce yıldan beri

uğraştıkları, Amerika ve Afrika'nın ilkel kabilelerinde sepetçiliğin hala önemli bir yeri olduğu da bilinmektedir (Şekil 1.1), (Broudy 1979).

Şekil 1.1 Camerun Kabilesi'nde dokuma tezgahına gölgelik olarak kullanılan hasır yaygı (Broudy 1979)

Bitkisel örücülüğün gelişmesi ile çözgüsü ve atkısı bitkisel kaynaklı olan dokumalar ortaya çıkmış ve insanoğlu bu ürünlerle çeşitli ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bitkisel örücülük kapsamında hasır dokumacılık, dokuma sanatı ile paralel biçimde gelişmiştir. Su kenarlarında kendiliğinden yetişen ve saz olarak da bilinen bitkilerden yapılan hasır dokumalar, çok eski tarihlerden beri yer yaygısı olarak kullanılmıştır.

Arkeolog ve etnologların ulaştığı çeşitli veriler, dokumanın en eski köklerinin Mezolitik çağdan kalma olduğu yönündedir. Uzmanlar tekstil dokumaların anasının kesinlikle sepet örücülüğü ve hasır dokumacılığı olduğu konusunda birleşmektedirler.

Dünya'nın birçok bölgesinde buzullar eriyip sular çekilmeye başlayınca yaşam kültürlerinde de sonsuz değişiklikler meydana gelmeye başladı. Uzak doğu, Amerika

ve Afrika’da kurulan koloniler, seyre elverişli su yolları ile yan yana ve bereketli arazilerde ilerlemişlerdir. Bu nedenle, geliştirdiği avlanma teknikleri sayesinde karnını doyuran ilkel insanların yemek kültüründe de değişiklikler yaşanmıştır. Bu şartlardan dolayı nüfus, bitki yetiştirmeye zorlanmış böylece vahşi topraklarda, bataklıklarda ya da insanların kendi bahçelerinde çeşitli bitkiler yetiştirmeye başlamıştır. Nüfusun büyük çoğunluğu kendi yiyecek kaynaklarını yaratırken bazı guruplar yeni bölgelere göç etmeye zorlanmışlardır. Bu guruplar yeni yerleştikleri topraklara, bitkisel beslenme anlayışını götürünce bitkiler ve tohumları dünyanın büyük bir kısmına yayılmış olmakla birlikte özellikle Akdeniz’in doğusundan güney batı Asya’ya kadar geniş bir arazide vahşi bitkilerin yetiştirildiği bilinmektedir (Dammen 1963).

Yemek alışkanlıklarındaki değişiklik ve güvenli ikametgah isteği onların yaşam sivilini ve ev halkının görevlerini değiştirmiştir. Toplulukların gelişmesi, uygarlaşma fikrini güvenli bölgelerde meslek gruplarının kurulmasıyla ortaya çıkarmış, böylece güvenli ikamet anlayışından doğan ihtiyacı, gelişen meslek gruplarındaki bireyler karşılamaya çalışmıştır. Çok çeşitli bitkiler yetiştirmeyi başaran bu topluluklar, sığınaklarını da sağlam bitki artıklarından ya da yiyecek olarak kullanmadıkları bataklık bitkilerinden yapmayı uygun bulmuşlardır. Nehir yataklarından aldıkları hammaddeleri mesleki becerileri ile şekillendiren halk, böylece bataklık bitkilerini ilk kez işe yarar biçimde kullanmışlardır (Broudy 1979).

Neolitik çağdaki bu gelişme yavaş, yavaş ev içindeki basit kullanım eşyalarında da kendini göstermiştir. Bunun sonucunda insanlar ilk yer yaygısı olarak kullanacakları dokuma hasırları çeşitli teknikler kullanarak yapmışlardır. Bitki kökleri, hasır otu (saz), palmye yaprakları ve bu işler için elverişli çok sayıda ot ve kamışlardan muhtelif kullanım eşyası üretmeye başlamışlardır. Yer yaygılarından sonra ise çeşitli kullanım alanları bulunan muhtelif sepetler farklı teknikler kullanılarak yapılmaya başlanmıştır. Ürünlerin malzemeleri kullanılacağı yere göre seçilmiş ve çeşitli yapım tekniklerinin ortaya çıkması söz konusu olmuştur (Broudy 1979).

Kısacası, bitkisel beslenme anlayışı ile ortaya çıkan bitki çeşitleri, zamanla farklı ihtiyaçlar için de kullanılmaya başlanmış, yeni bitkiler keşfedilmiş ve hammaddenin

elde edilmesiyle ilk el sanatı ürünleri ortaya çıkmıştır. Bu ürünler, evin temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla yapılmaya başlanmış, zamanla meslek guruplarının kendini geliştirmesi ve hammaddenin daha iyi kullanılması ile farklı teknikler ortaya çıkmış daha sonraları da ürünler, sadece ihtiyaca yönelik değil, zengin süslemeleri ve çeşitli teknikleri ile de dikkat çeker olmuştur. Bu gelişmenin en önemli sebebi, hammaddenin kolay bulunur olması ve çevreden elde edilebilmesidir. Bugün bile bitkisel dokumacılığın yoğun yapıldığı yörelerde bu el sanatının ilk çıkış noktası hammaddenin kolay elde edilmesi unsurudur.

Özellikle Avrupa'nın, ziraatle geçimini sağlayan en eski kabilelerinde atık hammadde niteliğindeki mısır kabuklarından, yumurta sepetleri, çok amaçlı çantalar ve mutfakta kullanılan kaplar yapılmıştır. Ayrıca bitkisel hammaddenin çok amaçlı yer yaygılarının yapımında kullanıldığı da bilinmektedir. Özellikle yerde yatak amaçlı kullanılan bu sergiler, ince şeritler halinde örülmüş kordonların bir araya getirilmesi suretiyle oluşturulur (Lyford 1982). Bu ürünlerin günlük hayatta kullanılışı ve kullanım amacı Göller Bölgesi'nde yapılan bitkisel dokumalar ile benzerlik göstermektedir. Ürünlerin yapılış amacı da atık hammaddenin değerlendirilmesi bakımından değerlendirildiğinde benzerlik göstermektedir.

Kazakistan'ın çeşitli bölgelerinde de hammaddenin bol yetişmesine bağlı olarak bitkisel örücülük ve özellikle bitkisel hasır dokumacılığı göller bölgesindeki örneklerine benzer şekilde yapılmış ve hasır üretimi bugün hala devam etmektedir. Burada dokunan örnekler incelendiğinde gerek hammadde, gerek ürün üzerindeki teknik ve desen benzerlikleri dikkat çekicidir. Ayrıca ürün tipleri ve kullanım alanları da benzerlik göstermektedir (Şekil 1.2), (Deniz 2004).

Şekil 1.2 Kazakistan’da bulunan hasır çadır duvarı (Deniz 2004)

Kazakistan’da genellikle kargı kamışının belli bir dolama tekniği ile birbirine kenetlenmesi sonucu oluşturulan paravan tarzı dokumaların yapıldığı da bilinmektedir. Bu tür dokumaların göller bölgesinde paravan, gölgelik, müstemilat ya da çadır duvarı olarak kullanıldığı düşünülürse Kazakistan’daki kullanım amaçlarının benzediği dikkati çeker (Şekil 1.3), (Deniz 2004).

Şekil 1.3 Kazakistan’da hasır yaygıların çadır duvarı olarak kullanımı(Deniz 2004)

Ayrıca kalitesiz hammaddenin dam üzerinde izolasyon amaçlı kullanıldığı ve bu kullanımın göller bölgesinde yaygın olduğu bilinmektedir (Şekil 1.4).

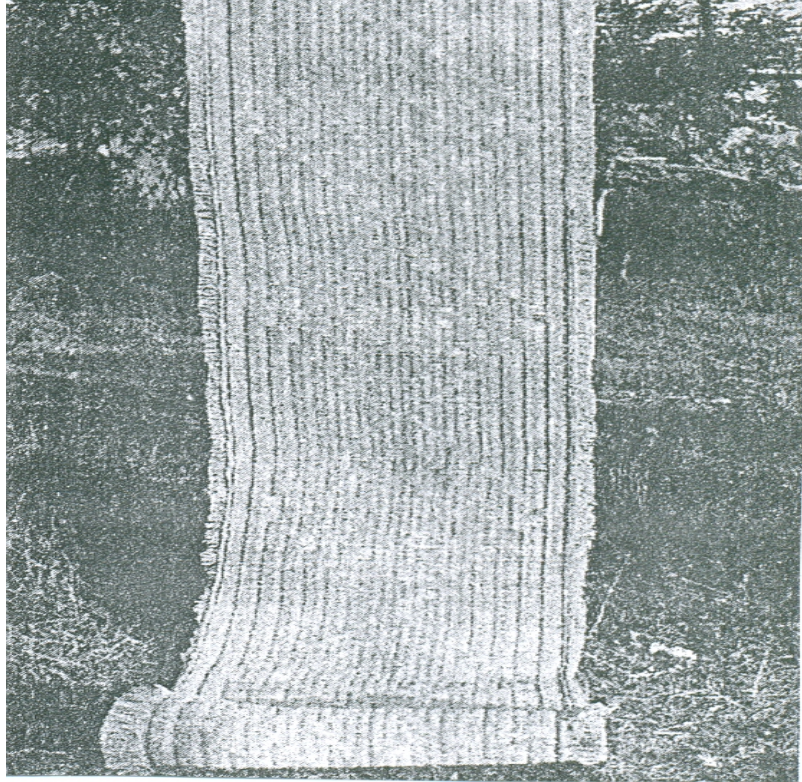

Şekil 1.4 Kazakistan’da bataklık sazının dam üzerinde kullanımı (Deniz 2004)

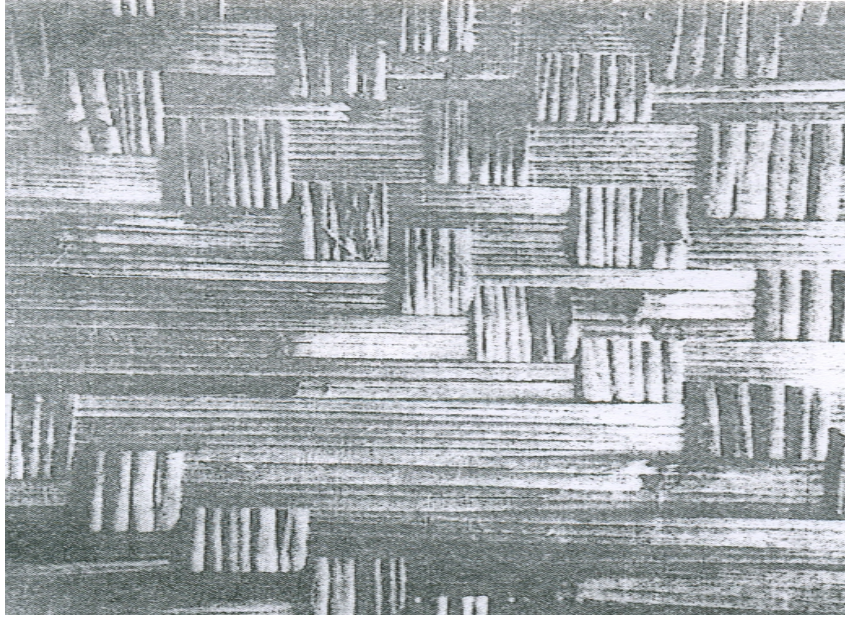
Azerbaycan hasır dokumacılığına bakıldığında ise Azerbaycan bilimler akademisine bağlı bilim adamları tarafından Celilabad ve Nahçıvan da yapılan arkeolojik kazılara göre Azerbaycan’da dokuma sanat tarihinin M.Ö. 5.- 4 bininci yıllara dayandığı ortaya konulmuştur. Günlük hayatta pratik bir şekilde kullanımı bulunan hasır dokumalar Anadolu’daki üretim şekilleri, kullanılan malzeme ve kullanım amaçları ile pek çok açıdan benzeşmektedir. Özellikle özel bir kullanım amacı olan kabir hasırları Azerbaycan’da çok eski yıllardan beri geleneksel olarak ölü gömme esnasında kullanılmaktadır (Şekil 1.5-1.7). Azerbaycan’da hasırcılık yalnızca yerel bir özellik taşımamakla birlikte komşu ülkelerin Azerbaycan’dan hasır ithalatı yaptığı bilinmektedir (Aliyeva 1999).

Şekil 1.5 Azerbaycan'da yer tezgahında hasır dokuma üretimi(Aliyeva 1999)

Şekil 1.6 Azerbaycan'da üretilen yer yaygısı (Aliyeva 1999)

Şekil 1.7 Azerbaycan’da üretilen boyra dokumadan detay (Aliyeva 1999)

Bugün yapılan karışık teknikli dokuma kumaşların ilk çıkış noktası hiç şüphesiz çeşitli örgü teknikleri kullanılan sepet örgüleridir. Bitkisel örücülük kapsamında binlerce yıldır yapılan sepetçilik hemen, hemen her toplum tarafından yeryüzünde elde edilebilir bitki lifleri kullanılarak yapılan önemli el sanatlarından biridir. Yiyecek toplama ve depolama kutuları, çeşitli amaçlarla kullanılacak şişeler ve hatta giyecek barınakları bile bitkisel hammaddelerden sepet örme teknikleri kullanılarak yapılmıştır (Shaw 1999).

Eski topluluklarda bitki lifleri, kamyş, ince dallar ve ağaç kabukları sağlam, dayanıklı, uzun ömürlü, çok hafif, bükülgen, esnek materyaller oldukları için dokumacılıkta, örücülükte ve özellikle çeşitli formlarda dolama tekniği ile elde edilen sepetlerin yapımında kullanılmışlardır (Karaman 1989).

Sepetçilik yalnızca basit el aletleri ve yapım araçları ile bu işi iyi bilen bir usta gerektirmektedir. Bitkisel sepet örücülüğü bu açıdan düşünüldüğünde gerçekten tam bir el sanatı özelliği taşımaktadır (Şekil 1.8).

Şekil 1.8 Çeşitli teknikler kullanılarak üretilmiş sepetler ve el sanatları ile uğraşan kadınlar (Stanley 1990)

Mısırdan sonra sepet geleneğinin en eski olduğu yer şüphesiz Amerika'dır. Yerli Amerika'da üretilen ilk sepet parçaları Utah'taki Tehlike Mağarası'nda bulunan örneklerdir. Karbonize olmuş bu parçaların en azından 9000 yıllık olduğu ve dünyada bilinen en eski sepet parçalarını temsil ettiği bilinmektedir. Bu yıllarda göçebe kuzey Amerika avcı halkı, yiyecek taşımak, toplamak, paketlemek için yapılmış eşyalar, yada küçük çocukların giysi, oyuncak yada bazı kullanım eşyalarından oluşan muhtelif ürünler geliştirmişlerdir. Bu eşyalar içinde çeşitli ebatlardaki sepetler dikkat çekicidir. Sepet örücülüğündeki bu gelişmelerin sonucunda insanların yerleşik hayata geçmesi ve ziraatin daha hızlı ve bilinçli yapılması suretiyle toprağı işleyerek ve hasat yaparak bitkilerin yetiştirilmesi sonucu saklama kabı, kutu- kap- kacak, yiyecek ve koruma ve depolama ürünleri yapılması söz konusu olmuştur (Shaw 1999).

En eski Amerikan sepetleri güneybatıda Amerikan yerlileri tarafından yapılmıştır. Bu, ilk yapılan materyaller, halk için çok önemli ürün niteliği taşımaktadır. M.S.700 den önce gelişen Anasazi ve Pueblo insanların en eski ataları, insan bilimciler tarafından

“sepet yapanlar” olarak da bilinir. Çünkü onların toplumlarında sepet sarma işi çok önemli bir meslektir (Shaw 1999).

Türk el sanatları içinde tarihi oldukça eski ve köklü bir sanat olan sepet örücülüğü bitkisel kaynaklı malzemeler kullanılarak yapılan hasır dokumacılığı kadar yaygın değildir. Sepet örücülüğüne ancak uygun hammaddenin yetiştiği özellikle Karadeniz Bölgesi’nin bazı kesimlerinde ve bazı Anadolu yörelerinde rastlanmaktadır. Buna karşılık günümüzde çözüğü ve atkısı bitkisel kaynaklı hasır dokumalara Anadolu’da, özellikle durgun su kaynakları çevresindeki birçok yörede rastlanmaktadır.

Türkler’de hasır dokuma sanatı, hasır otu ile yakından ilgilidir. Hasır sözü Arapça’dır ve eski Türk sözlüklerinde görmek mümkün değildir. Selçuklu döneminin başlarında Orta Asya Türkleri hasır yapılan ota “yiken” demektedir. Eski Anadolu kültürüne yakın olan Mısır Türkleri ile Kıpçak Türkleri kültür çevresinde ise hasır için doğrudan doğruya yigen, yigin, yikin adları veriliyordu. Anadolu da ise Bor, Konya Ereğlisi ve Isparta’da, bataklıklarda yetişen hasır otlarına ise “koğa” denirdi. Batı Anadolu’da Yalvaç, Urla, Manisa ile Tokat Bor’da ise bu saza “koğalık” adı verilmektedir (Ögel 1991). Göller Bölgesi’nde bazı yerleşimlerde hasır otu olarak isimlendirilen bataklık sazı ülkemizde farklı yörelerde “aksaz” ve “kiliz” olarak, kofa ise “koğa”, “koğalık” “kov”, “puf sazı”, “semer otu”, “su kamışı” ve “zembil otu” gibi farklı isimlerle anılmaktadır (Baytop 1997).

Eski tarihlerden bu yana Anadolu’nun hammadde bulunan her yöresinde bir el sanatı niteliğinde yapılan hasır dokumalar, günlük ihtiyacı karşılamak üzere kullanılacak yere uygun biçimde çeşitli şekillerde tasarlanmıştır. Yörelere göre değişiklik gösteren yer yaygıları gerek teknik gerekse kullanılan hammadde açısından da çeşitlilik göstermektedir.

Durgun su kaynağı bulunan yerlerde geleneğin de etkisi ile yapılan el sanatlarından biri olan hasır dokumacılığı, eski tarihlerde bugünkü amacına uygun biçimde kullanıldığı gibi gelenekler doğrultusunda ölü gömerken de tabut ya da kefen yerine de kullanılmıştır (Barthold 1974). Tarihin eski dönemlerinden beri birçok etnik grup

ölüsünü hasırı ile birlikte defnetmeyi uygun görmüştür. Zulular, ölülerinin mezarlarına, giyim eşyalarını, uyku için gerekli örtülerini ve hasırlarını, bırakırlardı. Aynı durum çok daha çeşitli eşya ile Eweler’de de görülmüştür (Özgüç 1948).

Atalarına güçlü bir bağla bağlı olduklarını gösterecek şekilde, evlerinin taban kısımlarına gömülen Çatalhöyük insanları ise, bazı ölülerini dar mezarlara koymadan önce, sepetlere yerleştirmiş, ya da kimi zaman hasıra kimi zamanda kumaşa sarmış, bazılarını ise lif şeritlerle ya da iple bağlayarak gömmeyi uygun görmüştür. Aynı bölge insanları ölülerini hasırlarla defnetmenin yanında bitkisel dokumaları günlük hayatın çeşitli aşamalarında da kullanmıştır. Bölgede, tahıl samanlarından ya da bataklık sazlarından yer hasırları örüldüğü gibi kapaklı sepetler ve günlük kullanım eşyaları da üretilmiştir. Aynı zamanda en eski dokuma ürünlerinin bulunduğu bir yerleşim olan bu tarihi bölgede bulunan kömürleşmiş kumaş kalıntıları, bu ürünlerin bitki liflerinden ya da yün ve hayvan kılı karışımından dokunmuş olduğunu kanıtlar durumdadır. Gömülerin bir çoğu bu şekilde karbonize olmuş tekstil parçalarına sarılmış olarak bulunurken, bazı bebek iskeletlerinin sepetlerin içinde gömülmüş olarak bulunmaları dikkat çekicidir (Barthold 1974).

Tarihteki bu gelişmelere uygun olarak bugün Anadolu’nun bazı kesimlerinde gelenekler doğrultusunda ölü gömme adetleri içinde yer alan hasır dokumalar özellikle Göller Bölgesi’nde yer alan Beyşehir ve köylerinde de bu kullanım amacından dolayı dikkat çekicidir.

Daha sonraki dönemlerde hasır dokumalar Yaylacı Türkler’de yer yaygısı olarak yalnızca keçe ve halıların altına sermek için kullanılmıştır. Hasırların çadır ve ağıl örtüsü olarak kullanıldığı da bilinmektedir. Kazan ve tabak altlıkları ise daha kaliteli kamışlar ile yapılmıştır. Ancak sepetler farklı cins kamıştan dokunmuştur (Ögel 1991).

Ülkemizde halen Karadeniz ve Ege Bölgeleri ile Hatay ve çevresinde bulunan yörelerimizde çeşitli hammaddeler kullanılarak farklı ürünlerin yapıldığı bilinmektedir. Bu yörelerin iklim, sulak yer, tatlı su kaynakları gibi bitkisel dokuma yapmaya elverişli ekolojik faktörlerinin bulunması, önem taşımaktadır. Göller Bölgesi

ise İç Anadolu, Akdeniz ve Ege bölgelerinin sınırları içinde yer alan, bitkisel dokumacılık için gerekli hammaddenin kolaylıkla sağlanabileceği ve bitkisel dokumacılık açısından ekolojik şartlara sahip bir yöredir. Göller Bölgesi, hem hammaddenin kolaylıkla sağlanabilmesi hem de turistik yörelere yakınlığından dolayı üretilen ürünlerin düşük fiyatlarla elde edilmesi ve kolay pazarlanabilmesi bakımından önemli bir bölgedir. Bu özellikler yörede bitkisel dokumacılığın devamlılığını sağlamaktadır.

Göller Bölgesi Akdeniz Bölgesi'nin kuzey ve kuzey batısı ile İç Anadolu Bölgesi'nin güney batısına denk düşen bölgede yer almaktadır. Burada yer alan göller Türkiye'deki pek çok türdeşinden farklı özelliklere sahiptir. Sularının özelliğinden dolayı kıyılarında bitkisel örücülüğün hammaddesi olarak kullanılan bitkilerin yetişmesine oldukça elverişli olan bu göller; Acı Göl, Akgöl, Akşehir Gölü, Beyşehir Gölü , Burdur Gölü, Çavuşçu Gölü, Eber Gölü, Eğirdir Gölü, Kovada Gölü, Salda Gölü, Suğla Gölü, Yarışlı Gölü'dür. Araştırma bu göller ve çevresinde bulunan yerleşimler ile sınırlı tutulmuştur. Ayrıca araştırma Göller Bölgesi'ni bu açıdan inceleyen ilk çalışma olarak da önem taşımaktadır.

Araştırmada, Göller Bölgesi'nde göl kenarlarında yetişen ve bu konuda özellik oluşturan bitkisel hammaddelerden kofa (*Juncus glaucus* Ehrh.), bataklık sazı, (*Typha angustifolia* L.) ve kargı kamışı (*Arundo donax* L.) nin yetiştirme koşulları ve fiziksel özellikleri belli özelliklere göre incelenmiş ayrıca bu hammaddelerden Anadolu'da geleneğin bir ürünü olarak yapılagelen, ve Göller Bölgesi'ndeki yerleşimler içinde önemli bir özellik oluşturan hasır dokumacılığının, tarihine değinilmiş, teknik ve desen özellikleri, kullanılan tezgah ile araç- gereçler tanıtılmış ve dokumayı yapan nüfusun oluşabilecek sorunları ile bu sorunlara yönelik çözüm önerilerine ulaşmak amaçlanmıştır.

Bu konuda duyulan kaynak sıkıntısı, hasır dokumacılığı hakkında yöresel özellik taşıyan bilimsel çalışmaların azlığı ve Göller Bölgesi'nin bu konuda bir özellik oluşturma konuyu önemli kılmış ve konu araştırılmaya değer görülmüştür.

2.KAYNAK ÖZETLERİ VE KURAMSAL TEMELLER

2.1 Kaynak Özetleri

Akgül (1998) “Sakarya İli Bitkisel Örücülük Üzerine Bir Araştırma” adlı master tezinde, bitkisel örücülüğün tanımı ve tarihçesinin yanında bitkisel örücülükte kullanılan hammaddeler ve özellikleri, kullanılan araçlar, şerit örücülüğü, sarma örücülüğü, sepet örücülüğü ve güneş danteli ana başlıkları altında kullanılan teknikler hakkında bilgi vermiş, tekniklerin uygulanması boyutunda yapım aşamalarını tek, tek açıklamıştır. Ayrıca yöreye özgü olarak Sakarya ilinde bitkisel örücülükte kullanılan hammaddeler, kullanılan araç ve teknikler ile yörede yapılan ürün çeşitleri ve kullanım alanları hakkında bilgi verilmiş ve görsel malzemelerle desteklenmiştir. Ayrıca konuya, bitkisel örücülük ürünlerinin günümüze uyarlanması hakkında çeşitli yorumlar getiren Akgül, tezinde çeşitli teknikler kullanarak günümüze uyarladığı bitkisel örgü ürünlerini görsel malzemeler kullanarak belgelemiştir.

Aliyeva (1999) “Tarih, Gelenek Ve Ekonomik Açıdan Azerbaycan’da Hasır Dokuma Sanatı” isimli makalesinde, hasır dokumacılığın tarihçesi ve Azerbaycan da bu sanatın ortaya çıkışından bahsetmiş, ürün ortaya çıkarmada kullanılan malzeme ve araçları tanıtmış ayrıca kullanılan tezgahlar hakkında detaylı bilgi vermiştir. Hasır dokuma aşamalarını ayrıntılı olarak açıklayan Aliyeva, Azerbaycan’da yapılan hasır dokuma çeşitleri hakkında da detaylı bilgi vermiştir. Yazar ayrıca “edebiyatta hasır” konusuna da değinmiştir.

Atay (1987) tığ örücülüğü, şiş örücülüğü, makrame teknikleri hakkında ayrıntılı bilgi verilen “Örücülük” kitabında bitkisel örücülük hakkında da ayrıntılı bilgi verilmektedir. Bitkisel örücülüğün tarihi gelişimi, kullanılan araçlar, kullanılan hammaddeler ve bu hammaddelerin yetiştirilme koşulları detaylı olarak açıklanmıştır. Hammaddelerin örgüye hazırlanış süreçleri, bu suretle yapılacak işlemler fotoğraflar yardımıyla aktarılmıştır. Bitkisel örücülük hammaddelerinin değerlendirilmesi

noktasında ise kullanılan örgü teknikleri, işlemlerin tek, tek anlatılması suretiyle açıklanmıştır. Ayrıca bu teknikler kullanılarak ortaya çıkabilecek ürünlere örnek teşkil edecek görsel unsurların da bulunduğu kitapta bitkisel dokumacılıktan da kısaca bahsedilmiştir.

Broudy (1979)'ın yayınlamış olduğu “The Book of Looms” adlı eseri, en eski tarihlerden günümüze, dokuma mamulü ürünlerin yapıldığı tezgahların çıkış noktası, şekilleri, kullanılan malzemeler hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca kaynak, dokuma ve dokuma mamulü tekstil parçaları ile yine bitkisel dokuma mamulü hasır yaygıların ortaya çıkış süreci, bu kapsamda, hammadde ile bağıntılı olarak bitkilerin insan hayatına girme süreci, yetiştirilme amaçları, bazı tohumların dünya üzerinde nasıl yayıldığı ve ilkel yaşamdan ev hayatına geçiş sürecinde ev halkının üstlendiği roller ile ürettikleri bitkisel dokumalar arasındaki bağ, bu bağlamda ürünlerin yapılış amaçları, oluşturulma süreçleri, kullanılan tezgah tipleri konusunda da detaylı olarak bilgi vermiştir.

Canikoğlu (2002) “Akşehir Folklorundan Bir Demet” isimli çalışmasında Akşehir halk kültüründe bulunan bütün öğeler hakkında detaylı olarak bilgi vermiştir. Hammaddenin yörede bol bulunmasından dolayı vazgeçilmez bir el sanatı olan hasır dokumacılığı, hakkında da detaylı bir araştırma yapan Canikoğlu, “Doğrugöz kasabasında boyracılık” isimli bölümde Akşehirin Doğrugöz ilçesinde birçok evde yapılan ve ciddi anlamda gelir sağlayan boyra isimli yer yaygılarının yapımı konusunda detaylı olarak bilgi vermiştir. Kullanılan hammadde, kullanılan araç ve gereçler, boyra çeşitleri ve ortaya çıkarılan ürünlerin kullanılma şekilleri konusunda da bilgi veren Canikoğlu, ürünlerin pazarlanması açısından da değerli öneriler sunmuştur.

Eşberk (1939) “Türkiye’de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti Ve Ehemmiyeti” isimli çalışmasında Türkiye’de hangi illerde hangi el sanatlarının olduğu, kullanılan hammadde ve işlenme yöntemleri, üretim teknikleri , kullanılan araç ve gereçler hakkında detaylı bilgi vermiş, eserde özellikle çiftçi ailelerin evlerinde bulunan mutfak ve ev kullanım eşyalarının büyük kısmının ağaçtan yapıldığı, göl, dere ve bataklık çevresindeki yerleşimlerde ise hammaddenin bol bulunmasından dolayı bitkisel

örücülük ürünlerinden küfeler, çamaşır sepetleri ve arı kovanları imal edildiği saptanmıştır. Eser, o güne kadar yapılmış en geniş kapsamlı ilk çalışma olması bakımından önemlidir.

Gürtanın (1961) “Türkiye’de Nebati Örucülükte Kullanılan Hammaddeler ve Bunlardan Yapılan Mamuller ile Bu Hammaddelerin Alfa Selüloz Değerleri Üzerinde Araştırmalar” isimli çalışmasında bitkisel örücülük hakkında genel bir bilgi verdikten sonra bitkisel örücülükte kullanılan hammaddelerden 25 bitkinin yayılma ve kullanım alanlarını saptamış, bitkisel örücülükte kullanım durumları, şekilleri ve selüloz değerleri hakkında incelemelerde bulunmuştur.

Gürtanın ve Kaya (1974) “Türkiye’de Yetişen Kargı Kamışının (Arundo donax L.) Bazı Fiziksel Nitelikleriyle Selüloz Değerleri Üzerinde Bir Araştırma” konulu makalesinde hammaddenin yetiştirme koşulları, hasat şekilleri ve bitkisel örücülükte kullanılabilirliği konusunda bilgi vermiş ve bazı fiziksel özellikleri ile selüloz değerlerini ortaya koymuştur. Hammaddenin sap kalınlığı ve boşluk çapının sapın dibinden ucuna doğru azaldığının saptandığı çalışmada, sap kalınlığı nazarı dikkate alınmadan kargı kamışlarının selüloz değerlerinin dipten uca doğru azaldığı, sap kalınlığı dikkate alındığında, yani selüloz değerleri sap kalınlığına oranlandığında ise sapın dibinden ucuna doğru yükseldiği bulunmuştur. Hammaddelerin uzunluk ölçümlerinde cetvel, kalınlık ölçümlerinde ise kumpas kullanılmıştır. Kamışlardaki selüloz ve alfa selüloz değerlerinin bulunmasında ise Jayme Schorning ve Cross-Bevan yöntemleri bazı küçük değişiklikler yapılarak uygulanmıştır.

Gürtanın (1976) “Adana İlinde Yaşayan Çiftçilerin Köy El Sanatları Uğraşları Üzerinde Bir Araştırma” isimli çalışmasında önce köy el sanatları hakkında genel bilgi vermiştir. Bu kapsamda köy el sanatları ile uğraşan bireylerin sosyo-ekonomik durumları, el sanatlarının bütçeye katkıları, yapılan el sanatlarının hammaddelerinin ve ürünlerin geçirdiği evreleri, ve üretilen ürünlerin satış politikası hakkında detaylı bilgiler vermiştir. Daha sonra orman köylerinde ağaç işlerinin yapıldığını ve hammadde olarak bölgede yetişen çam, gürgen, şimşir ve zeytin ağaçlarının kullanıldığını saptamıştır. Ayrıca yörede özellikle kadınlar tarafından bitkisel örücülük

mahiyetinde mısır koçan ve yapraklarından kişisel kullanım eşyaları ve hasır yaygılar üretildiğini belirlemiştir. Araştırmada bitkisel örücülük dışında halı, kilim, cicim dokuma teknikleri kullanılarak çul, çuval heybe ve çeşitli yer yaygılarının yapımı, ağaç işleri, toprak işleri, mineral ve maden işleri ile uğraşıldığı saptanmıştır.

Gürtanın ve Kaya (1976) “Serin İklim Tahılları Saplarının Bitkisel Örücülük Yönünden Değerlendirilmesi Üzerinde Araştırmalar”adlı eserlerinde; bitkisel örücülük dalında kullanılan sapların nitelikleri ve değerlendirilme yöntemleri, sapların değerlendirilmesi noktasında uygulanan örme teknikleri ve internodi ve sapların üzerinde yapılan araştırmalar sonucu internodi uzunluğu, internodi kalınlığı, silisyum miktarının saptanması konusunda detaylı bilgi verilmiştir.

İzıbrak (1971) ”Hidrografya Akarsular ve Göller” isimli çalışmasında hidrografik (sular coğrafyası) açıdan akarsu ve göllerin yerleri, büyüklükleri, beslendikleri kaynaklar, göllerin oluşması ve coğrafi dağılımı, göl çanağında biçim özellikleri, seviye değişiklikleri, oluşan akıntılar ve göl suyunun sıcaklığına dair detaylı bilgiler sunmuştur.

Karaman (1989) “Giresun İli Bulancak İlçesinde Üretilen Ağaç İşleri Ve Bitkisel Örücülük Ürünleri Üzerinde Bir Araştırma” isimli yüksek lisans tezinde, köyde yaşayan nüfusun tarımdan arta kalan zaman ve boş iş güçlerini ve yöredeki tarımsal hammaddeleri değerlendirmek , elde ettikleri ürünleri hem günlük hayatlarında kullanmak, hem de satarak aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla uğraştıkları el sanatlarını saptamış ve bu sanatların içinde ağaç işleri ve bitkisel örücülüğün önemli bir yer tuttuğunu vurgulamıştır. Ülkemizde Doğu Karadeniz kıyılarındaki yerleşimlerin bu sanatların hammaddelerinin bol bulunması bakımından önemli olduğuna değinen Karaman, yörede ağaç işlerinden elek, eğercek, kaşık, kepçe, oklava, sini ayağı, külek, saksı, tırmık, kürek, yayık ve beşik gibi ürünler yapıldığını, bitkisel örücülük ürünlerinden ise harel, şelek, yassı kol sepetleri, yuvarlak kol sepetleri, sele, fındık ve üzüm sepetlerinin yapıldığını saptamıştır. Araştırmada bu ürünlerin üretim tekniği ve kullanım alanları ile kullanılan araç ve gereçler saptanırken, kullanılan hammaddeler konusunda da detaylı bilgi verilmiştir. Ayrıca

araştırmada bu sanatlarla uğraşan çiftçilerin bazı özellikleri, sorunları ve elde edilen ürünlerin turistik ve hediyelik eşya olabilirliği üzerinde durulmuştur.

Kaya (1981) “Nevşehir İli Çiftçilerinin Köy El Sanatları Uğraşları Üzerine Araştırmalar” isimli çalışmasında Nevşehir İli çiftçilerinden el sanatları ile uğraşan çiftçi aileleri tespit etmiş, bu ailelerin sosyo-ekonomik yapılarını, uyguladıkları el sanatlarını, el sanatlarını uygulama şekillerini, kullandıkları hammadde ve yardımcı gereçleri saptamış ve bu el sanatlarının ailelere sağladığı ekonomik katkı üzerinde durmuştur. Ayrıca yörede bulunan karaağaç ve gürgenden çeşitli ürünlerin yapılmasının yanında çiftçilerin %9.09 unun da söğütün ve ılgının dallarından ve ya sürgünlerinden arı kovanı, üzüm sepeti ve küfe yapmak suretiyle bitkisel örücülük ile uğraştıkları saptanmıştır.

Küçükaytan (1999) “Konya İli Hüyük İlçesi Mutlu Beldesi Evlerinde Yapılan Hasır Saz Dokumalar” konulu araştırmasında öncelikle el sanatlarının önemine değinmiş, daha sonra bu kapsamda hasır dokumacılığın ayrıntılı tanımı yapmış ve tarihçesinden bahsetmiştir. Ayrıca hasır dokumanın yapıldığı Mutlu beldesi hakkında bilgi vermiştir. Yörede kullanılan hammaddeler, bu hammaddeler kullanılarak yapılan hasır dokumalar, yapım aşamaları, kullanılan araç ve gereçler ile bu el sanatının aile bütçesine ekonomik katkıları konusunda detaylı bilgi vermiştir. Yörede özellikle tak-tak tezgahı denilen dikey tezgahlarda dokunan plaj hasırı önemli bir yer tutmaktadır. Diğer hasır dokuma yapılan yörelerden farklı olarak Mutlu’da çözgü olarak rabant rafya şeritlerin kullanıldığı ve plaj hasırı ya da seccade olarak pazarlanmak üzere dokunan bu ürünlerin kenarlarının kordela ya da farklı malzemelerle temizlendikten sonra satışa sunulduğu tespit edilmiştir. Yazar Mutlu ve yakınında bulunan ve hasır dokumanın yapıldığı yörelere dikkati çekerek daha detaylı araştırma ve çalışmalarla bu ata el sanatına destek verilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Ögel (2000) “Türk Kültür Tarihine Giriş” adlı eserinin III. cildinde Hasır ve Hasırcılık konusunu ele almış, hasırın kelime anlamı, etimolojik olarak kaynağı, Türklerde söyleniş şekilleri ve Anadolu’da saz çeşitleri ve kullanımına ait detaylı bilgiler vermiştir.

Sarioğlu (1989) “Bitkisel Örucülükte Kullanılan Söğüt (Salix L.) ve Kargı Kamışının (Arundo donax L.) Bazı Teknolojik Özellikleri İle Ürün Çeşitleri” isimli yüksek lisans tezinde söğüt çubukları ve kargı kamışlarının özelliklerini detaylı olarak incelemiş ve bu hammaddeler kullanılarak yapılan ürünleri tespit etmiştir. Sarioğlu çalışmasında, ürün çeşitlerini sepetler, mobilyalar ve çocuk oyuncakları olarak sınıflamış ve yapılan ürünler hakkında detaylı olarak bilgi vermiştir.

Sarioğlu (1998) “Bitkisel Örucülük Hammaddelerinden Söğüt (Salix L.) ve Kargı Kamışının (Arundo donax L.) Bazı Teknolojik Özelliklerinin İncelenmesi” konulu makalesinde sözü geçen hammaddelerin günlük kullanımda karşılaştıkları dış etkilere karşı dirençleri test edilmiştir. Çarpma ve eğme etkilerine karşı söğüt çubuklarının , çekme ve basma etkilerine karşı ise kargı kamışlarının daha dirençli olduğu sonucuna varan Sarioğlu alkali çözeltilerin materyalin özellikle çarpma direncini, anilin boyarmaddelerin ise basma direncini düşürdüğü kanısına varmış ve kullanımda dayanıklılığı artıracak bazı önerilerde bulunmuştur. Ayrıca söz konusu hammaddelerin ayrıntılı tanımı, ülkemizde yetiştirilme koşulları ve kullanımlarına ait bilgiler verilmiştir.

Shaw (1999)’ın “America’s Traditional Crafts” adlı eserinde bitkisel örucülük kapsamında üretilen ve bir ata el sanatı olan sepet örucülüğü hakkında detaylı bilgi vermiştir. Eser, özellikle Amerika kıtasının sepet örucülüğünün en eski örneklerinin bulunduğu yer olması bakımından önemine değinirken üretilen örnekler hakkında da detaylı bilgi veren nadir kaynaklardan olması bakımından önemlidir. Diğer Amerikan ata el sanatlarının da yer aldığı eser, sepet örucülüğüne kıtadaki öneminden dolayı geniş bir yer ayırmıştır. Eser, sepet örucülüğünün başlangıçtan günümüze geçirdiği evreler ve tarihi bilgilerin yanında, yapım aşamaları, çeşitleri, kullanıldıkları yerler hakkında da detaylı bilgi içermektedir.

2.2 Kuramsal Temeller

2.2.1 Göller Bölgesi hakkında genel bilgi

Karalardaki çanak tekne ve diğer çukur yerlerde birikmiş, belli bir akıntısı olmayan, durgun sulara göl adı verilir. Başka bir ifade ile göller, karalarda çeşitli biçim, büyüklük ve derinlikte bulunan su ile dolu çanaklardır. Göller kendiliğinden oluşmuş çanaklarda veya insanlar tarafından önü kapanmış yerlerin gerisinde birikmiş olan sular olarak da tanımlanabilir. Göllerin fazla sularının zaman, zaman dışarı bırakılması söz konusu olabilir (İzbırak 1971).

Fazla sularını yer altından nehirlere ve dolayısıyla denizlere boşaltan göller, tatlı su gölleridir. Eğirdir Gölü bu özelliklere sahip bir göl iken Suğla Gölü bu özelliğinden dolayı zaman, zaman kuruyacak noktaya gelmektedir (Dulupçu 1995).

Göller yeraltı suyunu reşarj ve deşarj ederek, taşkınların yok edici etkisini azaltarak ve taban suyunu dengeleyerek bulundukları bölgenin su rejimini düzenlerler. Ayrıca, göller tortulları, besin maddelerini ve zehirli maddeleri alıkoyarak su kalitesini yükseltirler (Koç 2003). Aynı zamanda, bulundukları bölgenin nem oranını yükselterek başta yağış ve sıcaklık olmak üzere yerel iklim elemanları üzerinden olumlu etki yaparlar. Bu durum, biyolojik zenginlik ve tarımsal üretim artışını destekler. Göller Bölgesi'ndeki bütün göller, sulak alanların bu işlevini en güzel biçimde yansıtmaktadırlar (İzbırak 1971).

İrili ufaklı çok sayıda gölün bir arada bulunduğu Göller Bölgesi, Akdeniz Bölgesi'nin kuzey ve kuzey batısı ile İç Anadolu Bölgesi'nin güney batısına denk düşen bölgede yer almaktadır. Burada Türkiye'nin en büyük doğal tatlı su gölleri olan Eğirdir ve Beyşehir Gölleri bulunmakla birlikte Burdur Gölü ve Acıgöl gibi suları sodalı ve tuzlu olan göller de mevcuttur. Akdeniz Bölgesi'nin kuzey batısında oluşan göllerin yer aldığı Göller Bölgesi'nde yer alan göller Türkiye'deki pek çok türdeşinden farklı özelliklere sahiptir. Sularının özelliğinden dolayı kıyılarında bitkisel örücülüğün hammaddesi olarak kullanılan bitkilerin yetişmesine oldukça elverişli olan bu göller;

- Acı Göl
- Akgöl
- Akşehir Gölü
- Beyşehir Gölü
- Burdur Gölü
- Çavuşçu Gölü
- Eber Gölü
- Eğirdir Gölü
- Kovada Gölü
- Salda Gölü
- Suğla Gölü
- Yarıklı Gölü'dür (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Göller Bölgesi haritası (Doğu 2001)

Göllerin göl sıfatı kazanabilmesi için her dönemde sularla dolu olması gerekmemektedir. Göl kelimesini çoğunlukla büyük ebattaki durgun sular için kullanmakla birlikte bataklıklar da göl sıfatı taşır. Buna uygun birçok göl bulunmakla birlikte bu göllerin çoğu zaman yarıdan fazlası bataklık durumundadır. Ayrıca her tarafı ile bataklık olan göller de mevcuttur (Avcı 1990). Bunun için haritacıların “mukavvati göl”, ya da sadece “mukavvati” diye isimlendirdikleri geçici göller, yılın bol yağışlı zamanlarında birer göl görünüşünde bulunmalarına karşılık, uzun bir süre kuru kalmakta ve ancak yer, yer balçık birikintileri durumunda bulunmaktadırlar (İzbırak 1971).

Göller Bölgesi’nde bu yapılan tanımlamalara uygun olarak bulunan bataklık bölgeler göl ismiyle anılmakta olup etrafında ve içinde asıl konumuz olan bataklık bitkileri yetişmektedir. Hatta tamamı bataklık görünümünde olan göllerde yetişen bataklık bitkilerinin ürün kalitesi daha yüksek olmakta ve etrafında bulunan yerleşimlerde hammadde olarak kullanılması açısından tercih sebebi oluşturmaktadır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Beyşehir Gölü kıyılarında yetişen kargı kamışı (Beyşehir)

Ayrıca Göller Bölgesi'nde krater çukurunun su ile dolmasından oluşmuş krater gölleri de mevcuttur. Isparta il sınırlarında bulunan Gölcük gölü, bunlara örnektir. Özellikle Konya ilinin karstik sahalarında, karstik şekillerden olan obrukların sularla dolması ile çok ufak göller meydana gelmesi söz konusudur. Bunlar Kızören obruğu, Timraş Obruğu, Obruk Gölü, Çıralı Gölü, Meyil Gölü'dür. Obruk göllerden bazıları sulama amaçlı kullanılırken bazı obruk gölleri de turistik değer taşır. Ancak bu göllerin tektonik özellikleri çevresinde bitki ve canlı yetişmesine imkan vermediği için bitkisel dokumacılık hammaddelerinin yetişmesi de mümkün değildir (Avcı 1990). Bu nedenle bu tür göllerin çevresindeki yerleşimlerde bitkisel dokumacılık yapılmamakta olduğundan araştırmanın kapsamına girmemektedir.

Ayrıca volkanik olaylarla meydana gelmiş göller de bulunmaktadır. Volkan konilerinin çevresinde volkanizmanın etkisi ile daire şeklinde çanaklar oluşmuştur. Bu çanaklara suların dolması ile küçük maar gölleri meydana gelmiştir. Bunlar Acı Göl Maarı ve Meke Gölüdür (Özbek 2003).

Karapınar ilçesi sınırları içerisinde bulunan bu krater göllerinin içerisinde magnezyum sülfat çözeltileri vardır ve suları çok acıdır. İçinde canlı yaşayamaz. Bu nedenle bu göllerin etrafındaki yerleşimlerde de hammaddeye bağlı olarak bitkisel dokumacılık yapılmamaktadır (İzbırak 1971).

2.2.1.1 Göllerin yerleşim bölgesi, fiziksel ve coğrafi özellikleri

2.2.1.1.1 Acı Göl

Yüzölçümü 156 km kare, yüksekliği 836 metre ve Afyon ili sınırları içinde bulunan bir göldür. Acı Göl tatlı su kaynaklarından beslenmesine rağmen suyu soda içeren bir göldür. Suyun içinde % 98 oranında sodyumsülfat bulunmaktadır. Bu nedenle içinde hiçbir canlı yaşamamaktadır. Su tabanındaki toprak da sodyumsülfat içerdiği için göl içinde bitki yaşamamaktadır. Göller Bölgesi'nde yer alan ancak suyun içeriği, su seviyesi ve kullanım amaçları bakımından oldukça farklı bir göldür. Suyun sodalı olmasından dolayı Acı Göl ismini almıştır (Anonim 1996).

Gölü dışarıdan besleyen tatlı su kaynakları gölün güney kıyısında etkisini göstermektedir. Göl'ün bu bölümünde tatlı sudan kaynaklanan bataklık bölgeler sıkça görülmektedir. Göl'ün iç bölgelerinde kesinlikle göremeyeceğimiz bataklık bölgeler bu kıyı kesimlerde hakimdir (Şekil 2.3). Burada bataklık sazı ve kofa yetişmemesine rağmen yoğun olarak kargı kamışı yetişmekte, ancak değerlendirilememektedir.

Şekil 2.3 Acı Göl kıyılarındaki bataklık bölgeler (Acı Göl)

Acı Göl içinde sodyumsülfat bulundurması ile Türkiye için önemli bir özellik oluşturmaktadır. Göl'ün kıyısında soda üretme tesisleri bulunmakta ve çevre yerleşimlerde birçok kişiye iş vermesi ile önemini korumaktadır (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 Acı Göl

2.2.1.1.2 Akgöl (Ereğli Sazlıkları)

Konya ile Karaman illeri sınırları içerisinde kalan Ereğli Sazlıkları(Akgöl), tuzcul stepten oluşan bir alandır. Deniz seviyesinde ortalama 996 m. yüksekliktedir (İzbirak 1971).

Çok sığ bir özelliğe sahip sazlık, eski göl tabanıdır. Akgöl ve çevresinde yer alan sazlıklar, tatlı sulara sahiptir. İvriz deresinden gelen sularla beslenen Akgöl sazlıklarında 200'ün üzerinde kuş türü yaşamaktadır. Bu yüzden tabiatı koruma alanı olarak kabul edilmiştir (Dulupçu 1995).

Gerek uluslararası sözleşmelerle, gerekse ulusal mevzuatlarla koruma altına alınan Ereğli Sazlıkları su seviyesindeki değişimler ve kirlilikten dolayı yok olma tehdidi altında bulunmaktadır. Göl su seviyesi, gölü besleyen su kaynakları üzerinde barajların yapımıyla sürekli düşmekte, Ereğli şehir merkezi başta olmak üzere çevresindeki yerleşim merkezleri ve sanayi kuruluşlarının evsel ve endüstriyel atık sularının hiçbir arıtmaya tabi tutulmadan sazlıklara ulaşmasıyla su kalitesi bozulmakta, canlı hayatı yok olmaktadır (Anonim 1996).

Akgöl ve etrafında bulunan bataklık kısım, 1995 yılında Orman Bakanlığı ,Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Koruma Genel Müdürlüğünce Tabiatı Koruma Alanı, 1992 yılında da Kültür Bakanlığı tarafından I.derecede Doğal Sit alanı olarak ilan edilmiştir (Anonim 1998).

Son yıllarda yoğun su kaybı yaşayan göle su kaybettiren en önemli olay buharlaşmadır. Yaz aylarında buharlaşma maksimuma ulaşmaktadır. Akgöl'deki su seviyesi aylık ve yıllık yağış miktarı ve tarım arazilerinde kullanılan suların göle bırakılması ile değişmektedir. Göldeki su seviyesi Mayıs ayında maksimuma ulaşırken yazın düşmektedir (Zeybek 2006).

2.2.1.1.3 Akşehir Gölü

Akşehir Gölü, İç Anadolu Bölgesi'nin Güney-Batısı'nda, Sultan Dağları'nın Kuzey eteklerine yaslanmış, bereketli bir ova üzerinde kurulu Akşehir İlçesi'nin 8 km. kuzeyinde yer almaktadır . Konya-Afyonkarahisar il sınırında bulunan Akşehir Gölü, 105 km kare yüzölçümlü ve deniz seviyesinden 966 m. yükseklikte, tektonik olaylarla meydana gelmiş bir göldür. En derin noktası 7 m.yi bulmaktadır. Sit alanı olarak kabul edilen Akşehir Gölü Eber kanalının yanı sıra Sultan dağlarından gelen 5 dere ile beslenmektedir. Su ürünleri açısından ekonomik değer gösteren göl, yörede sulama suyu olarak da kullanılmaktadır (İzbırak 1971).

Ancak son yıllarda göl suları büyük oranda çekilmiş, bu durum göl kaynakları ile geçimini sağlayan aileleri zor durumda bırakmıştır.

2.2.1.1.4 Beyşehir Gölü

Konya ilinin batısında Konya-Isparta sınırları üzerinde yer alan Beyşehir Gölü, 651 km karelik alanıyla yurdumuzun 3. büyük gölüdür. Çevresi 220 km olan gölün en derin yeri 8 metre, deniz seviyesinden yüksekliği ise 1124 metredir.

Gölün etrafı dağlarla çevrilmiş olup özellikle batı kıyıları dik kayalıklarla kaplıdır. Kalker tabakaları arasında kalan gölü besleyen kaynak, kendisine dökülen sulardan çok yer altı sularından oluşmaktadır.

Gölün suyu tatlı olmakla birlikte içinde 23 tane ada bulunmaktadır. Adalar gölün batı kıyısı yakınlarında güneye doğru zincirlenerek iner. Aynı zamanda göl Türkiye'nin en önemli milli parklarından biridir. Milli park alanı içerisinde aynı anda su sporları, dağ sporları ve av sporları yapma imkanları vardır (Konyalı 1991). Su ürünleri açısından ekonomik değeri yüksek olan göl önemli bir kuş üreme, barınma, beslenme ve konaklama merkezidir. Bu yönü ile de turizm açısından önem taşımaktadır.

2.2.1.1.5 Burdur Gölü

İdari olarak Burdur ve Isparta illeri sınırları içerisinde yer alan gölün ortalama alanı 176 km kare olup denizden yüksekliği 857 metredir. Gölün uzunluğu 34 km. yüzölçümü 186 km kare ve en derin yeri 110 metredir.

Burdur Gölü, Söğüt dağı ile Suludere-Yayladağ kütleleri arasında, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan oluk şeklindeki tektonik çöküntünün sularla dolması sonucu oluşmuş bir göldür (Tabur 2002).

Kendi adını taşıyan çöküntü alanının en çukur yerini kaplayan Burdur Gölü, oldukça geniş bir havzanın içinde bulunmaktadır. Yapısı bakımından tektonik bir göldür. Gölün kuzeydoğusu ve kuzeyi ovalarla çevrilidir. Göl havzaya düşen yağmur ve kar sularından başka, gölün içindeki ve çevresindeki kaynaklarla da beslenmektedir. Tuzlu göller türüne girmektedir. Göl, kış ve ilkbahar aylarında yükselmekte, yazın çekilmektedir. Güney ve kuzeyde alüvyonların birikmesiyle sazlarla kaplı tuzlu bataklık görünümündeki kıyı ovaları ve delta oluşumu başlamıştır. Kapalı bir havzada yer alan gölün dışarıya akıntısı yoktur. Göl suları tuzlu ve arseniklidir. Türkiye'nin en derin göllerinden birisidir (Anonim 1999).

Göl'ün beslenimi, göl alanına düşen yağışlar, göle ulaşan mevsimlik ve sürekli akarsular ile akiferlerin yer altı suyu akımı ile, boşalımı ise: havza dışına boşalım olmadığı için buharlaşma ile olmaktadır.

Göl suyunda arsenik bulunması ve sodyum sülfat ve klorür miktarının oldukça yüksek olması nedeniyle su içi bitkilerine rastlanmaz. Bitki toplulukları sadece güney kesimdeki Yazıkent-Karakent köyleri arasındaki akarsuların göle karıştığı ve tuzluluğun nispeten daha az olduğu bölgelerde bulunmaktadır. Bu alanlardaki hakim bitki örtüsünü Cyperacea familyasına ait iki tür ve Poaceae familyasından Phragmites australis temsil etmektedir. Gölün kuzeyinde yer alan dağların yüksek bölgelerinde karaçam ormanı hakim bitki örtüsünü oluşturmaktadır (İzbırak 1978).

2.2.1.1.6 Çavuşçu Gölü

Konya ilinin kuzey batısında yer alan gölün oluşumu tektonik ve suyu tatlıdır. Denizden yüksekliği 1019 m. olan gölün derinliği 7-10 m. arasında değişmektedir (İzbırak 1971). Su ürünleri açısından önemli bir göl olan Çavuşçu Gölü yaklaşık 30 yıl önce çok zengin bir floroya sahip göllerden bir tanesi iken günümüzde Ilgın barajının kurulması ve dağlardaki suyun bu sayede göle akıtılması ile göl seviyesinin yükselmesinden dolayı bu özelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir (Emir 1994).

Göl üzerinde sazlıklardan oluşan bölgeler suların yükselmesi ile yok olmuş, böylece göl kaynaklı geçim kaynakları zarar görmüştür. Ayrıca bir ayağı ile Atlantik ovalarını sulayan Çavuşçu Gölü içinde yaşayan canlılarla balıkçılık yapılmasına müsait bir ortam sağlamaktadır.

2.2.1.1.7 Eber Gölü

Afyonkarahisar iline bağlı Çay ilçesinin kuzey doğusunda yer alan Eber Gölü denizden 967 metre yükseklikte olup 125 kilometrekarelik bir alanı kaplamaktadır. Çay ve Bolvadin ilçelerinin sınırlarında yer alan Eber Gölü, Akarçay ve Sultandağları'ndan gelen kaynak suları ile beslenmektedir (Anonim 1966).

Gölü besleyen suların rejimlerinin bozuk olması ve buharlaşma sebebiyle yaz aylarında su seviyesi düşer ve bataklıklar oluşur. Bundan dolayı gölün büyük kısmı bataklık bölgelerle kaplıdır (Şekil 2.5). Gölün bataklık kısımlarında hammadde yoğunluğundan oluşmuş ve yörede “kopak” denilen yüzer adalar bulunmaktadır. Bu adacıkları hammadde toplayarak geçimini sağlayanlar ve balıkçılar dinlenme yeri olarak kullanmaktadırlar. Şahin (2002) Develi’de yürüttüğü çalışmasında Sultan Sazlığı denilen mevkide çok sayıda yüzen ada bulunduğunu ve ancak genellikle kuvvetli rüzgarlarda bu adacıkların yer değiştirdiğini saptamıştır.

Şekil 2.5 Bataklık bölgeler (Eber gölü)

2.2.1.1.8 Eğirdir Gölü

Isparta İli sınırları içinde yer alan ve kuzey-güney uzanımlı büyük bir çöküntü alanının kuzey sınırında oluşmuş tektonik bir göl olan Eğirdir Gölü, 482 km²’lik yüzölçümü ile Türkiye’nin 4. büyük gölüdür. Zengin balıkçılık potansiyelinin yanı sıra, sulama ve enerji üretimi bakımından da önem taşımaktadır. Deniz seviyesinden 917 m. yükseklikte bulunan göl ortalama 14 m. derinliğe sahiptir. Kuzeyde kalan ve daha

küçük bir alanı kaplayan bölümüne Hoyran Gölü, güneyde kalan bölümüne Eğirdir Gölü denir. Her iki bölüm Hoyran Boğazı ile birleşmektedir (Anonim 1996).

Bugün verimli arazilerin bulunduğu göl çevresinde yaklaşık 50 yıl kadar önce bataklık bölgeler bulunmaktaydı. Azimli bir çalışma sonucu Eğirdir'in fazla suyu Kovada Gölü'ne açılan kanalla boşaltılınca bataklık bölgeler bereketli topraklara dönüşmüştür (Doğu 2001). Ancak bataklıkların yok edilmesi ile geçmişte bazı köylerde yapılan bitkisel dokumacılık, hammaddenin azalmasına bağlı olarak bugün yapılmaz olmuş, dokunan yer hasırları yerine de alternatif dokuma ürünler kullanılmaya başlanmıştır.

2.2.1.1.9 Kovada Gölü

Akdeniz Bölgesi'nin Göller Bölgesi kapsamında bulunan göl, Isparta ili sınırları içinde yer almaktadır. Batı Toroslar'da görülen karstik göllere benzeyen bir yapı gösteren göl, havzaya düşen yağmur sularının fiziksel ve kimyasal aşınmasına eklenen tektonik yer hareketleri ile şekillenmiştir. Gölün uzunluğu 9 km., genişliği 2-3 km.dir. Kovada Gölü' nün yüzölçümü 40 km², rakımı 900 m., derinliği ise 6-7 m.dir (Anonim 1970).

Eğirdir İlçesi'nde bulunan ve karstik çöküntülerden meydana gelen Eğirdir Gölü'nde bulunan fazla su Kovada Gölü'ne akmaktadır. Eğirdir Gölü'nün güneye doğru bir uzantısı olan göl, sonradan aradaki dar vadinin alüvyonlarla dolması sonucunda bugünkü şeklini almıştır.

Kovada Gölü' nün çevresi zengin bitki örtüsüne sahiptir. Göl kıyıları çınar, kızılçam ve meşe topluluklarının oluşturduğu orman örtüsüyle dikkat çeker. Çeşitli hayvanları da bünyesinde barındırmasından dolayı "Milli Park" niteliği almış ve Devlet tarafından korumaya alınarak milli park ilan edilmiştir (Sezginer 1966).

2.2.1.1.10 Salda Gölü

Salda Gölü Yeşilova ilçe merkezine 4 km. uzaklıktadır. Doğanbaba, Salda, Eşeler Dağları ve Kayadibi Köyü önünde oluşmuştur. Tektonik yapılıdır. Denizden 1193 metre yükseltisi olan göl, oldukça yuvarlak bir görünümündedir. İçinde balık yaşayan, suyu tatlı, derin göllerden biridir. 47 km²'lik bir alanı kaplayan gölün çevresi ormanlıktır. 185 metre derinliği ile Türkiye'nin en derin gölleri arasında bulunması ayrıca bir özellik taşımaktadır (Dulupçu 1995).

Göl içinde ve çevresinde manyezit madeni bulunmaktadır Göl, Değirmendere, Köpek, Çaldan ve Sıtlıklı dereleriyle güneydeki Sultan kaynaklarından beslenmektedir. Göl çevresindeki tarlalar bu derelerin sularıyla sulanmakta ve göl suyundan faydalanarak tarım ve hayvancılık da yapılmaktadır. Günümüzde gölün yüzölçümü 4370 hektardır. Sularının 14 yıllık bir dönüşüm içinde sularının çekilip yeniden arttığı bilinmektedir (Şekil 2.6), (Akkuş 1987).

Şekil 2.6 Salda Gölü genel görünüş (Yeşilova Beldesi / Burdur)

2.2.1.1.11 Suğla Gölü

Konya İli'nin güney batısında yer alan gölün oluşumu tektoniktir. 125 km kare yüzölçümü bulunan gölün denizden yüksekliği 1040 metre ve gölün çevresi ise 60 km.dir (İzbırak 1971). Yağışlı yıllarda alanı iyice genişlemekte kurak yıllarda ise göl kurumakta ve alüvyonlu göl tabanı ortaya çıkarak, iyi bir tarım alanı oluşmaktadır. Suları tatlıdır. Su ürünleri ve sulama açısından önemi büyüktür.

Göl yaklaşık 2 yıl öncesine kadar 20 m. engebeli balçık araziden oluşmakta iken bugün tarım için suların toplanması amacıyla baraj yapılması ile sazlıklar yok olmuştur. Bu nedenle yöreyi ekonomik olarak desteklemek amacıyla ve suların yükselmesi ile ortamın uygun olması ile av yasağı ortadan kalkmıştır (Doğan 1997) (Şekil 2.7).

Şekil 2.7 Suğla Gölü ve bataklık bölgeler (Yalıhüyük)

2.2.1.1.12 Yarışlı Gölü

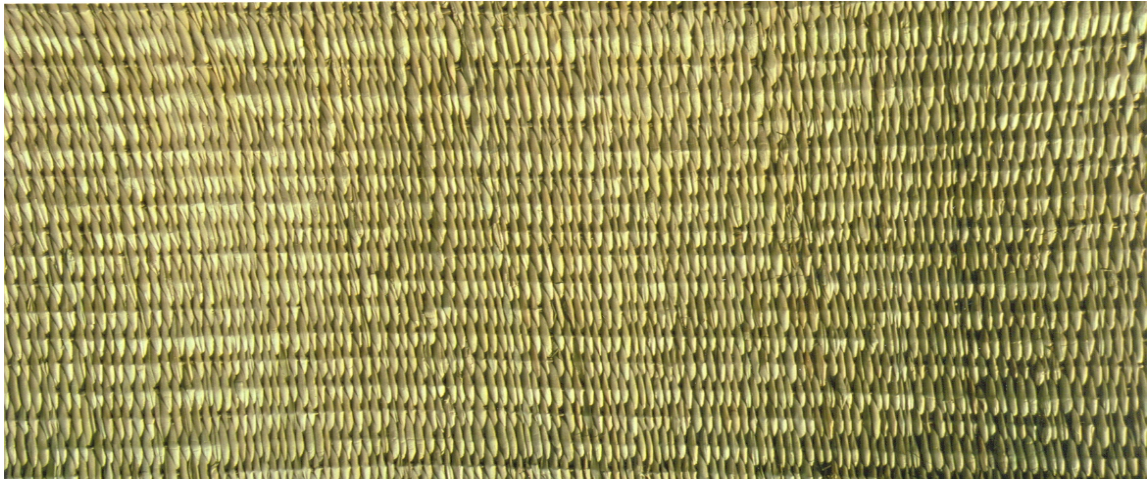
Yarışlı Gölü Burdur İli Yeşilova İlçesi sınırları içindedir. Göl 2000 dekarlık bir alanı işgal etmekte ve denizden 911 metre yükseklikte bulunmaktadır. Suyu balçık şeklinde ve gölün büyük bir bölümü bataklık haldedir. Suyunun bu özelliğinden dolayı hiçbir alanda gölden yararlanılamamaktadır. Bu bataklık bölgelerin geniş alanlara

yayılmasından dolayı hemen göl kıyısında yerleşen birim bulunmamaktadır. Göle yakın yerleşimler ancak 1- 1,5 km uzaklıktadır. Göl suları oldukça tuzlu olduğundan tarımla uğraşan köylerde sulama alanında da kullanılamamaktadır.

Burdur Gölü ile beslenen göl, 2004 yılında tamamen çekilmiş ve yüzeyi bataklık bölge görünümüne bürünmüş, ancak daha sonra tekrar dolmuştur. 100 yılda bir bu çekilmenin yaşandığı göl, su özelliğinden dolayı çevre yerleşimlerde herhangi bir ekonomik sebeple kullanılamamaktadır (İzbırak 1971).

2.2.2 Bitkisel dokumacılık (hasır dokumacılığı) hakkında genel bilgi

Bitkisel dokumacılık, doğada kendiliğinden yetişen ya da zirai işlemlerden arta kalan hammaddelerin bazı kısımlarının değerlendirilmesi kapsamında ve çeşitli ev kullanım eşyasının ihtiyacına yönelik olarak yapılan faaliyetlerin tümü olarak tanımlanabilir. Bu kapsamda bitkisel örücülük ile oldukça benzer yönleri bulunan bitkisel dokumacılık, işlemlerin büyük ölçüde bir tezgah üzerinde yapılıyor olması ile bitkisel örücülükten ayrılmaktadır (Seymour 1990). Hasır ise bitkisel dokuma yöntemleri kullanılarak oluşturulmuş, düz yer yaygısı olarak tanımlanabileceği gibi birçok yörede “ottan yapılmış kilim” olarak da bilinmektedir. Hasırlar, yer yaygısı olarak kullanılabildiği gibi farklı amaçlarla da ev içinde ve dışında kullanılmaktadır (Şekil 2.8).

Şekil 2.8. Anadolu’da yaygı olarak kullanılan hasır dokuma (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Türkler’de hasır dokuma sanatı, hasır otu da denilen bataklık sazı ile yapılmaya başlanmış, daha sonraları çözü ve atkılarda farklı hammaddeler de kullanılmıştır. Hasır sözü Arapça’dır ve eski Türk sözlüklerinde görmek mümkün değildir.

Hasırın kullanılmaya başlanması ve bir ev dekorasyon malzemesi olarak ihtiyaç halini alması, Türklerin geleneksel ev mimarisi ve ev içindeki yaşama koşulları, dolayısıyla gelenekleri ile yakından ilgilidir. Özellikle konar göçer Türk toplulukları’nda çadır ve çadırdaki yaşama geleneğinden dolayı hasır, günlük hayatın vazgeçilmez kullanım malzemelerinden biri halini almıştır. Geleneksel yörük çadırlarının ana taban döşemesi hiç şüphesiz yün dokuma halılar olmakla birlikte bu değerli halılar ve zemin arasında izolasyon malzemesi olarak kullanılan, önemli bir özelliğe sahip hasır yaygılar göz ardı edilmemelidir. Çadırlardan yerleşik düzene geçildiğinde de görülmektedir ki geleneksel Türk evi’nde odaların birden fazla işlevleri vardır ve gerektiğinde ev içindeki her faaliyete uygun ortamı sağlayabilmesi gerekmektedir. Bu ve bunun gibi özelliklerinden dolayı zeminin tamamen halılar ile kaplı olduğu düşünülürse, ve bu halıların üzerinde gerektiğinde namaz kılmak, gerektiğinde yatma, gerektiğinde yemek yemek açısından zeminden kaynaklanabilecek soğuğa elverişli bir ortam yaratma kaygısından dolayı halıların altında gerek aynı ölçüde gerekse eklemeli olarak hasır yaygılar kullanılmıştır Aynı zamanda geleneksel olarak dokunmuş Türk halılarının zeminin uygun olmayan (nem, soğuk, su alması vs.) şartlara maruz kalmasının önlenmesi açısından hammadde itibarıyla bu şartlarda üzerindeki dokuya geçirgenliği geç olan hasır dokumalar kullanılmıştır. Bu kaygıların taşınmadığı bazı örneklerde hasır yerine izolasyon malzemesi olarak keçenin kullanıldığı da bilinmektedir.

Hasır dokumaların yer yaygısından sonra en çok dokunan çeşidi duvar hasırları da yer hasırlarının ortaya çıkarılış amaçlarına yakın olarak duvar ile halı yastıkların arasında bir izolasyon malzemesi niteliğinde dokunmaya başlanmış, daha sonraları bu özellikle Göller Bölgesi’nde yer alan ve hasır dokumaların yoğun olarak yapıldığı yörelerde bir gelenek halinde çeyizlerin önemli ürünlerinden biri durumuna gelmiştir.

İzolasyon malzemesi olarak kullanılan zemin döşemesi örneklerinin dışında zeminde, ana döşeme unsuru olarak kullanılan hasır dokumalar bulunmaktadır. Bu dokumalar

genellikle mutfak gibi yarı ıslak zeminlerde kullanılmak üzere dokunmakta ve kullanılmaktadır. Ayrıca kapı önlerinde oturmak ya da çok amaçlı kullanımlara yönelik yer yaygılarının dokunması ve kullanılması da söz konusudur.

Hasır dokumaların çoğunlukla basit bir tezgah ile dokunduğu bilinmektedir. Ancak tezgah kullanılmaksızın hammaddelerin belli biçimlerde yere yayılması ve belli bir tekniğe bağlı kalınarak kenetleme işleminin yapılması suretiyle yüzeyler oluşması sonucu üretilen örnekler de bulunmaktadır. Bu yöntemle üretilen ürünlere özellikle Göller Bölgesi'nde yer alan Akşehir İlçesi'nin Doğrugöz Kasabası'nda üretilen geleneksel boyra dokumalar örnek gösterilebilir. Tavan kaplaması olarak dokunan boyra dokumalar, zaman, zaman yer yaygısı gibi farklı amaçlarla da kullanılmıştır.

Hasır dokumalar, zaman içinde zemin döşemesi olarak yerini tutabilecek alternatif malzemeler ve dolayısıyla ürünlerin (özellikle ıslak zeminler için kullanılan plastik halılar) piyasaya sürülmesi ile karşı karşıya kalmıştır. Ancak kullanım kolaylığı, doğal malzeme oluşu ve ucuza mal edilebilme özelliklerinden dolayı kullanımı özellikle hammaddenin bol bulunduğu yörelerde tercih sebebi olmaktadır. Ayrıca kabir hasırı denilen ve Göller Bölgesi'ndeki birçok yerleşimde kullanılan özel amaçlı ve gelenekler doğrultusunda kullanılan ürünler, hasır dokumaların az da olsa her zaman üretileceğinin kanıtı durumundadır.

2.2.3. Bitkisel dokumacılıkta kullanılan hammaddeler

Bitkisel örücülükte kullanılan otsu bitkiler sınıfında yer alan bataklık sazı, kargı kamışı ve kofa bitkisel dokumacılıkta da hammadde olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Durgun su kaynaklarının etrafında ve özellikle göl kenarlarında ve bataklıklarda bulunan bu bitkiler, bulundukları yörelerde çoğunlukla kendiliğinden yetişmektedir. Hasır dokumacılığı yapılan yörelerde kullanılan hammaddelerin hepsinde ortak özellik, dokumacılıkta doğrudan gövde kısımlarının kullanılıyor olmasıdır.

2.2.3.1.Bataklık sazı (*Typha angustifolia* L.)

Tyhaceae familyasının *Typha* cinsine ait bir su bitkisidir. Uzun ömürlüdür. 1-3 metre arasında boylanır. Gövdesi silindirik ve boğumsuzdur. Yaprakları karşılıklı olarak dizilmiştir. Yollu ve kılıç gibi keskindir. Çiçekleri monoecidir. Erkek ve dişi çiçekler bir sap üzerinde ve silindir şeklindedir. 20-30 cm boyunda olan erkek çiçekler üste ve 10- 35 cm boyunda olan dişi çiçekler ise alttadır. Erkek ve dişi çiçekler genellikle birbirinden 3-5 cm nadiren 1-9 cm uzaktadırlar (Şekil 2.9). Çiçekleri Temmuz ve Ağustos aylarında açar. Rizomları vasıtası ile çoğalır (Gürtanın 1961).

Typha angustifolia L. Yunanistan hariç Avrupa, Batı Asya, Kuzey Amerika ve Avustralya'da, ülkemizde ise İstanbul, Ankara, Mersin, Hatay, Maraş Urfa, Siirt ve Konya gibi illerde özellikle bataklıklarda, göl ve dere kenarları ile su birikintilerinde ve sulak arazide yaygındır (Gürtanın 1961).

Türkiye'nin hemen her yerinde bitkisel örücülüğün önemli bir hammaddesi olarak düşünülen sazlar ikiye yarmadan veya yarıdıktan sonra hasır, zembil, kamış ile karışık olarak arı kovanı, kuyu ipi çeşitli kullanım alanları olan selelerin yapımında da kullanılmaktadır (Kayahan1973). Ayrıca hammadde kullanılarak arkalıklı ve arkalıksız sandalye oturma yeri, hayvanın sırtına konularak tarlaya gübre taşımak için bir nevi heybe ve örülerek şerit haline getirildikten sonra kulplu ve kulpsuz sele yapılmaktadır (Gürtanın 1961).

Şekil 2.9 Bataklik sazı (Beyşehir)

2.2.3.2.Kargı kamışı (*Arundo donax* L.)

Gramineae familyasına ait, uzun ömürlü bir bitkidir. Sap, nodi ve internodilerden meydana gelmektedir. Internodilerin içi boştur. Her nodiden bir tane yaprak meydana gelmektedir. Boyları 3-5 metreyi bulan bitkinin çiçekleri monoclidir (Şekil 2.10).

Ülkemizde Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü bölgelerde, özellikle bataklık, dere, çay ve göl kenarları ile rutubetli yerlerde yetişen *Arundo donax* L. Akdeniz'in çevresinde yer alan ülkeler ile doğuda Suriye ve Kafkasya ya kadar uzanır (Gürtanın 1961).

Kargı kamışı, gerektiğinde süs bitkisi olarak yetiştirildiği gibi bahçecilikte saz ile karışık olarak kulübe yapımında da kullanılır. Aynı zamanda balık oltası değnekleri de yapılan hammadde özellikle dokumacılıkta bobin ve tarak imalinde kullanılmıştır (Dingil 1991).

Adana, Antalya, Aydın, Bilecik, Balıkesir, Çorum, Isparta, İzmir, Kayseri, Manisa, Muğla, Samsun, ve Van gibi illerimizde kargı kamışı bitkisel örücülüğün önemli bir hammaddesi olarak kullanılmaktadır (Kayahan 1973).

Ağustos ayında biçilen hammadde birkaç parçaya yarılarak veya yarılmadan zirai ürünlerin hasadında, ambalajlanmasında ve taşınmasında kullanılan sepet ve küfe yapımında özellikle kullanılmaktadır (Dingil 1991). Ayrıca Göller Bölgesi'nde yer alan bazı yörelerde sağlam bir hammadde olmasından dolayı balık avlama kafeslerinin yapımında kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Şekil 2.10. Kargı kamışı (Beyşehir Gölü)

2.2.3.3.Kofa, kefa (*Juncus glaucus* Ehrh)

Juncaceae familyasının juncus cinsine aittir. Otsu (Herbace) nebatlarından. Uzun ömürlüdür. Oldukça sıkışık demetler halinde yetişir. Mavimtrak yeşil renklidir.

Çiçekleri monoclidir (Şekil 2.11).Genellikle ziraate zararlı nebatlardır (Gürtanın 1961).

Ülkemizde özellikle bataklık bölgelerinde olmak kaydıyla hemen her bölgede yetişen bitkinin genel yayılma sahası orta ve güney Avrupa, Asya'nın bazı bölgeleri Kuzey ve Güney Afrika ve Kanarya adalarıdır (Dingil 1991).

Özellikle zirai demetlerin bağlanmasında kullanılan kofadan Göller Bölgesi'nde bulunan bazı yerleşimlerinde şapka sepet ve özellikle bitkisel dokuma tekniği ile yer hasırları üretilmektedir. Ayrıca Denizli, Edirne ve İzmir gibi illerimizde küçük çerez sepetlerinin yapıldığı da bilinmektedir (Gürtanın 1961).

Şekil 2.11 Kofa (Yarışlı Gölü)

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Araştırma, Akdeniz, Ege ve İç Anadolu Bölgeleri'nin birbirine yakın kısımlarında Göller Bölgesi olarak bilinen yörede yürütülmüştür. Öncelikle Göller Bölgesi'nde bulunan 12 göl (Acı Göl, Akgöl, Akşehir, Beyşehir, Burdur, Çavuşçu, Eber, Eğirdir, Kovada, Salda, Suğla ve Yarıklı Gölleri), çevresi ve bu bölgede bitkisel dokumacılık ile uğraşan ve hammaddeyi farklı şekillerde kullanan yerleşimler saptanmıştır. Yörelere 2003-2006 yılları arasında muhtelif zamanlarda araştırma amaçlı gidilmiştir. Özellikle yörelerde yetişen hammadde örnekleri hammadde kesim yasağının bulunmadığı Ekim - Aralık aylarında alınmıştır. Araştırma materyalini yörede yetişen hammaddeler, bu hammaddeler kullanılarak üretilen ürünler, kullanılan tezgah ve diğer araçlar ile gereçler (atki, çözümlü hammaddeleri), fotoğraflar, anket sonuçları ve Göller Bölgesi ve bitkisel örücülük ile ilgili yazılı kaynaklar oluşturmuştur. Ayrıca suyuna ulaşılabilen göllerden su örnekleri alınarak Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Anabilim Dalı Laboratuvarları'nda element analizine tabii tutulmuş ve sonuçları kullanılmıştır.

Hammaddenin elde edilmesinden ürüne dönüştürülmesine kadar olan süreç belirlenmiş ve fotoğraflarla tespit edilerek açıklanmıştır. Ayrıca halen dokunan veya günümüzde üretimi kalmayıp sadece evlerde ve satış yerlerinde bulunan eski ürünler de tespit edilerek, fotoğraflarla belgelenmiş ve bu ürünlerin bazı teknik özellikleri saptanmıştır. Yörede 23 adet yer yaygısı, 6 adet yöreme, 6 adet seccade, 4 adet sütlük, 3 adet çığır, 3 adet dam örtüsü, 2 adet balık kafesi, 1 adet kabir hasırı, 2 adet cenaze örtüsü ve 5 adet ise gölgelik ve paravan olmak üzere 55 ürün tespit edilmiştir. Yörede az rastlanan ürünlerin sayısını kullanım amacına ve bulunduğu yöreye özgü oluşuna bağlamak mümkündür. Özellikle cenaze örtüsü ve kabir hasırı her yörede kullanılmadığından oldukça az sayıda ürüne rastlanmıştır. Yer yaygısı ise çok amaçlı kullanımından dolayı her yörede en çok rastlanan ürünü oluşturmaktadır.

Günümüzde yörede yapılan bitkisel dokumacılığın durumu ise, bölgede bitkisel dokumacılık ile yoğun olarak uğraşılan köylerde, dokumacılardan elde edilen bilgiler değerlendirilerek tespit edilmiştir. Belirlenen yörelerde araştırma materyali, bizzat araştırmacı tarafından toplanmıştır.

3.2 Yöntem

3.2.1Göller Bölgesi’nde bitkisel dokumacılığın tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu

Göller Bölgesi’nde bulunan göller ve göl yakınlarındaki su birikintilerinin oluşturduğu bataklık bölgeler, bitkisel dokumacılık açısından hammadde varlığı nedeniyle önemlidir. Türkiye, sulak arazi açısından zengin bölgelere sahip olmasına rağmen Göller Bölgesi’ndeki bataklık bölgeler hammaddenin yetişmesi bakımından özel öneme sahiptir. Çalışmada Göller Bölgesi bu açıdan değerlendirilmiştir. Bitkisel dokumacılığın tarihsel gelişimi ve bugünkü durumu alınan bilgiler doğrultusunda açıklanmıştır. Tarihsel gelişimi yörede yaşayan yaşlı bireyler tarafından alınan bilgiler ışığında belirlenmiş ve bu konuda yapılmış çalışmalardan faydalanılmıştır. Bugünkü durumu ise yörede bitkisel dokumacılık ile uğraşan kişiler, muhtarlar ve ilgili kişiler ile yapılan karşılıklı görüşmeler sonucunda tespit edilmiştir.

3.2.2Hammadde

3.2.2.1 Hammaddenin cinsi ve yetiştirme koşulları

3.2.2.1.1 Hammadde cinsi

Araştırma yapılan göl kıyısında yetişen hammaddeler, bizzat yöreye gidilerek belirlenmiş ve hammadde yetiştirdiği ortamda görsel malzemeler elde edilerek sunulmuştur.

Araştırma materyalini oluşturan, bitkisel dokuma ürünlerin yapımında kullanılan hammaddelerin bataklık sazı (*Typha angustifolia* L.), kargı kamışı (*Arundo donax* L.)

ve kofa (*Juncus glaucus* Ehrh.), cinsinin belirlenmesinde Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü Fiziksel Analiz Laboratuvarı'ndan yardım alınmıştır.

3.2.2.1.2 Hammadde yetiştirme koşulları

Hammaddenin yetiştirme koşulları, göllerin hammadde yetiştirmesine uygunluğu ve hammaddenin yörede yetiştirmesine ilişkin bilgiler yörede yapılan incelemeler sonucu elde edilmiştir. Ayrıca göllerin su özelliği hammadde yetiştirme koşullarını etkilediği için suyuna ulaşılabilen göllerden (bazı göllerin sularının çekilmesinden dolayı balçık haline gelmiş ve bu durumlardaki göl kıyılarına yaklaşmak yasaklanmıştır) su örnekleri alınmış ve Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Toprak Anabilim Dalı Laboratuvar'larında element analizine tabii tutularak sonuçları kullanılmıştır.

Ayrıca hammaddelerin yöresel isimleri yöre halkının verdiği bilgiler ışığında tespit edilmiş ve sunulmuştur.

3.2.2.2 Hammaddenin bazı fiziksel özellikleri

Yörelerde yetişen hammaddeler ve özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yörede yetişen her cins hammaddeden 20 adet örnek, ölçüm yapabilmeye uygun şekilde toplanmıştır. Her hammadde cinsine uygun fiziksel analizler belirlenmiştir. Bu suretle bataklık sazı ve kofa için bitki çapı ve teknik sap uzunluğu esas alınırken kargı kamışı için bitki çapı, çeper kalınlığı, boşluk çapı, internodi sayısı, teknik sap uzunluğu, püskül uzunluğu gibi bazı fiziksel özellikler belirlenmiş ve değerlendirilmiştir. Bitki çapı, çeper kalınlığı ve boşluk çapının belirlenmesinde kumpas, teknik sap uzunluğu ve püskül uzunluğunun belirlenmesinde ise şerit metre kullanılmıştır. Elde edilen veriler çizelgeler ile sunulmuştur.

3.2.2.3 Hammaddenin kullanım alanları

Yörede hammadde, özellikleri doğrultusunda bazen dokuma ürünlerin yapımında kullanılırken bazen de hammadde olarak farklı amaçlarla değerlendirilmiştir. Hammaddenin cinsi de göz önünde tutularak kullanım alanları yörelere göre tespit edilmiş ve çizelge ile sunulmuştur.

3.2.3 Üretimde kullanılan araçlar

Kullanılan hammaddenin elde edilmesinden ürün haline dönüştürülünceye kadar (hasat ve üretime hazırlık) kullanılan araçlar, yerinde yapılan gözlem ve incelemeler ile dokumacılarla karşılıklı görüşmeler sonucu belirlenmiş, fotoğraflar çekilerek tespit edilmiştir.

3.2.4 Dokumaya hazırlık ve dokuma işlemi

3.2.4.1 Hammaddelerin elde edilmesi (hasat)

Hammaddenin yetiştiği bataklıklardan toplanarak elde edilmesi hasat işlemi olarak bilinmektedir. Yörede hammaddenin hasat zamanı, elde edilişi ve her tip hammaddenin hasadına ilişkin farklı özellikler belirlenmiş ve sunulmuştur.

3.2.4.2 Hammaddenin dokumaya hazırlanması

Hammaddenin dokumaya hazır hale gelme sürecinde geçirdiği evreler yerinde yapılan gözlem ve incelemeler ile belirlenmiş ve çekilen fotoğraflar ile tespit edilmiştir. Bitkisel dokuma yapılan yörelerde bu aşamalar; hammaddenin soyulması ve temizlenmesi kurutma, dövme, öz alma, tarama, bükme, yarma olarak belirlenmiştir. Her aşama açıklanırken hangi hammaddeler için uygulandığı da belirtilmiştir. Ayrıca çözgü olarak kullanılacak hammaddenin bükülmesi ve tezgaha geçirilmesi aşamaları da yörede dokumacıların verdiği bilgiler ışığında tespit edilmiş ve fotoğraflarla belgelenmiştir.

3.2.4.3 Dokuma işlemi

Dokuma işlemi, yerinde yapılan incelemeler ve dokumacıların verdiği bilgilerle tespit edilmiştir. Bu amaçla yapılacak dokuma çeşidine göre başlangıç, ileri aşamalar ve bitirme işlemleri olarak yerinde yapılan gözlem ve incelemeler sonucu belirlenmiş ve dokumacıların verdiği bilgiler değerlendirilerek fotoğraflarla sunulmuştur.

3.2.5 Ürün çeşitleri

Araştırma materyalini oluşturan bitkisel dokuma ürün çeşitleri yörelere ve kullanılan hammaddeye göre belirlenmiştir. Ürünün yöredeki adı ve kullanım yeri hakkında bilgi verilmiştir. Kabir hasırı ve cenaze örtüsü gibi ürünler daha çok yöreye özgü olduğu için ürünlere az sayıda rastlanmıştır. Kullanımı yaygın olan yer sergisi gibi ürünlere ise yörede daha çok rastlanmıştır. Ürün çeşitleri yörelere ve kullanılan hammaddeye göre gruplanmış ve bu veriler yörede yaşayan dokumacıların verdiği bilgiler ışığında belirlenerek çizelgede sunulmuştur.

3.2.6 Ürün özellikleri

3.2.6.1 Ürünlerin boyutları ve yüzey alanları

Bitkisel dokuma ürünler üzerinde en-boy, kalınlık ve yüzey alanları belirlenmiştir. Elde edilen veriler çizelgelerle sunulmuştur. En – boy değerleri, bir şerit metre kullanılarak ürünün eninde (iki uç ve ortasından) toplam üç ve boyunda (ürünün ortasından) bir uzunluk ölçümü alınarak bulunmuştur.

Kalınlık ise cetvel kullanılarak belirlenmiştir. Ürün iki uç ve orta kısmından ölçülmüş ve ortalama kalınlık hesaplanmıştır. Hammadde ve dokuma tekniği, ürünün orta kısmından cetvel ile ölçüm almaya elverişlidir.

Alan ölçümleri ise ürünlerin en ve boy ölçümleri çarpılarak bulunmuş ve veriler m² cinsinden çizelgede sunulmuştur.

Tez önerisinde belirtilen ürünlerin ağırlık ölçümleri ise ürünlerin taşınma ve yerinden kaldırılma zorluğu, özellikle ürün sahiplerinin bu konudaki isteksizliği nedenleri ile yapılamamıştır. İmkan dahilinde çok az sayıda ağırlık ölçümü alınan ürünlerden elde edilen verilerin sonuçları bu sebeple değerlendirilememiştir.

3.2.6.2 Teknik özellikleri

Araştırma materyalini oluşturan bitkisel dokuma ürünlerde kullanılan teknik özellikleri çekilen genel ve detay fotoğraflar üzerinden tespit edilmiş ve sonuçları çizelge ile sunulmuştur.

3.2.7 Bitkisel dokumacılık ile uğraşanların bazı özellikleri, çalışma koşulları

Araştırma kapsamına alınan yerleşimlerde dokumacıların demografik özelliklerini, çalışma ortamını, sağlık sorunlarını ve ekonomik durumlarını belirlemeye yönelik anket formu hazırlanmış, araştırmacı tarafından karşılıklı görüşme yöntemiyle toplam 60 dokumacıya uygulanmıştır. Elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS istatistik programı kullanılmıştır.

4.ARAŞTIRMA BULGULARI

Göller Bölgesi’nde, çeşitli etkenlerle oluşmuş, içinde canlı yaşamaya müsait, hatta çoğu zaman tatlı sulara sahip ve çevresinde bitkisel dokumacılık hammaddelerinin yetişebildiği göller, genellikle birbirine yakın mesafelerde yerleşmişlerdir. Bazılarının suları birbirine boşalmakta olan bu göller, çevresinde bitkisel dokuma hammaddelerinin yetişmesine elverişli ve çevresinde bu tip el sanatı faaliyetlerinin yapıldığı göllerdir. Bu göller ve etrafındaki yerleşimler ile yerleşimlerde yapılan bitkisel dokuma faaliyetleri belli başlıklar altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4.1.Göller Bölgesi’nde Bitkisel Dokumacılığın Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu

Göller Bölgesi’nde bulunan göller ve göl yakınlarındaki su birikintilerinin oluşturduğu bataklık bölgeler, bitkisel dokumacılık açısından hammadde varlığı nedeniyle önemlidir. Türkiye, sulak arazi açısından zengin bölgelere sahip olmasına rağmen Göller Bölgesi’ndeki bataklık bölgeler hammaddenin yetişmesi bakımından özel öneme sahiptir. Bu nedenle özellikle bataklık sazı, Türkiye’de bu bölge dışında daha az olarak yetişmektedir. Bu özel coğrafi durumun yöre halkına sağladığı önemli gelir kaynaklarından bir tanesi olan bitkisel dokumacılık aynı zamanda yöre için geleneksel bir önem de taşımaktadır.

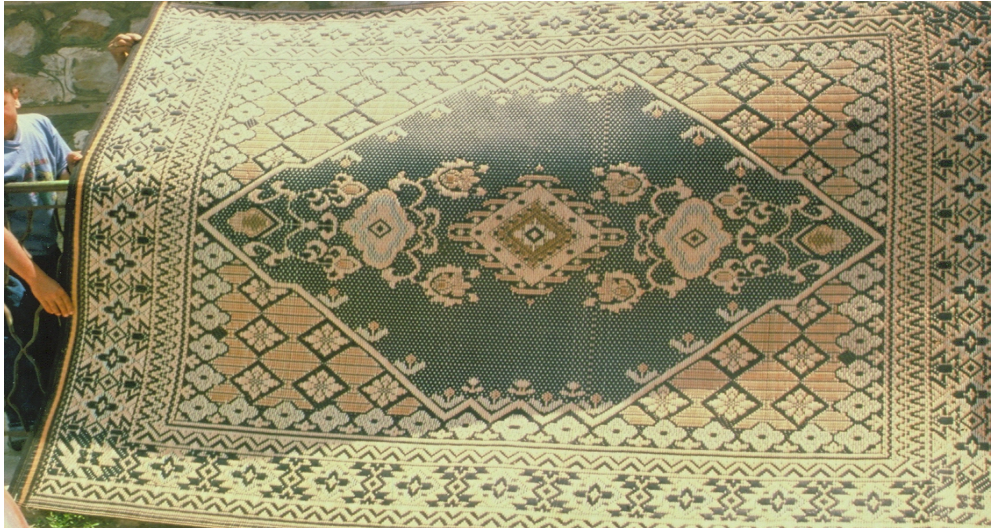
Tarihte Göller Bölgesi’nde hammadde bulunan yerleşimlere bakıldığında gerek günlük ihtiyaçları karşılamak gerekse geleneksel inanışların beslediği amaçlarla ürün yapımı ve kullanımı göze çarpmaktadır. Göller Bölgesi’nde bulunan bazı yerleşimlerde ölü gömme adetlerinde yer bulan hasır dokumalar, bu inanışın sonucu bir devamlılık göstermektedir. Bu suretle her evde kişi sayısına göre hasır bulundurma gerekliliğinden dolayı ürün ortaya çıkarıldığı bilinmektedir.

Bu inanışların yaygın olmadığı bazı yörelerde ise geleneksel çeyiz anlayışından doğan ihtiyacı karşılamak amacı ile hasır üretimi yapılmış ve yapılan ürünler günümüze

ulaşmıştır. Bu suretle her genç kızı n eyizinde gerek yer sergisi gerekse ev dolaması tarzında ürünlerin bulunması özellikle bazı yöreler için zorunlu olmuştur.

Ayrıca bu bölgelerde ev içinde ihtiyaç duyulan yerlerde çok amaçlı hasır dokumaların kullanımı hammaddenin var olduğu günden bu yana yaygındır. Yöresinde hasır dokuma kültürünün olmadığı bölgelerde bu ihtiyaç evre yerleşimlerden satın alma yoluyla giderilmiştir.

Bugün ise Göller Bölgesi'nde geleneksel inanışlarla yapılan ürünler ve çok amaçlı yer sergileri üretilmekte ve kullanılmaktadır. Ev içinde halı altında izolasyon amaçlı kullanılabildiği gibi kapı önlerinde ve çeşitli mştemilatlarda yer sergisi olarak kullanılan ürünlerin varlığı dikkat çekicidir. Ancak günümüzde farklı malzemelerden üretilen, kullanım alanı açısından üretimi ve kullanımı kolay ürünler var olmakta ve hasır dokumalara alternatif oluşturmaktadır. Kullanım kolaylığı, doğal malzeme oluşu ve ucuza mal edilebilme özelliklerinden dolayı kullanımı özellikle hammaddenin bol bulunduğu yörelerde tercih edilen hasır dokumalar, zaman içinde zemin döşemesi olarak yerini tutabilecek alternatif malzemeler ve dolayısıyla ürünlerin (zellikle ıslak zeminler için kullanılan plastik halılar) piyasaya sürülmesi ile karşı karşıya kalmıştır (şekil 4.1).

şekil 4.1 Bitkisel dokumaya alternatif üretilen plastik hammaddeli yayėılar (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Bu açıdan düşünüldüğünde son yıllarda hammaddenin ürüne dönüştürülmeden pazarlanması da önemli bir geçim kaynağını oluşturmaktadır. Bu suretle satılan hammaddeler farklı amaçlarla değerlendirilmekte, bu gelir kapısının varlığı yöre halkı için hammaddeyi dokumaya dönüştürmekten alıkoymaktadır. Ürünlerin daha önceki yıllarda üretildiği şartlar bu günkü şartlar ile benzerlik oluşturmadığından üretim çoğunlukla Türkiye ve dış pazarda farklı amaçlarla değerlendirilmek üzere dokunan ve pazarlanacak olan ürünlerden oluşmaktadır. Bu ürünlerin yapımı ise genellikle bu amaçla kurulmuş atölye ve işletmeler aracılığı ile yürütülmekte, kendi evinde kendi ihtiyaçları için dokuma yapan bireylere çok az olarak rastlanmaktadır. Bu nedenle bu günkü şartlarda bu tür işletmelerde çalışmayanların bitkisel dokumayı evde öğrenmesi ve uygulaması söz konusu değildir.

Daha önceki yıllarda bu yörelerde her evde tezgah bulunduğunu ve bütün bireylerin dokuma ile uğraştığını düşünürsek günümüz için geleneksel üretimler dışında yalnızca maddi kaygılarla devam eden bir el sanatı olduğunu söylemek mümkündür. Ancak geleneksel sebepler, bitkisel dokuma ürünlerin daha çok ihtiyaçtan değil daha farklı sebeplerle üretilmesini zorunlu kılmıştır. Bu sebeplerin gelecek nesillere aktarılacağı göz önünde bulundurulursa, göller bölgesinde yer alan ve üretim yapılan yerleşimlerin önemi ortaya çıkacaktır.

4.1.1 Acı Göl

Acı Göl çevresinde yer alan yörelerde çevre yerleşimlerde de olduğu gibi bitkisel ve hayvansal üretim temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. Göl kıyısında çeşitli soda üretme tesislerinin bulunduğu ve bu tesislerin göl üzerinde kurduğu yapay göletlerle göl sularını toplayarak işlevini sürdürdüğü görülmektedir. Bu işletmelerin bu tekniği kullanmaları sonucu göl sularının bazı kesimlerde tamamen bittiği ve göl tabanındaki beyaz toprağın tamamen açığa çıktığı tespit edilmiştir. Acı Göl ve çevresinde bu tespitlere bağlı olarak hammadde yetiştirme koşullarının elverişsiz olduğu ve az miktarda yetişen hammaddenin de değerlendirilemediği görülmektedir.

4.1.2 Akgöl

Akgöl çevresinde bulunan köylerde yaşayan halkın en önemli geçim kaynağı gölde kendiliğinden yetişen bataklık hammaddeleridir. Bu hammaddelerin köy halkı tarafından yılın belirli dönemlerinde kesilerek yurt dışına ihraç edilmektedir. Halkın büyük kesimi tarımla uğraşmaktadır. Ancak tarımdan arta kalan zamanlarda, bataklık bölgede bulunan bütün köylerde gölden hammadde toplama ve değerlendirme suretiyle kazanç sağlandığına rastlanmıştır (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 Akgöl kıyılarındaki bataklık alanlar (Akgöl / Ereğli)

Günümüz şartlarında el sanatlarında yaşanan, ürünlere pazar bulma sorunu nedeni ile hammadde genellikle çeşitli amaçlarla kullanmak üzere köylü halk tarafından toplanmakta ve yörede bulunan depolara satılmaktadır. Özellikle Tatlıkuyu köyünde bu yolla geçimini sağlayan ya da yan gelir kaynağı olarak kullanan aileler bulunmaktadır.

Göller Bölgesi içinde, araştırma kapsamına alınan göller ve etrafındaki yerleşimlerde hammaddenin yurt içinde ve yurt dışında dokuma dışında farklı alanlarda kullanımına rastlanmıştır, ancak bu durum hiçbir yörede Akgöl kıyısındaki köylerdeki kadar yoğun olmamıştır. Bu taleplerden hareketle yöre ve etrafında çok sayıda hammadde depoları kurulmuş, kimi işletilemeyip kapanmış ancak bugün hala varlığını sürdüren depolar bulunmaktadır.

Bu depolar hammaddeyi genellikle Akgöl ve çevre bataklıklardan alarak faaliyetlerine devam etmektedirler. Göl ve çevresinde yaşayan halk için hammadde toplama işinin önemli bir uğraşı olduğu görülmüştür. Yöre halkı genellikle topladıkları hammaddeleri çeşitli amaçlara hizmet etmek üzere Ereğli- Konya otoyolu üzerinde bulunan depolara pazarlamaktadırlar. Bu depoların sayısı Akgöl ve çevresinde daha çok olmasına rağmen bugün çeşitli olumsuz sebeplerden dolayı bu sayı azalmıştır. Halk, bu nedenle nakliye sorunu bulunmasına rağmen hammaddeyi Konya girişinde bulunan atölyelere kadar taşıyabilmektedir.

Akgöl ve çevre yerleşimlerdeki bu faaliyet, yörede bataklık hammaddelerinin değerlendirilmesine yönelik en temel unsurdur. Tarımdan arta kalan zamanlarda ve yılın belli aylarında aileleri ile birlikte bu işi yaparak gelir sağlayabilme, bu işin devamlılığını sağlayan en önemli özelliğidir. Dolayısıyla bu yolla geçimini sağlayan ve yan gelir elde eden birçok ailenin var olması, hammaddenin yöre için önemini açıkça ortaya koymaktadır.

4.1.3 Akşehir Gölü

Akşehir Gölü, ilçe merkezine yaklaşık 5 km uzaklıkta bulunmakta, ancak göl kıyısında yer almayan ilçede, göl kaynaklı hammaddelerin kullanımına ilişkin örnekler bulunmaktadır. Ayrıca göl kıyısında bulunan ve Akşehir ve Tuzlukçu ilçe merkezlerine bağlı yerleşimler de göl kaynaklı hammaddelerin kullanımı oldukça yaygındır. Bu yerleşimlerde yapılan alan araştırmasında yörelerin geçim kaynaklarının yöre ekolojik şartlarından dolayı benzer olduğu tespit edilmiştir. Bu yörelerde tarım ve hayvancılık ana geçim kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca son yıllardaki teknolojik ve

turizm gelişmelerine paralel olarak özellikle ilçe merkezi, bir sanayii ve ticaret kenti havasını yansıtmaktadır (Ereş 1992). Ancak yöreler arasında bazı farklılıklar da göze çarpmaktadır. Özellikle gölden oldukça uzak olmasına rağmen bitkisel dokumanın en çok yapıldığı Doğrugöz’n ana geçim kaynağı, bataklık hammaddesinin değerlendirilmesine dayanmaktadır.

Yöre halkından alınan bilgilere göre Akşehir Doğrugöz’de Antalya ve güney illerindeki turistik tesisler için dekoratif malzeme üretildiği belirtilmiştir. Doğrugöz’de her ailenin boyra yapımıyla ilgili olarak ayrı bir görev üstlenerek işbirliği içinde üretim gerçekleştirildiği, bu sektörde birçok ailenin üretim yaptığı gözlenmiştir. Üretim yapan her ailenin yaklaşık 30 kişi ile çalıştığı ve bu suretle çalışan en az 20 işletme olduğu belirlenmiştir. Bu açıdan bakıldığında beldede bu sektörle ilgili olarak yaklaşık 600 kişinin çalıştığı ve her ay ailesine asgari ücret düzeyinde gelir getirdiği belirlenmiştir (şekil 4.3). Sonuç olarak Doğrugöz’de tarım ve hayvancılıktan sonra en önemli geçim kaynağı haline gelen boyracılığın atölye ve tezgahları her geçen gün geliştirilerek talebe cevap verilmeye çalışılmakta olduğu belirlenmiştir.

şekil 4.3 Doğrugöz’de bitkisel dokumacılık ile uğraşan yöre halkı
(Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Doğrugöz Beldesi'nde biri büyük çapta bulunan aile şirketleri ve bu şirketlerde çalışan işçiler, hasır üretiminin farklı aşamalarında iş bulmaktadır. Akşehir Gölü kıyısındaki köylerde yaşayan nüfusun da katkıları olmakla birlikte hammadde toplama işini Doğrugöz de yaşayan halk da üstlenmektedir. Yalnız bitkisel dokuma işlemi değil, hammaddenin çeşitli aşamalardan geçerek dokumaya hazır hale getirilmesi de yörede geçim kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

Bu aşamalar genellikle işletme sahibi tarafından fiyatlandırılmakla birlikte Doğrugöz de her aşama için tek fiyat üzerinden iş yapıldığı belirlenmiştir. Bu suretle hammaddenin toplanması ve soyumu ile dokumaya hazır hale getirilmesi bağ hesabı olarak fiyatlandırılmakta, yörede bu aşamalar bugünün şartlarında her aşama için bağ başına 1,5 TL olarak ücretlendirilmektedir. Ayrıca hammaddenin ve ürünlerin nakliyesi için ayrı fiyatlandırma yapıldığı gözlenmiştir.

Tuzlukçu'nun Pazarkaya Köyü'nde faaliyet gösteren Baysallar Anonim Şirketi bitkisel dokumacılık açısından ilk elektrikli tezgahı kullanarak önem kazanmıştır. Ürünlerinin bir çoğunu yurt dışında pazarlayan firma bugün başka iş kollarındaki aktivitelerinden dolayı kapanmıştır. Bu nedenle telli boyranın merkezi sayılan Pazarkaya'da bugün hammadde toplamanın dışında bir faaliyet bulunmamaktadır. Bu firmada çalışan özellikle elektrikli tezgahlarda deneyim kazanmış işçilerden bazıları bugün Doğrugöz'de bulunan Erbaylar Limited Şirketi. tarafından değerlendirilmektedir (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 Telli boyra tezgahında çalışan dokumacılar (Erbaylar Limited Şirketi Doğrugöz Beldesi/ Akşehir)

Doğrugöz’de en çok işçi çalıştıran işletme olan Erbaylar Limited Şirketi., yaklaşık 150 kişiye gelir sağlamaktadır. Ayrıca işletme, hammaddenin toplanması, soyulup dokumaya hazırlanması, istenilen tekniğe uygun dokunması, bitirme işlemleri ve kalite kontrol, ürünün pazarlanması ve tanıtım reklam aşamaları ile nakliye dahil olmak üzere Doğrugöz’de ve turistik pazarlama işlemlerinin yapıldığı bir merkezleri bulunan Antalya’da çok yönlü çalışan bir işletmedir. Antalya’da bir el sanatları galerisi bulunan ve üretilen ürünlerin pazarlamasının yapıldığı işletme, yine Antalya’da, hammaddesi büyük ölçüde Akşehir gölünden olmak üzere, turistik mekanların çatı ve muhtelif kısımlarına doğal hammadde uygulamaları tasarlayarak monte işlemlerini de yapan bir şirkettir. Bu departmanların her birinde işin niteliğine bağlı olarak günlük ya da aylık çalışan elemanlar olmakla birlikte, evlerinde çalışarak iş başına ya da ürün başına ücret alan işçiler bulunduğu da tespit edilmiştir.

Ayrıca işletme Antalya’da “Nasreddin Ağaç Sanayii” adında kendilerine ait bir şirket bünyesinde mekanlara doğal ağaç kaplama çalışmaları da yapmaktadır. İşletmenin Doğrugöz’deki atölyesinden alınan bilgilere göre işletmede genellikle 16-25 yaş arası bekar bayanların çalıştırılmakta olduğu ve bu işçilerin eğitim durumunun en az lise düzeyinde bulunduğu belirlenmiştir.

Bu işçiler genellikle elektrikli boyra tezgahlarında değerlendirilmekte, el ile çalışan telli boyra tezgahlarında ise ev hanımları çalışmaktadır. Günlük 8 saat olmak üzere 30 kişinin çalıştığı belirlenen atölye dışında ayrıca evlerinde çalışarak ürün üzerinden ücret alan işçilerin bulunduğu da belirlenmiştir.

Bitkisel dokuma açısından aynı sistemle çalışan ancak daha küçük çapta pazarlama olanağı bulunan Bostanlar ticaret ise daha çok ürün başına ücret ödenen ve bu suretle işçi çalıştıran bir işletme olarak tespit edilmiştir. Bostanlar ticaret bünyesinde telli boyra ve düz boyra olmak üzere iki tip ürün üretilmekte, telli boyra ise işletmede bulunan sabit tezgahta 3 kişi tarafından dokunmaktadır. Buna bağlı olarak işletmede sabit çalışan işçi sayısı yaklaşık 12 dir. Ancak evlerde dokunan düz boyra üretimi için aynı anda en az 80 kişinin çalıştığı ve ürün başına ücret aldıkları belirlenmiştir. Üretilen yöreye özgü düz boyralar, çatı kaplamaları için kullanılmak üzere daha çok yurt içinde Iğdır, Ereğli, Kayseri, Karaman, Konya ve Karapınar'a, pazarlanırken telli boyraların ise turistik mekanlarda çok amaçlı kullanılmak üzere pazarlandığı görülmektedir. Yörede bu ve buna benzer sistemle çalışan küçük çapta aile işletmeleri bulunmaktadır. Bu atölyeler ürünlerini çoğu zaman belli bir kar anlayışı ile toplu şekilde büyük işletmelere pazarlamaktadır (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 Pazarlamaya hazır ürünler (Erbaylar Limited Şirketi, Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Üretim yapılan bu işletmelerin dışında göl çevresinde bulunan köylerde hammadde toplayarak gerek üretim yapan atölyelere, gerekse depolara pazarlayan işçiler bulunmaktadır. Genellikle çiftçilik yapan halk, tarımdan arta kalan zamanlarında ailesiyle birlikte göl kenarına inmekte ve hammadde biçerek kullanılır hale getirmek suretiyle bağ olarak satışını yapmakta ve gelir sağlamaktadır. Göl ve çevresindeki köylerde, başka geliri olmayan ve yalnız bu şekilde geçimini sağlayan ailelerin sayısı oldukça fazladır.

Ayrıca Akşehir Gölü ve çevresinde yapılan bitkisel dokuma faaliyetlerine hizmet olarak yörede kurulmuş bazı hammadde depoları bulunmaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 Kargı kamışının yığınlar halinde toplandığı hammadde depoları (Akşehir)

Bu depolar Konya bölgesindeki depolara benzer sistemle hammaddeyi belli dönemlerde köylüden satın alarak üreticiye pazarlama sistemi ile çalışmaktadır. Hammaddenin sağlıklı şekilde depolanması için geniş bir arazide kurulan ve bölgede 3-4 yıldır bu işi yapan işletme sahipleri, çevre köylerde yaşayan halk için gölün “sıkıştıklarında gelir elde edebilecekleri önemli bir kaynak” olduğunu ifade etmişler ve göl ve çevresinde yaşayan her kimsenin bu kaynakları doğru şekilde kullanarak evlerini geçindirebileceklerini belirtmişlerdir. Bu depoya özellikle Ortaköy ve Tipiköyde yaşayan köylü halk hammadde getirmekte ve bağ başına 50 kuruş kazanmaktadırlar. Bu depoda toplanan hammaddeler, şirketin Mersin’de bulunan atölyesinde işlenmek ve hasır dokuma yapılmak üzere nakil edilmekte ya da diğer hasır üretim atölyelerine pazarlanmaktadır. Bu suretle hammaddeyi toplayan, nakleden, işleyen ve dokuyanların yani bu işten geçimini sağlayanların sayısının 500 bazen 1000 kişi civarında olduğu belirlenmiştir.

Ayrıca dokuma yapılamayacak nitelikteki kalitesiz, ikinci sınıf hammaddeleri köylüler ve depolar Seka kağıt fabrikasına pazarlayarak gelir elde etmektedirler. Yörede uzun yıllardır yalnız bu iş ile geçimini sağlayan aileler bulunmaktadır. Ancak fabrikanın son

yıllarda faaliyetini en asgariye indirmesi ve kapanma noktasına gelmesi, bu sektörde kazanç sağlayanları zor duruma düşürmüş ve hammadde toplayanları, ikinci kalite hammaddeyi Konya ve çevresinde faaliyet gösteren yastık dolum atölyelerine pazarlamaya yöneltmiştir.

Göle yakın mesafede kurulmuş yerleşimlerde elde edilen bataklık sazı ve kargı kamışlarının gerek dekoratif ve kullanım amaçlı ürün yapımından, gerekse izolasyon maddesi olarak satışından ekonomik açıdan oldukça ciddi gelirler elde edilmektedir. Bu nedenle yörede gölün, gölden sağlanan kaynakların kullanımı açısından önemi büyüktür.

Küçük ve büyük çaptaki işletmelerde çalışan işçiler, depolarda çalışanlar, hammaddeyi toplayıp pazarlayan köylüler, evlerinde boş zamanlarında üretim yapan dokumacılar ve bu ürünleri gerek yurt içinde gerekse yurt dışında pazarlayan işletme sahipleri dikkate alındığında, bitkisel hammaddenin farklı şekillerde değerlendirilmesi ve bitkisel dokumacılığın, yöre için çok aşamalı olarak gelir getiren bir kaynak olduğu görülmektedir.

4.1.4 Beyşehir Gölü

Beyşehir Gölü ve çevresinde yer alan yerleşimlerde halk daha önceki yıllarda göl kaynaklı geçim kaynaklarından faydalanmış ancak teknolojinin gelişmesi ve değişen yaşam koşulları bu geçim kaynaklarını da oldukça etkilemiştir. Yeşildağ bu beldelerden biridir (Şekil 4.7). Bu faktörler de daha önceki yıllarda mevcut olan geçim kaynaklarını değiştirmiş, göl kaynaklı geçim kaynaklar yerini farklı uğraşlara bırakmıştır. Ayrıca göl kaynaklı hammaddelerin değerlendirilmesi ile de geçimini sağlayan bir çok aile bulunmasına rağmen bugün bu uğraşların yerini farklı uğraşlara bıraktığını görmekteyiz. Göl kaynaklı hammaddelerin değerlendirilmesi sonucu geçim kaynaklarına katkıda bulunan ailelerin bulunduğu tespit edilmiştir.

Beyşehir Gölü ve etrafında yer alan yerleşimlerden özellikle Yeşildağ Beldesi bitkisel dokumacılık açısından Konya ili çevresinde önemli bir merkez durumundadır. Gerek

Beyşehir Gölü'ne olan yakınlığı gerekse halkın geleneksel olarak yüzyıllardır bu sanat ile uğraşıyor olması ve yaşayan halkın oluşturduğu kültür doğrultusunda bu sanat ürünü eserlerin kullanım alanı bulması ve onlara duyulan ihtiyaç bu beldeyi hasır dokumacılığının önemli bir merkezi durumuna getirmiştir.

Şekil 4.7 Yeşilıdağ Beldesi / Beyşehir

Doğa şartları gereği Yeşilıdağ'da hasır dokumaların kullanım gerekliliği diğer yerleşimlerde de ortaya çıkmış, ancak bu ihtiyaç pazarlarda satışa sunulan Yeşilıdağ hasır dokumaları ile giderilmiştir. Hasır dokumacılığının gelişimini engelleyen sebeplerden biri de balıkçılığın gelişmiş olması ve halkın ihtiyacı olan dokumaları pazar yerlerinden kolaylıkla sağlayabileceği düşüncesidir.

Ancak Beyşehir Gölü çevresinde bulunan tüm yerleşimlerde durum böyle iken Yeşilıdağ'a oldukça uzak bir yerleşim olan Hüyük İlçesinin Mutlu Köyü'nde geleneksel olarak hasır dokumacılığının yapılmakta olduğu görülmüştür. Hüyük, Beyşehir Gölü'nün kuzeydoğusunda yer almaktadır (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 Mutlu Köyü / Hüyük

Daha önceleri Beyşehir’e bağlı olan köy, Hüyük’ün yakın tarihte ilçe olmasından sonra Hüyük’e bağlanmıştır. Mutlu Köyü çevre yerleşimler arasında bitkisel dokuma geçmişi en eski olan yöredir (Küçükaytan 1999). Geçmişte yöre halkını betimlemek için” hasırcı mutlulular” denmektedir. Ancak günümüzde azalan taleplerden dolayı üretim azalmıştır. Eski tarihlerde Mutlu Köyü için önemli bir geçim kaynağı olan hasır dokumacılığı bugün aynı özelliğini korumamaktadır. Mutlu Köyü Hüyük İlçesi dokuma ile uğraşan tek yerleşimdir.

Mutlu Köyü’nde hasır dokuma hammadde benzer olmak kaydıyla Yeşil dağ hasır dokumacılığı ile teknik ve ürün özellikleri bakımından farklılıklar göstermektedir.

Yeşil dağ yöresi’nde üretilen ürünler özellikle yaz aylarında yöreye ziyarete gelen insanlar tarafından perakende olarak alınmakta, ayrıca talep olduğu takdirde şirketlere toplu satışlar da yapılmaktadır. Bu şekilde pazarlanan ürünler genellikle kumsalda yer yaygısı olarak kullanılmakta, ayrıca ev dekorasyonunda da kullanım alanı bulmaktadır.

Ayrıca yörede bazı dokuyucuların ihtiyaç fazlası ürünlerini mahallelerde ve Beyşehir’de kurulan haftalık pazarlarda sattıkları bilinmektedir. Yörede özellikle ölümlerde kabir hasırı olarak kullanılan ürünler ihtiyaç sahiplerince bu pazarlar yoluyla satın alınmaktadır. Bu suretle hasır dokumacılığının yörede geçim kaynağı özelliği taşıdığı belirlenmiştir.

Ayrıca hammadde talep eden kişilere pazarlanmakta ve yöre ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bu amaçla daha çok ürün yapımında az kullanılan kargı kamışı Manavgatlı şirketlere toplu olarak pazarlanmaktadır. Ayrıca Yeşildağ sınırları dışında Beyşehir Gölü doğu kıyısında tespit edilen bir işletmede hammaddenin işlendiği ve gerekli yerlere pazarlandığı belirlenmiştir. İşletme 1997 yılında kurulmuş ve birçok yurt içi bölge ile yurt dışı pazarlama ile uğraşmakta ve bataklık hammaddelerini kullanarak ülkemize döviz kazandırmaktadır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9 Telli boyra tezgahında dokuma (Zirve Limited Şirketi, Beyşehir)

Pazarlama amaçlı dokunan ürünlerin yanında ürünlerin büyük bir çoğunluğu yöre halkının kendi ihtiyaçları için ev içinde ve ev dışında (daha önce belirtilen amaçlarla) kullanılmaktadır.

4.1.5 Burdur Gölü

Burdur Gölü halkı geçimini genellikle tarımdan sağlamaktadır. Yakınında göl bulunan yörelerde genellikle geçim kaynağı olan balıkçılık, Burdur Gölü ve etrafında yapılmamaktadır. Ve dolayısıyla geçim kaynağı olarak değerlendirilmemektedir. Ancak hammaddesi göl kaynaklı hasır dokumacılığı, gölden temin edilen kofa ile özellikle göllere yakın köylerde yapılan bir halk el sanatı idi. Bütün köy evlerinde toprak zemin üzerine hasır döşemek eskiden vazgeçilmez bir adettir. Hasırların üzeri kilim, halı ve çulla örtülürdü. Hasır, bataklık ve göl kenarında bugün var olmayan bataklık sazı ve kofa kullanılarak özel tezgahlarda dokunurdu. Ancak bugün büyük ölçüde hammaddenin yok olmasına bağlı olarak dokuma yapılan evlere ve atölyelere rastlanmamıştır. Buna bağlı olarak ta bugün yörede ürünlerin kullanımı söz konusu değildir. Bu suretle bugünün şartlarında bu uğraşı geçim kaynağı olarak değerlendirmek mümkün değildir.

4.1.6 Çavuşçu Gölü

Çavuşçu Gölü etrafındaki arazinin engebeli olması nedeni ile yerleşim sayısı oldukça azdır. Göl etrafındaki en büyük yerleşim gölün adını taşıyan Çavuşçu Kasabası'dır. Bataklık bölgelerin günümüz şartlarında oldukça azalmasından dolayı bitkisel dokumacılığın yapılamadığı, başka bir deyişle bataklık hammaddelerinin değerlendirilemediği belirlenmiştir.

Çevredeki yerleşimlerde gölden toplanan bataklık hammaddeleri eski yıllarda olduğu gibi bitkisel dokuma ürünü olarak değerlendirilmek yerine yakacak olarak kullanılmaktadır. Köy halklarını hammaddelerin kullanıldığı yörelerdeki ekonomik girdiler konusunda bilinçlendirmek gerektiği belirlenmiştir.

Ayrıca göl kenarında bulunmayan ancak bataklık hammaddelerini değerlendirerek geçimlerini sağlayan yerleşimlerde bulunmaktadır. Ilgına 10 km, Çavuşçu gölüne ise 12 km uzaklıkta bulunan bir yerleşim olan Kapaklı Köyü, bataklık hammaddelerini kurulduğu tarihten beri kullanan ve bu işi geçim kaynağı olarak değerlendiren bir yerleşimdir. Romanya'nın Rusçuk Köyü'nden 1893 yılında gelerek bu bölgeye

yerleştirilen halk, kendi geleneklerine de uygun olarak bu bölgeye yerleştirildiği tarihten bu yana bitkisel dokumacılık ile uğraşmaktadır. Köyde yaşayan nüfusun (özellikle bayanlar) çoğu bitkisel dokumacılık ile uğraşmış ancak günümüzde tezgah sayısı oldukça azalmıştır. Ancak bu uğraşısından vazgeçemeyen bazı kişiler yakın çevrelerden getirdikleri bitkisel dokuma ürünleri köye ve diğer yerleşimlere pazarlayarak geçimlerini sağlamaktadırlar.

4.1.7 Eber Gölü

Eber Gölü'nde bulunan geniş bataklıklarda hammadde toplamak yoluyla geçimini sağlayan halk bugün suyun kirlilik oranının artması ve suların çekilmesi sonucu bu uğraşı bırakmak zorunda kalmıştır..Gölün büyük kesimi bataklıklarla kaplıdır. Eber Gölü ve çevre yerleşimlerde bulunan halkın büyük çoğunluğu göl içinde ve çevresinde adacıklar oluşturacak kadar köklü, çok yıllık bataklık hammaddelerini pazarlayarak geçimlerini sağlamaktadır. Bu suretle göl yakınlarında oturan köylüler erken saatlerde çoğu zaman aileleri ile birlikte göle giderek bataklık sazı ve kargı kamışı keserek geçimini sağlamaktadır. Bu nedenle göle yaklaşırken ilk göze çarpan kamışlar ve bu hammaddeleri toplayan köylüler olmaktadır (şekil 4.10).

Şekil 4.10 Eber Gölü bataklıkları (Eber Beldesi / Bolvadin)

Göldeki bataklık sazı ve kargı kamışları, hem halkın önemli bir geçim kaynağını hem de Seka Selüloz Fabrikasının temel hammaddesini oluşturmaktadır. Sallarla toplanan hammaddeler çoğunlukla ürün olmak üzere dokunurken, bazen de dam olmak üzere dışarıya ihraç edilmekte ya da Seka kağıt fabrikasına verilerek değerlendirilmektedir.

Bu yerleşimlerde toplanan hammaddeler genellikle Akşehir ve Doğrugöz deki depolara bitkisel dokuma yapılmak üzere verilirken çoğu zaman da oradaki ihtiyacın Akşehir Gölü'nden karşılanması sebebiyle nakliyesi kendilerinden olmak üzere Konya ve çevresinde bulunan hammadde depolarına satılmaktadır .

Bu satışlarda fiyatlandırma bağ hesabı olarak yapılmaktadır. Dokuma atölyelerine ve işletmelere satılan hammaddenin bağı 1.5 TL olmakla birlikte hammadde depolarına verilen hammaddelerin bağından 50 kuruş kazanç sağlanmaktadır.

Ayrıca Bolvadin Ağılönü ve bu çevredeki bazı yerleşimlerde hammadde bizzat dokuma yapılmak için toplanmaktadır. Özellikle Ağılönü'nde bitkisel dokuma çok eski tarihlerden bu yana yapılan bir el sanatıdır. Daha çok bataklık sazı kullanarak yer

tezgahlarında üretilen dokumalar, her gün köylere gelen esnaflara pazarlanmakta ve ürün başına 1.75 TL kazanç sağlanmaktadır. Ancak gölde yaşanan olumsuz etkilerden dolayı bataklık sazı bitme noktasına gelmiş ve hasır dokumada çözgü olarak kullanılan bataklık sazı özü yerine, bugünlerde sentetik iplik kullanılmaya başlamıştır. Bundan dolayı ürünlerin kalitesi düşmüştür. Ancak bu surette bile bitkisel dokuma yapan ve geçimini sağlayan birçok aile görülmüştür.

4.1.8 Eğirdir Gölü

Eğirdir Gölü'nün kuzey kısmı Hoyran Gölü olarak isimlendirilmekte olup, kıyılarında bulunan yerleşimler Hoyran olarak anılmaktadır. Eğirdir Gölü kıyılarına göre oldukça bataklık halinde bulunan kıyılarında yerleşim sayısı azdır. Bu bataklık bölgelerde yetişen hammaddeler gölün su özelliğinden dolayı yalnızca kargı kamışdır. Bataklık sazı ve kofaya rastlanmamıştır. Dağlık bölgelerin çok olmasından kaynaklı olarak dağ mevsimlik olarak balıkçılık yaparak geçimini sağlayan aileler de bulunmaktadır.

Göl kenarlarındaki bataklık bölgelerde sadece kargı kamışı yetişmesinden dolayı bitkisel dokumacılık faaliyetleri bulunmamaktadır. Ancak kargı kamışı ekonomik amaçlı olmamakla birlikte bazı günlük kullanım eşyalarının yapımında kullanılmıştır.

4.1.9 Kovada Gölü

Kovada Göl kıyısının engebeli olması ve büyük bölümünün milli park ilan edilmesi sebebi ile kıyıda yerleşmiş bir yerleşim bulunmamaktadır. Ancak göl kenarında kıyıya 3-5 km uzaklıkta bulunan yerleşimler mevcuttur. Kovada Gölü ve çevresi milli park ilan edildiği için bataklık bölgelerde bulunan kargı kamışı toplanamamakta ve geçim kaynağı olarak kullanılamamaktadır.

Bölgenin doğal sit alanı olması ve çevredeki bazı tarım ürünlerinin doğanın dengesini bozmamak adına kullanılamayacağı gerçeği ile bazı geçim kaynakları yok olmuştur. Bu bağlamda, sadece kargı kamışı yetişen bölge'de bu hammaddenin de kullanılamıyor olması bitkisel dokumacılık adına bir kayıp olarak değerlendirilebilir.

4.1.10 Salda Gölü

Salda Gölü çevresinde bulunan yerleşimlerde geçim kaynakları genellikle tarımdan oluşmaktadır. Yörede özellikle kuru tarım yapılmaktadır.

Göl sularının özelliğinden kaynaklanan sebeplerde Salda Gölü'nde yalnızca sazan balığı yaşamaktadır. Ancak bölgenin turistik Sit alanı ilan edilmesinden sonra balıkçılık yasaklanmış ve yöre için az da olsa geçim kaynağı olan balıkçılık yapılmaz olmuştur.

Tatlı ve sodalı bir suya sahip olan Salda Gölü kıyıları ince kumlu olmaları nedeniyle plaj olarak ta kullanılmakta ve gölün bu özelliği yöreye turistik bir değer katmaktadır. Salda Gölü'nde yetişen kofa geçmişte olduğu gibi bugün de geçim kaynağı olarak kullanılmamaktadır.

4.1.11 Suğla Gölü

Suğla Gölü etrafında bulunan yerleşim ve köyler gölün engebeli arazisinden dolayı gölün hemen kıyısında değil yaklaşık 2 km iç kısımda yerleşmişlerdir. Suğla Gölü'nün hemen yanında yer alan Yalılıyük'te göl sularının çekilmesiyle verimli araziler ortaya çıkmıştır. Kıyıları tamamen bataklıklarla kaplı gölün kenarındaki yerleşimlerde özellikle Yalılıyük'e bağlı Bademli, Avdan, Harmanpınar Belde ve Köylerinde hammaddenin bol bulunmasından dolayı bitkisel dokumacılık ve hasır üretimi yapılmakta ancak daha çok bitkisel hammadde faaliyeti olarak hammadde farklı amaçlarla dışarıya pazarlanmaktadır.

Yalılıyük merkezinin göl kıyısına oldukça yakın mesafede (2 km) kurulmuş olmasına rağmen göl kaynaklı hammaddelerin satış ve kullanımına rastlanmamıştır. Alınan bilgilere göre 1950 li yıllarda özellikle bataklık sazının çevre illere turistik amaçla pazarlandığına rastlanmış ancak bugün bu hammaddelerin bu amaçlarla kullanıldığına rastlanmamıştır.

Göl kenarındaki ve yakınındaki yerleşimlerde göl kaynaklı hammaddeleri kullanarak geçimini sağlayan aile sayısı oldukça azdır. Ancak ailevi bir geleneği devam ettirerek yetişen hammaddeleri usulüne uygun biçimde toplayan ve özellikle yöre için önemli bir ihtiyaç olan sıra yastıklarına dolgu malzemesi olarak kullanılmak üzere pazarlamasını yapan aileler bulunmaktadır. Özellikle Yalılıyük'e bağlı Züberte, Susuz, Taşagıl ve Seydişehir'e bağlı Çatmakaya Köylerinde 2000 li yıllardan önce kofa, yöredeki tabiriyle "kamuş" satışı yoğun olarak yapılmıştır. Özellikle bu yörelerde yoğun biçimde yetişen hammadde 1950 li yıllarda yer yaygısı yapılmak üzere bitkisel dokumacılıkta kullanılmış ancak bugün gölün sularını toplamak amacıyla baraj yapılması ve bataklık bölgelerin daralması ile hammaddenin eski yoğunlukta yetişmemesi ve ihtiyaçların da değişmesi sonucu bu amaçla kullanılmaz olmuştur.

4.1.12 Yarıklı Gölü

Yarıklı Gölü'nün balçık görünümünde olmasından dolayı etrafında yalnızca kofanın yetiştiği gözlenmiştir. Ancak yetişen hammaddeler kullanıma uygun değildir. Bu nedenle yörede bataklık hammaddeleri kullanılamamakta ve dolayısıyla geçim kaynağı olarak değerlendirilememektedir.

4.2 Hammadde

Araştırma yöresinde bitkisel dokumacılık hammaddelerini bataklık sazı,(*Typha angustifolia* L.), kargı kamuşu (*Arundo donax* L.)ve kofanın (*Juncus glaucus* Ehr) oluşturduğu belirlenmiştir. Ancak bazı yörelerde hammaddenin tümüne rastlanırken bazılarında iki ya da yalnızca bir hammaddenin bulunduğu tespit edilmiştir.

4.2.1 Hammaddenin cinsi ve yetiştirme koşulları

4.2.1.1 Hammaddenin cinsi

Bitkisel dokumacılık yörede bulunan hammadde çeşidine göre şekillenmiştir. Araştırmada incelenen 12 göl ve çevresindeki yerleşimlerde bulunan hammadde çeşitleri ve hammaddelerin Göller Bölgesi'nde göllere göre dağılımı Çizelge 4.1 de sunulmuştur.

Çizelge 4.1 Hammaddelerin göllere göre dağılımı

Hammadde Çeşidi	Acı Göl	Ak Göl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Burdu Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Eğirdir Gölü	Kovada Gölü	Salda Gölü	Suğla Gölü	Yarışlı Gölü
Bataklık Sazı	--	X	X	X	--	X	X	---	---	---	X	---
Kofa	---	--	---	X	X	X	X	---	---	X	X	X
Kargı Kamışı	X	X	X	X	---	X	X	X	X	---	X	---

X = mevcut

-----= mevcut değil

Çizelge 4.1 incelendiğinde Göller Bölgesi'nde Beyşehir, Çavuşçu, Eber ve Suğla göllerinde üç hammadde türünün de yetiştiği; Akgöl ve Akşehir Gölünde bataklık sazı ve kargı kamışı; Acı Göl, Eğirdir, Kovada ve Suğla Göllerinde kargı kamışı; Burdur, Salda ve Yarışlı Göllerinde ise kofanın yetiştiği saptanmıştır. Bu suretle Kargı kamışının 9 göl ve çevresinde, kofanın 7 göl ve çevresinde, bataklık sazının ise 6 göl ve çevresinde yetiştiği anlaşılmaktadır.

4.2.1.2 Hammaddenin yetişme koşulları

Acı Göl’de kargı kamışının tatlı su kaynaklarının etkisinde bulunan kıyı kesimlerde yetiştiği gözlenmiştir (şekil 4.11). Hammaddenin diğer göllerde yetişenlere oranla daha yoğun olduğu belirlenmiştir. Ancak hammaddenin genellikle göl kıyılarında kalan ve tatlı su kaynaklarının akıntılarının bulunduğu bölgelerde yetiştiği gözlenmiştir. Gölün sodalı suları hammadde yetişmesine olanak sağlamadığı için orta kısımlarda hammadde yetiştiğine rastlanmamıştır.

şekil 4.11. Kargı kamışı (Acı Göl)

Akgöl ve çevresindeki yerleşimlerde bataklık sazı ve kargı kamışı yetişmektedir. Bataklık sazının hammadde olarak kullanımı yaygın değildir. Bu bölgelerde bataklık sazı “havut otu” olarak isimlendirilmekte, bu isimlendirme Eber Gölü ve çevresinde de kullanılmaktadır. Akgöl’ün sularının çekilmesinden dolayı hammadde kalitesi düştüğu ve yoğunluğunun azaldığı anlaşılmaktadır. Az miktarda yetişen kargı kamışı yörede” kamış otu” olarak isimlendirilmektedir.

Akşehir Gölü ve çevresindeki bataklık bölgelerde bataklık sazı ve kargı kamışı yetişmektedir. Akşehir Gölü ve çevresindeki bataklıklarda yetişen bataklık sazı, oldukça kalın ve çok boylanabilen bir özellik göstermektedir. Göl sularının son yıllarda çekilmesi ile hammadde yetişen bataklık kısımlar büyük oranda yok olmuştur. Bugün göl sularına ulaşmanın imkan olmadığı görülmüştür. Elde edilen hammaddeler genellikle göl kıyılarında yer alan ve göl dışında başka kaynaklarla beslenen kısımlardan elde edilmektedir.

Yörede halk bataklık sazını “papır”, “papur”, “papur otu” olarak adlandırılmaktadır. Bu isimlendirme Beyşehir Gölü ve çevresindeki bazı yerleşimlerle benzerlik göstermektedir. Yörede kargı kamışının bataklık sazından daha fazla yetiştiği ve “kamış” olarak adlandırıldığı görülmüştür.

Beyşehir Gölü’nde bataklık sazı, kargı kamışı ve kofa, hasır dokumacılığında hammadde olarak kullanılmaktadır. Beyşehir Gölü etrafındaki yerleşimlerde ağustos ayında biçilen bataklık sazları çeşitli işlemlerden geçirilerek hasır yer yaygısı üretiminde sıklıkla kullanılır. Sazlık ismi verilen su kaynaklarının etrafından toplanan hammadde yörede papır”, “papur”, “papur otu” olarak adlandırılmaktadır. Yörede bataklık sazı, kaliteli yer yaygıları olan ev hasırlarının üretiminde kullanılır. Bataklık sazından üretilen yer yaygıları yaklaşık 25 yıl dayanıklı ürünlerdir. Bu nedenle hammadde yörede çok tercih edilmektedir. Yeşildağ’ın dışında Mutlu Köyü’nde de en çok kullanılan hammadde bataklık sazıdır. Mutlu Köyü’nde bataklık sazı ve yapay rafya kullanılarak sahilde kullanılmak üzere tasarlanmış yer yaygıları yapılması söz konusudur. Kargı kamışı ise Yeşildağ’da sağlam, dayanıklı ve kaba bir hammadde olmasından dolayı balık tuzacı olarak kullanılan ürünlerin yapımında kullanılmaktadır. Mutlu Köyü’nde ise kullanımı oldukça sınırlıdır. Yörede kargı kamışı “berdi” olarak isimlendirilmektedir. Şahin (2002)’ye göre ise Develi’de kofanın kalın kısımları “berdi” olarak adlandırmaktadır. Otsu bir bitki olan kofa ise Yeşildağ yöresinde ince yer yaygılarının yapımında kullanılmakta, Mutlu Köyü’nde hiç kullanılmamaktadır. Kofa yörede “kındıra” olarak isimlendirilmektedir. Şahin (2002) ye göre Develi’de de kofa “kındıra” olarak isimlendirilmekte yöreler bu açıdan benzerlik göstermektedir.

Burdur Gölü’nde kofanın yetiştiği gözlenmiştir. Göl ve çevresinde daha eski tarihlerde bataklık sazının az olarak yetiştiği bilinmekte, ancak bugün görmek mümkün olmamaktadır. Yörede yetişen kofa ise özellikle gölün güney kıyılarında suyun akarsularla karıştığı bölgelerde yetişmektedir (Şekil 4.12). Son yıllarda göl sularının çekilmesi ile bataklık hammaddelerinin yetişmesine uygun ortamlar da yok olmuştur. Yörede kofa “karakufa” ya da “kındıra” olarak adlandırılmaktadır. Şahin (2002) Develi’deki çalışmasında benzer olarak yörede kofanın “kındıra” olarak isimlendirildiğini saptamıştır.

Şekil 4.12 Kofa (Burdur Gölü)

Çavuşçu Gölü’nde üç hammaddenin de yetiştiği görülmektedir. Son yıllarda Çavuşçu Gölü etrafına baraj yapılarak göl suları burada depolanmış ve böylece bataklık bölgeler büyük oranda yok edilmiştir. Bu nedenle bataklık hammaddelerinin daha az yetişiyor olması ile bitkisel dokumacılık için Beyşehir Gölü ve çevresinden hammadde satın alınması söz konusu olmuştur. Çavuşçu Gölü’nde en çok bulunan ve dolayısıyla yörede en çok kullanılan bataklık sazı yörede “pafır” olarak isimlendirilmektedir. Göl çevresinde yetişen kargı kamışının Göller Bölgesi’nde özellikle dokumanın dışında dayanıklılığı ve uzun yıllar çürümeden dayanması özelliğinden dolayı damda toprakla karışık olarak izolasyon malzemesi olarak kullanımına çok sık rastlanılmıştır. Hemen

her evin ve ahır,vs. gibi müştemilatların hepsinin çatısı bu yöntemle kapatılmıştır (Şekil 4.13). Ayrıca kargı kamışı yörede çadır evlerin yapımında da sıklıkla kullanılmıştır (Şekil 4.14).

Bitkisel dokuma hammaddesi olarak kullanılmak üzere kullanılan kofa ise yumuşak olmasından dolayı halı altında yaygı olarak ve seccade yapılmak üzere değerlendirilmektedir. Bu amaçla kullanımının dışında arta kalan hammdeler ise kağıt fabrikalarına pazarlanmakta ve yöre ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Şekil 4.13 Kargı kamışının çatıda izolasyon malzemesi olarak kullanımı
(Çavuşcu Beldesi / Ilgın)

Şekil 4.14 Kargı kamışından çadır ev olmak üzere hazırlanmış telli boyra
(Kapaklı Köyü / Ilgın)

Eber Gölü’nde kargı kamışı ve bataklık sazı yetişmektedir. Göl kıyıları genellikle bataklık ile kaplı olmasına rağmen hammadde temini çoğunlukla göl ortasında oluşan ve yörede kopak olarak adlandırılan adacıklardan temin edilmektedir. Göl sularının tatlı oluşu hammadde kalitesini iyi yönde etkilemekte ve Eber Gölü’nde yetişen bataklık sazları dokuma yapılan yörelerde tercih edilmektedir. Eber Gölü’nde yetişen hammaddelerin kullanıma uygunluğu nedeniyle Eber Gölü ve etrafında bulunan bataklıklar, Türkiye’de bitkisel hammaddelerin en iyi kaliteli yetiştiği yer olarak bilinmekte ve bitkisel dokumacılık dışında özellikle yurt dışına hammadde olarak ihraç edilmektedir. Ancak son yıllarda kanalizasyon akıntılarının ve fabrika atıklarının akıtıldığı göl yavaş yavaş bu özelliğini yitirmekte, hammadde yetişen kısımlar kurumaktadır.

Eğirdir Gölü’nde kargı kamışı yetişmektedir (Şekil 4.15). Eğirdir İlçe merkezindeki bazı kısımlarda az miktarda bataklık sazı görülmüş ancak kullanım özelliklerine sahip nitelikte olmadıkları saptanmıştır. Hammadde yörede genellikle izolasyon amaçlı kullanılmaktadır.

Şekil 4.15 Eğirdir Gölü kıyılarında yetişen kargı kamışı (Eğirdir)

Kovada Gölü ve çevresinde kargı kamışının yetiştiği görülmüştür. Hammadde açısından oldukça zengin olmasına rağmen yetişen kargı kamışı kullanılamamaktadır. Bölgenin Sit alanı ilan edilmesiyle doğanın dengesini bozmamak üzere göl kenarındaki hammaddelerin toplanması devlet tarafından yasaklanmıştır. Buna bağlı olarak hammadde oranında ciddi bir artış olmuştur (Şekil 4.16).

Şekil 4.16 Kovada Gölü kıyısında kesimi yasaklanan kargı kamışları (Kovada Gölü)

Salda Gölü ve çevresinde kofa yetişmektedir. Göl çevresinde bulunan bataklık bölgeler gölün plaj olarak kullanılmasından dolayı yok edilmiştir. Bu nedenle bataklık hammaddeleri görülmemektedir. Herhangi bir yerleşim bulunmayan ücra kıyılarda ise az miktarda kalan bataklıklar bulunmaktadır. Hammadde yörede herhangi bir amaç için kullanılmazken, çoğu zaman kirlilik yarattığı düşüncesi ile sökülüp atılmakta ve değerlendirilmemektedir (Şekil 4.17). Ya da yeşilken hayvan yemi olarak veya daha farklı amaçlarla kullanılmakta ve bitkisel dokuma hammaddesi olarak değerlendirilmemektedir.

Şekil 4.17 Salda Gölü kıyılarında yetişen kofa (Yeşilova Beldesi / Burdur)

Suğla Göl'ünde üç hammaddenin de yetiştiği gözlenmiştir. Göl kenarlarına sulama kanallarının ve sulama amaçlı barajın yapılarak göl sularının toplanması, hammaddelerin yetişmesini olumsuz olarak etkilemiştir. Bu nedenle hammadde göle yakın ve farklı su kaynakları ile beslenen bataklık kısımlarda görülmektedir. Yörede yetişen kargı kamışının “kamış otu” olarak isimlendirildiği gözlenmiştir. Yetişen hammaddeler dokuma dışında izolasyon amaçlı olarak damlarda ve yakacak olarak kullanılmaktadır. Yörede hammaddenin depolara satılması suretiyle kullanımına rastlanmamıştır.

Yarışlı Gölü kıyısında bulunan bataklık bölgelerde kofa demetlerine rastlanmıştır. Yarışlı Gölü balçık görünümündedir. Bu özelliği ile göl sularına ve hammaddenin yetiştiği kıyılara ulaşmak oldukça zordur. Bu kıyılarda az miktarda yetişen kofa fiziksel açıdan kullanılmaya müsait olmamakla birlikte yalnızca hayvan yemi yapılarak kullanılmaktadır.

Göllerin fiziki özelliklerinin değişkenlik göstermesi, hammaddenin yetişme koşullarını etkilemekte ve dolayısıyla hammadde özelliklerinin değişmesine sebep olmaktadır. Bu noktada en önemli unsur göllerde mevcut bulunan toprak ve su özelliğidir. Hammaddenin yetiştiği toprak da hammadde kalitesi açısından önemlidir. Özellikle bataklık hammaddelerinin yetiştiği çamur içerisindeki element değerleri belli oranlar arasında değil ise hammadde gerek fiziki özellikler, gerekse görüntü bakımından kullanıma uygun olmayabilir. Özellikle çamur içerisinde bulunan ağır metallerin oranları bitki için önemlidir. Bu suretle kullanılacak bataklık hammaddesinin yetiştiği ortamdaki toprak kalitesine bakılacak olursa;

Bitkiyi etkileyen bor, kalsiyum, bakır, demir, potasyum, magnezyum, mangan, fosfor, kükürt ve çinkodur. Bitkiyi makro besleme elementleri azot, fosfor, potasyum, kalsiyum, magnezyum, kükürt iken mikro besleme elementleri ise demir, bakır, mangan, çinko, bor, molibden ve klordur. İçerisinde bu elementlerin yeterli oranda bulunduğu toprakta yetişen hammaddeler özellikle yenilecek bitki niteliği taşıyorlarsa kaliteleri yüksek olur. Kullanım açısından ise bu bitkiler ile yapılan ürünlerde fiziki koşullar iyi özellik gösterir. Toprak içinde bulunan elementlerin fazla oluşu da hammadde kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Örneğin 1 kg toprakta 900 ile 1700 mg/kg oranında katmiyum (Cd) bulunmalı iken bu değer daha yüksek olursa bitkinin yetişme koşulları olumsuz yönde etkilenir 2 mg/kg civarında olursa bitki gelişemez (Zengin 2007).

Göl sularının içinde barındırdığı elementler, hammadde kalitesini ve tipini belirleyen faktörlerden biridir (İzbırak1971). Göl sularının tatlı, tuzlu ya da sodalı oluşu hammaddenin tip ve fiziki özelliklerini etkilemektedir. Buradan hareketle inceleme yapılan göllerden alınan su numuneleri Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakóltesi Toprak

Anabilim Dalı Laboratuvarlarında element analizine tabii tutulmuş ve hammadde yetiştirme koşulları ile ilgili birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

Suyuna ulaşılabilen göllerden alınan su örneklerinin element analizi yapılmış ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Göller Bölgesi'nde bitkinin yetiştirme koşullarını etkileyen su analiz sonuçlarına göre Acı Göl de gümüş oranı 0.0080 mg/kg olarak, Eğirdir de 0,0061 mg/kg, Kovada da 0,0041 mg/kg, Salda da 0,0007 mg/kg olarak belirlenmiş bu sonuç hammaddenin yetiştirme koşullarını iyi yönde etkilemiştir.

Bor elementi Beyşehir ve Yarışlı Göllerinde 1.6234 mg/kg oranı ile 3. sınıf su özelliği göstermiş bu sonuç hammaddenin yetiştirme olumsuz olarak etkilemiştir.

Kalsiyum Acı Göl de 252,85 mg/kg, Beyşehir de 11.5224 mg/kg Burdur Gölü'nde 2.2997 mg/kg, Eğirdir Gölü'nde 9.5371 mg/kg Kovada Gölü'nde 11.0939 mg/kg ve Yarışlı Gölü'nde 0.8755 mg/kg oranı elde edilmiştir. Bu sonuçlar hammaddenin yetiştirme koşulları bakımından iyi olduğunu göstermekte daha yüksek sonuçlara ulaşıldığında suyun sertliği artacağından hammadde olumsuz olarak etkilenmektedir.

Bakır elementi ise Acı Göl'de 0.0113 mg/kg, Beyşehir Göl'ünde 0.0029 mg/kg, Burdur Gölü'nde 0,0079 mg/kg, Eğirdir Göl'ünde 0.0060 mg/kg, Kovada Göl'ünde 0.0066 mg/kg, Salda Göl'ünde 0,0060 mg/kg ve yarışlı gölünde 0,0070 mg/kg oranı elde edilmiştir. Bu oranlar bataklık hammaddelerinin yetiştirme koşullarını iyi yönde etkilemektedir.

Ayrıca suyu element analizine tabii tutulan göllerde bulunan magnezyum oranları da yeterlilik göstermekte bu koşullarda yetişen hammaddeleri ancak atık sular aracılığı ile su özelliğini etkileyen kirlilik bozmaktadır (Zengin 2006).

4.2.2 Hammaddelerin bazı fiziksel özellikleri

Göller Bölgesi’nde yetişen hammaddelerin her biri farklı özellik gösterdiğinden bu hammaddelere özgü özellikler temel alınarak bilgiler ayrı, ayrı değerlendirilmiş ve çizelgeler oluşturulmuştur.

Göller Bölgesi’nde 6 gölde yetişen bataklık sazı bitki çap ve uzunluğu ölçülmüş, elde edilen veriler Çizelge 4.2 de sunulmuştur.

Çizelge 4.2. Göller Bölgesi’nde yetişen bataklık sazının (*Typha angustifolia* L.) bitki çapı ve teknik sap uzunluk değerlerine (cm) ilişkin tanımlayıcı istatistikler

BATAKLIK SAZI		Bitki Çapı (cm)				Teknik Sap Uzunluğu (cm)			
GÖLLER	n	$\bar{X} \pm S_x$	S.s.	Max.	Min.	$\bar{X} \pm S_x$	S.s.	Max.	Min.
Akgöl	20	1.7±0.087	0.43	0.7	2.5	278±0.022	100	106	456
Akşehir Gölü	20	2.5±0.107	0.5	1.6	3.7	289±29.133	145	123	745
Beyşehir Gölü	20	2.4±0.140	0.70	1.5	4.1	236±11.900	59.0	150	354
Çavuşçu Gölü	20	1.5±0.076	0.34	1.0	2.1	185±9.417	42.0	100	250
Eber Gölü	20	2.6±1.35	0.67	1.6	4.2	388±30.857	154	168	706
Suğla Gölü	20	2.2±0.106	0.53	1.3	3.0	268±14.004	70.0	190	500

Çizelge 4.2 nin incelenmesinden bataklık sazının Çavuşçu Gölü’nde 1.5±0.076 cm ile en düşük, Eber Gölü’nde 2.6±1.35 cm ile en yüksek çap değerine sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Sap uzunluğu bakımından ise Çavuşçu Gölü 185±9.417 cm ile en düşük, Eber Gölü 388±30.857 cm en yüksek değere sahiptir.

Çavuşçu Gölü'nde yetişen bataklık sazının bitki çapı arttıkça paralel olarak bitki uzunluğunun da arttığı, bu değerlerin aynı şekilde birbirine paralel biçimde düştüğü görülmektedir.

Göller Bölgesi'nde 9 gölde yetişen kargı kamışı bitki çapı, çeper kalınlığı, boşluk çapı, teknik sap uzunluğu püskül uzunluğu ve internodi sayısı bakımından ölçülmüş, veriler Çizelge 4.3'te sunulmuştur.

Çizelge 4.3. Göller Bölgesi'nde yetişen kargı kamışının (*Arundo donax* L.) bitki çapı, çeper kalınlığı, boşluk çapı, teknik sap uzunluğu, püskül uzunluğu (cm) ve internodi (boğum) sayısına (adet) ilişkin tanımlayıcı istatistikler

KARGI KAMIŞI		Bitki Çapı (cm)				Çeper Kalınlığı (mm)				Boşluk Çapı (mm)				Teknik Sap Uzunluğu (cm)				Püskül Uzunluğu (cm)				İnternodi Sayısı (adet)			
GÖLLER	n	X ± Sx	S.s.	Min.	Max.	X ± Sx	S.s.	Min.	Max.	X ± Sx	S.s.	Min.	Max.	X ± Sx	S.s.	Min.	Max.	X ± Sx	S.s.	Min.	Max.	X ± Sx	S.s.	Min.	Max.
Acı Göl	20	1.0±0.092	0.36	0.5	1.8	0.3±0.173	0.65	0.1	3.1	0.6±0.042	0.22	0.3	1.1	234±13.189	58	127	343	28±1.482	6.6	18	42	17±0.684	3	11	22
Ak Göl	20	1.4±0.095	0.34	0.9	2.3	0.4±0.037	0.13	0.2	0.8	0.4±0.046	0.16	0.3	0.8	319±17.149	76	156	420	36±2.163	9.6	20	55	20±1.139	5	9	29
Akşehir Gölü	20	2.3±0.112	0.48	1.6	3.2	0.6±0.031	0.38	0.4	0.8	1.0±0.101	0.38	0.5	1.8	348±21.592	96	183	530	39±1.410	6.0	28	52	20±0.985	4	14	30
Beyşehir Gölü	20	2.8±0.131	0.58	1.0	3.6	1.0±0.54	0.20	0.4	1.3	0.8±0.090	0.29	0.2	1.0	285±11.509	51	212	360	23.5±1.001	4.4	14	30	24±1.350	5	12	36
Çavuşçu Gölü	20	2.9±0.117	0.52	2.1	4.1	1.0±0.54	0.18	0.2	1.2	0.9±0.100	0.27	0.4	1.7	247±17.214	76	136	340	26.1±1.253	5.6	16	36	19±1.130	3	16	22
Eber Gölü	20	2.3±0.094	0.45	1.6	3.2	0.8±0.046	0.21	0.5	1.2	0.6±0.068	0.27	0.3	1.3	380±21.260	95	240	548	42±2.357	10	27	62	28±1.602	7	16	38
Eğirdir Gölü	20	1.4±0.071	0.28	1.1	2.2	0.4±0.040	0.16	0.2	0.9	0.5±0.057	0.25	0.1	1.0	232±15.056	67	140	345	27±2.170	9	12	47	18.5±1.060	4.7	11	26
Kovada Gölü	20	2.3±0.114	0.44	1.7	3.2	0.6±0.032	0.11	0.5	0.8	1.0±0.104	0.38	0.5	1.8	348±21.598	96	186	533	37±1.417	6	26	52	22±0.985	7	14	32
Suğla Gölü	20	2.8±0.131	0.50	1.0	3.6	0.8±0.042	0.13	0.3	1.3	1.2±0.106	0.35	0.6	1.3	285±11.509	51	212	360	25±1.001	5.1	14	30	26±1.595	6	14	42

Çizelge 4.3'ün incelenmesinden kargı kamışının çap değeri bakımından Acı Göl 1 ± 0.092 cm ile en düşük, Çavuşçu Gölü 2.9 ± 0.117 cm ile en yüksek değere sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Gürtanın ve Kaya (1974), Adana, Tarsus ve Menemen'den elde ettikleri kargı kamışlarının sap kalınlığını Adana örneklerinde dip için 1.65 ± 0.052 , orta için 1.34 ± 0.0257 ve uç için 0.52 ± 0.0316 cm; Tarsus örneklerinde dip için 1.98 ± 0.0434 , orta için 1.05 ± 0.0294 ve uç için 0.35 ± 0.0227 cm; Menemen örneklerinde dip için 2.09 ± 0.0666 , orta için 1.68 ± 0.1001 ve uç için 0.65 ± 0.0674 cm olduğunu bildirmektedirler. Gürtanın ve Kaya (1974) nın Adana için bildirdikleri orta değer bu araştırmada Akgöl ve Eğirdir gölü ile, Tarsus için bildirdikleri orta değer ise bu araştırmada Acı gölden elde edilen çap değerleri ile benzerlik göstermektedir.

Çeper çapı bakımından Acı Göl 0.3 ± 0.173 mm ile en düşük, Beyşehir Gölü 1.0 ± 0.54 mm ve Çavuşçu Gölü 1.0 ± 0.54 mm ile en yüksek değere sahiptir.

Gürtanın ve Kaya (1974), Adana, Tarsus ve Menemen'den elde ettikleri kargı kamışlarının çeper çapı bakımından Adana örneklerinde dip için 3.56 ± 0.2324 , orta için 1.54 ± 0.0770 ve uç için 0.55 ± 0.0609 mm; Tarsus örneklerinde dip için 2.64 ± 0.1612 , orta için 1.73 ± 0.0692 ve uç için 0.88 ± 0.0707 mm; Menemen örneklerinde dip için 3.80 ± 0.0220 , orta için 1.74 ± 0.1118 ve uç için 0.97 ± 0.0946 mm olduğunu bildirmektedirler. Gürtanın ve Kaya (1974) nın Tarsus için bildirdikleri orta değer bu araştırmada Beyşehir ve Çavuşçu Göller'inden elde edilen çeper çapı ile benzerlik göstermektedir.

Sarioğlu (1998) Ankara Gölbaşı numunelerinde ise çeper kalınlığını 1.98 ± 0.4444 mm olarak belirlemiştir. Bu sonuca göre Göller Bölgesi örneklerinde çeper çapı oldukça fazladır.

Boşluk çapı bakımından Akgöl 0.4 ± 0.046 cm ile en düşük, Suğla Gölü 1.2 ± 0.106 cm ile en yüksek değere sahiptir. Gürtanın ve Kaya (1974) Adana, Tarsus ve Menemen'den elde ettikleri kargı kamışlarının boşluk çapı bakımından Adana

örneklerinde dip için 9.32 ± 0.5531 , orta için 8.38 ± 0.3146 ve uç için 4.44 ± 0.4279 mm; Tarsus örneklerinde dip için 9.51 ± 0.4135 , orta için 8.55 ± 0.5710 ve uç için 5.24 ± 0.4832 mm; Menemen örneklerinde dip için 17.31 ± 0.6064 , orta için 13.36 ± 0.8222 ve uç için 8.48 ± 0.7214 mm olduğunu bildirmektedirler. Gürtanın ve Kaya (1974) nın Adana, Tarsus ve Menemen için bildirdikleri orta değer bu araştırmada çeper çapı bakımından elde edilen değerlerden oldukça yüksektir ve hiçbirisi ile benzerlik göstermemektedir.

Sap uzunluğu bakımından Eğirdir Gölü 232 ± 15.056 cm ile en düşük, Eber Gölü 380 ± 21.260 cm ile en yüksek değere sahiptir.

Gürtanın ve Kaya (1974) Adana için 4.11 ± 0.0397 , Tarsus için 3.84 ± 0.0537 ve Menemen için 4.35 ± 0.0657 m olarak bildirmektedirler. Gürtanın ve Kaya (1974) nın Tarsus için bildirdikleri değer ile bu çalışmada Eber Gölü için bildirilen değer benzerlik göstermektedir. Bu örnek dışında Gürtanın ve Kaya (1974) nın Adana, Tarsus ve Menemen için bildirdikleri teknik sap uzunluk değerleri bu araştırmada elde edilen değerlerden oldukça yüksektir.

Sarioğlu (1989) çalışmasında ise hammadde uzunluklarını 95.11 ± 1.9034 cm olarak tespit etmiştir. Ölçüm sonuçları göller bölgesinde elde edilen bulgulardan oldukça düşüktür.

Püskül uzunluğu bakımından Beyşehir Gölü 23.5 ± 1.001 cm ile en düşük, Kovada gölü 39 ± 1.417 cm ile en yüksek değere sahiptir.

İnternodi sayısı bakımından Acı Göl 17 ± 0.684 cm ile en düşük, Eber Gölü 28 ± 1.602 cm ile en yüksek değere sahiptir.

Gürtanın ve Kaya (1974) kargı kamışında internodi sayısını Adana için $36.17 \pm 0.47.81$, Tarsus için 38.69 ± 0.6174 , Menemen için 38.59 ± 1.1095 olarak bildirmektedirler. Bu araştırmada elde edilen internodi sayıları Gürtanın ve Kaya (1974) ün bildirdiği değerlerden oldukça düşüktür.

Göller Bölgesi’nde yetişen kofa hammaddesinin bitki çapı ve teknik sap uzunluk değerlerine ilişkin istatistik bilgiler çizelge 4.4’ de sunulmuştur.

Çizelge 4.4 Göller Bölgesi’nde yetişen kofanın (*Juncus inflex Ehr.*) çap ve uzunluk değerlerine (cm) ilişkin tanımlayıcı istatistikler

KOFA	Bitki Çapı (cm)					Teknik Sap Uzunluğu (cm)			
GÖLLER	n	$X \pm Sx$	S.s.	Min.	Max.	$X \pm Sx$	S.s.	Min.	Max.
Beyşehir Gölü	20	1.5±0.155	0.7	1.3	4.1	260±11.200	56	140	364
Burdur Gölü	20	0.6±0.099	0.4	0.1	1.8	72.6±5.540	24.7	34	120
Çavuşçu Gölü	20	0.8±0.146	0.4	0.2	2.0	237±15.879	71	20	180
Eber Gölü	20	0.7±0.099	0.5	0.3	2.2	71±7.480	37.4	20	180
Salda Gölü	20	0.8±0.100	0.4	0.2	2.0	88±10.126	45.2	27	213
Suğla Gölü	20	2.1±0.129	0.6	1.0	3.4	163±9.517	47.5	96	250
Yarışlı Gölü	20	0.6±0.076	0.3	0.2	1.4	86.5±11.427	51	17	200

Çizelge 4.4’ün incelenmesinden kofanın çap değeri bakımından Yarışlı Gölü’nde 0.6±0.076 cm ile en düşük, Suğla Gölü’nde 2.1±0.129 cm ile en yüksek değere sahip olduğu görülmektedir.

Sap uzunluğu bakımından Eber Gölü 71.0±7.480 cm ile en düşük, Beyşehir Gölü 260±11.200 cm ile en yüksek değere sahiptir.

Kofa hammaddesinin fiziksel özelliklerini içeren bu konuda yapılmış bir araştırmaya rastlanmadığı için karşılaştırma yapılamamıştır. Yapılan bu çalışmada Göller Bölgesi’nde bitki çap kalınlıkları arttıkça uzunlukların da arttığı, çap kalınlıkları düştükçe bitki uzunluklarının da düştüğü gözlenmiştir. Suğla Gölü en kalın çapa sahip iken uzunluk değerinin buna paralel olarak artmaması ile bu özellik dışında tutulabilir.

4.2.2.3 Hammaddenin kullanım alanları

Hammaddeler yetiştikleri göl çevrelerinde hammadde özelliklerine göre bazen hammadde olarak satılmak yoluyla, bazen ise bitkisel dokuma yapılmak üzere işlemden geçirilerek değerlendirilmektedir. Göllere göre hammaddelerin değerlendirilme şekilleri Çizelge 4.5 te sunulmuştur.

Çizelge 4.5 Hammaddelerin göllere göre değerlendirilme şekilleri

Hammadde	Göller Kullanım Şekli	Acı Göl	Ak Göl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Burdur Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Salda Gölü	Suğla Gölü	Yarıklı Gölü
Bataklık Sazı	Dokuma Ürün Olarak	---	X	---	X	---	X	X	---	X	---
	Hammadde Olarak	---	---	X	X	---	X	X	---	---	---
Kofa	Dokuma Ürün Olarak	---	---	---	X	X	X	X	X	X	X
	Hammadde Olarak	---	X	---	X	---	---	---	X	---	X
Kargı Kamışı	Dokuma Ürün Olarak	---	X	X	X	---	X	X	---	X	---
	Hammadde Olarak	---	X	X	X	---	X	X	---	---	---

X = mevcut

--- = mevcut değil

Çizelge 4.5 incelendiğinde Göller Bölgesi'nde bataklık sazı, Akgöl, Beyşehir, Çavuşçu, Eber, Suğla Gölleri'nde, dokuma ürün olarak, Akşehir, Beyşehir, Çavuşçu ve Eber Gölleri'nde yalnız hammadde olarak değerlendirilmektedir.

Kofa, Beyşehir, Burdur, Çavuşçu, Eber, Salda ve Suğla Gölleri ve çevrelerinde dokuma ürün olarak, Akgöl, Beyşehir, Salda ve Yarıklı Gölleri ve çevrelerinde yalnız hammadde olarak değerlendirilmektedir.

Kargı kamışı ise, Akgöl, Akşehir, Beyşehir, Çavuşçu, Eber, Suğla Gölleri ve çevrelerinde dokuma ürün olarak, Akgöl, Akşehir, Beyşehir, Çavuşçu, Eber Gölleri ve çevrelerinde yalnız hammadde olarak değerlendirilmektedir.

Göller Bölgesi'nde yetişen bataklık hammaddelerinin değerlendirilmesi ile ilgili olarak ise hammaddelerin en iyi şekilde değerlendirildiği yerler olarak bitkisel dokumacılığın yapıldığı ve özellikle hammaddelerin gelir elde etmek amacıyla çeşitli şekillerde pazarlandığı yöreleri göstermek mümkündür. Bu suretle Akgöl, Akşehir, Eber ve Beyşehir Gölleri etrafındaki yerleşimler önem kazanmaktadır. Bu yörelerde toplanan hammaddeler halk tarafından hammadde depolarına ve üretim yapacak dokumacılara bağ usulü pazarlanarak gelir elde edilmektedir. Ürün üretilmeyen bölgelerde en azından hammaddenin bir gelir kaynağı oluşturması ve ürüne teşviki önemlidir. Bu suretle geçimini sağlayan ve aile bütçesine destek olan birey sayısı oldukça fazladır.

Hammaddelerin ürüne dönüştürülmesi ve pazarlanmasında ise en çok faaliyet Akşehir ve Beyşehir Gölleri etrafındaki yerleşimlerde görülmüştür. Bu bölgelerde bulunan atölyelerde ve evlerde üretilen hasır dokumalar gerek tüccarlar gerekse dokumacı tarafından pazarlanmakta ve gelir elde edilmektedir.

İncelenen bölgelerde hammadde isimlendirmeleri açısından benzerlikler görülmesine karşın bazı bölgelerde farklı isimler kullanıldığına rastlanmıştır. Örneğin Beyşehir ve Eber Gölü ve çevresinde bataklık sazı “pafır”, “papur” yada “papur otu” olarak isimlendirilmekte buna karşın Akgöl ve çevresinde bulunan bütün bataklık hammaddeleri “kamuş otu” olarak bilinmektedir. Eber Gölü ve çevresinde ise bataklık hammaddeleri “hasır otu” olarak isimlendirilmektedir.

4.3 Üretimde Kullanılan Araçlar

Göller Bölgesi'nde bulunan göl ve çevresindeki bitkisel dokumacılık yapılan yerleşimlerde, dokumanın hammadde elde etme aşamasından ürün eldesine kadar geçirdiği evrelerde bazı araçlar kullanılmaktadır. Hasat, soyma temizleme işleminde orak ve bahçe makası, dövme işleminde tokuç ve yurgu taşı, tarama işleminde tarak, ayrıca dokuma aşamasında ahşap ve metal tezgahlar kullanılmaktadır.

Orak ve bahçe makası; hammaddenin hasadı ve kesilip temizlenmesi aşamalarında her üç hammadde için de kullanılmaktadır. Satın alma yoluyla kullanılan orak dışında bu amaç için kullanılan ve genellikle dokumacı ya da hammadde toplayarak geçimini sağlayan halk tarafından yapılmış kesici araçlara rastlanmıştır. Bu suretle ahşap sapın ucuna genellikle teneke gibi keskin bir malzeme bağlanması suretiyle elde edilen keskin araç, yörede orak amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca hasat edilen hammaddenin çekilerek bir araya toplanması amacıyla yörede yaba olarak bilinen ahşap araçlar da kullanılmaktadır (Şekil 4.18).

Şekil 4.18 Hasatta kullanılan araçlar (Mutlu Köyü / Hüyük)

Tokuç ve yurgu taşı; genellikle bataklık sazı ve kofanın dövülmesi ve ezilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Yörede çamaşır yıkamada kullanılan tokuç aynı zamanda bitkisel dokumacılıkta da kullanılan bir araçtır. Bu araçların çoğunlukla dokumayı yapan kişiler tarafından yapıldığı gözlenmiştir. Bu tokmalara Beyşehir ve Akşehir yöresinde “tokuç” denilmektedir (Şekil 4.19). Akşehir ve çevresinde özellikle kargı kamışının yarılmasında ise “yurgu taşı” denilen araçlar kullanılmaktadır. Yurgu taşı; ortası delik silindirik bir taşın ortasından geçirilen tel bir tutamaç ile ileri geri hareket ettirilmesi esasına dayanmaktadır (Şekil 4.20).

Şekil 4.19 Ahşap tokuç (Eber Beldesi / Bolvadin)

Şekil 4.20Yurgu taşı (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Tarak; özü alınmış bataklık sazı ve kofanın dış kabuk kısımlarının atkı olmak üzere taranması amacıyla kullanılır. Genellikle yörede dokumacı kullanacağı tarağını kendi çakmaktadır. Yaklaşık 50-60 cm boyunda ahşap bir düzeneğin yarısını kaplayacak şekilde yaklaşık 15-20 cm lik çivilerin (uçları yukarı doğru gelecek şekilde) yan yana çakılması suretiyle oluşturulur (Şekil 4.21). Tarak genellikle, Akşehir, Beyşehir ve Eber Göllerinde kullanılmaktadır.

Şekil 4.21 Tarak (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

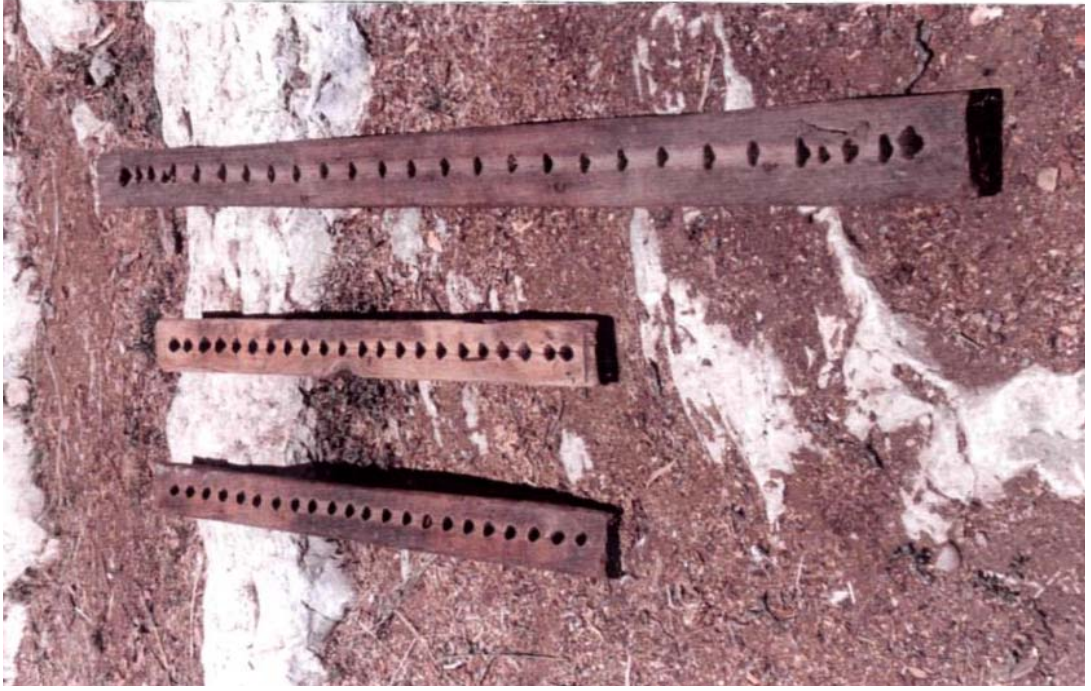
Ahşap tezgah; bitkisel dokuma yapımında kullanılan en önemli araçtır. Genellikle ahşap malzemeden mevsimlik olarak tasarlanmaktadır. Dokumacı tarafından kendi imkanları ile yazın evlerin bahçesine, kışın ise ev içinde kapalı bir yere çıkılarak oluşturulan tezgah, dokuma mevsimi dışında bozularak yakacak olarak kullanılmakta, dokuma mevsimi geldiğinde dokumacının kendi imkanları ile yeniden kurulmaktadır. Bu tezgahlarda yere paralel olarak dokuma yapılmaktadır (Şekil 4.22-4.23).

Akgöl, Beyşehir, Çavuşçu, Eber ve Suğla Gölleri etrafındaki yerleşimlerde kullanılan ahşap tezgahlar yere paralel iki direk, leventler ve delikli taraktan oluşmaktadır. Çözgü çözülürken tezgaha hammaddenin bağlanmasını sağlayan deliklerin düzenli olmayan aralıklarla açılmış olduğu gözlenmiştir. Tezgah yere dört kazık çıkılarak oluşturulmaya başlanır. Bu kazıklara yörede “hasır kazgısı”, kazıklar arasına yerleştirilen leventlere ise “sırıt” denir. Benzer şekilde Şahin (2002) Develi’de tezgah kazıklarına “hasır kazgıcı” leventlere ise “sırıt” denildiğini tespit etmiştir. Kazıklarda leventlerin geçirileceği delikler varsa, leventler bu deliklerden geçirilir. Kazıklarda delik yok ise leventler bu kazıklara çivilenir. Tezgahta önemli diğer bir parça ise taraktır. Aliyeva (1999) tarağın Azerbaycan’da “paral” şeklinde ifade edildiğini belirtmiştir. Bu isimlendirmeye Eber Gölü ve etrafındaki yerleşimlerde de

rastlanmıştır. Tezgah tarağının genişliği ne kadar ise dokumanın genişliği de o boyutta olur. Taraklar üzerinde belli aralıklarda delikler vardır. Bu deliklerden leventlere bağlanan çözgölük ip geçirilir. Şahin (2002) Develi’de bu tarakların iki şekilde olduğunu ifade etmiştir. Desensiz dokumaların yapımında kullanılan tarakların üzerinde bulunan delik aralıklarının daha fazla ve delik sayısının az, desenli dokumalarda kullanılan tarakların delik aralıklarının ise daha sık ve delik sayısının çok olduğunu tespit etmiştir. Göller Bölgesi’nde Beyşehir Gölü ve çevresinde bulunan tezgahların taraklarının da aynı özelliği gösterdiği belirlenmiştir. Taraklar çözgüyü sıkıştırmaya yarar. Bu işleme Göller Bölgesi’nde “sıkılama” denildiği görülürken, Şahin (2002)’ye göre Develi’de benzer şekilde “sıkıcak” denildiği tespit edilmiştir.

Şekil 4.22 Ahşap tezgah (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Şekil 4.23 Ahşap tezgah tarakları (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Ayrıca yörede Hüyük'ün Mutlu Köyü'nde kullanılan dikey ahşap tezgahlara da rastlanmıştır. Genellikle küçük ebatlı seccadelerin dokunmasında kullanılan tezgah önünde dokuyucu oturarak çalışmaktadır (Şekil 4.24). Bu tezgahlarda çözgü olarak rafya kullanılmakta, dikey metal tezgahlarla benzer şekilde tezgahın arka kısmından leventlere bağlanan çözgüler dokuyucunun bulunduğu ön kısma gelmekte, dokuma yapılan kısım ise sarılmak suretiyle istenen uzunluktaki dokumaların yapımı mümkün olmaktadır.

Şekil 4.24 Ahşap taşınabilir dikey tezgah (tak-tak tezgah) (Mutlu Köyü/ Hüyük)

Ayrıca dokumayı kendi ihtiyaçları için üretenlerin dışında tüccar için dokuma yapanlar tezgah teminini işletme yoluyla sağlamaktadır. Gelir amaçlı yapılan üretimde önemli olan zaman tasarrufu ve ürün kalitesidir. Bu amaçla kullanılan tezgah kaliteli ve sağlam malzeme olan metalden mamuldür. Genellikle kapalı mekanda sabit bulunan tezgahlar her mevsim kullanılabilir ve ahşap tezgahlardan farkı malzeme özelliği dışında, dikey, duvara paralel olmalarıdır (Şekil 4.25). Bu tip tezgahlara çoğunlukla Akşehir ve Beyşehir’de bulunan dokuma atölyelerinde rastlanmıştır. Genellikle telli ve ipli boyra yapımında kullanılmak üzere tasarlanmış bu tezgahlar yörede “boyra tezgahı” olarak bilinir.

Şekil 4.25 Metal tezgah (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Kar amaçlı dokuma yapılan işletmelerde bu tür el tezgahlarının dışında motorlu tezgahlarda bulunmaktadır. Akşehir ve Beyşehir ile Ereğli yakınlarındaki işletmelerde görülen bu tezgahlarda tip, dikey dokuma tezgahlarındaki ile aynı olmakla birlikte sistem motor yardımı ile çalışmakta ve dokuma yapılmaktadır (Şekil 4.26).

Şekil 4.26 Motorlu metal tezgah (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

4.4 Dokumaya Hazırlık ve Dokuma İşlemi

4.4.1 Hammaddenin elde edilmesi (hasat)

Bu bölüm hammaddenin yetiştirme ortamından alınması aşaması olan hasat işlemini kapsamaktadır.

Hasat; bitkilerin özsu dolaşımının durduğu sonbahar aylarında yapılır. Yörede hasat genellikle Ağustos - ekim ayları arası her üç hammadde için de yapılmaktadır. Ancak devlet tarafından belirlenen ve ekim ayı sonuna kadar süren hammadde kesim yasağı nedeniyle hasat genellikle ekim ayı sonrası yapılmaktadır. Hammaddeler genellikle dokumayı yapacak kişiler tarafından ve tüm aile bireylerince orak ve kesici araçlar yardımıyla biçilir. Bazı göllerde hammadde gölün kıyısından toplanırken bazılarında kıyıda bulunmadığı için gölün orta kısımlarından hasat edilmektedir. Bu işlem amaçla yapılmış konalar yardımıyla göle açılarak yapılmaktadır (Şekil 4.27).

Bazı köylerde bataklık bölgelerin sınırlı olması sebebiyle hammadde, gölün en az 100 metre açığından temin edilebilmektedir. Özellikle Eber Gölü ve çevresinden bataklık sazları bu şekilde toplanmaktadır. Bu özelliğinden dolayı köylüler, hammadde toplamaya kayık ya da konalarla gitmektedir. Toplanan hammaddeler, uzunluğu hammaddelerin uzunluğu düşünülerek yapılmış en az 3 metre uzunluğundaki konalar yardımıyla taşınmaktadır. Bu işlemler genellikle yörede her ailenin tüm fertleri tarafında yapılan işlemlerdir. Kıyıya getirilen hammaddeler bağ yapılarak araçlar yardımıyla (motorlu araçlar veya at arabaları) dokuma yapılacak yere taşınmaktadır (Şekil 4.28). Şahin (2002) çalışmasında Develi yöresi'nde hammaddelerin gölden dokuma yapılacak yere günümüzde traktör ve römorklarla, eski tarihlerde ise camızların çektiği kağnılarla taşındığı, bunun sebebinin camızların bataklıkta diğer hayvanlara göre daha rahat hareket edebilmeleri olduğunu belirtmiştir.

Şekil 4.27 Hammaddenin taşınması (Akşehir Gölü)

Şekil 4.28 Bataklık sazının hasadında kullanılan kona (Eber Gölü)

4.4.2 Hammaddenin dokumaya hazırlanması

Hammaddeler dokuma işleminden önce birtakım hazırlık işleminden geçmektedir. Bu aşamalar hammaddenin soyulması ve temizlenmesi kurutma, dövme, öz alma, tarama, bükme, yarma şeklinde sıralanmaktadır. Bu bölüm hammaddelere uygulanan bütün aşamaları içermekle birlikte, bazı işlemler hammaddeye özgü farklılık göstermektedir. Bu farklı işlemler bataklık sazı için dövme, öz alma, özün bükülmesi ve tarama; kargı kamışı için ise yurgu taşı ile yarma olarak belirlenmiştir.

Hammaddenin soyulması ve temizlenmesi; her üç hammadde için de uygulanan bir aşamadır. Toplanan hammadde bataklık ortamında oluşmuş artıklarından ve dış kabuklarından arındırılmak amacıyla soyulur ve temizlenir. Özellikle dokuma yapılmayacak ve işletmelere hammadde olarak pazarlanacak bitkisel ürünler dış kabuklarından temizlenmek üzere yığılır (Şekil 4.29).

Şekil 4.29 Kargı kamışının soyulması (Eber Beldesi / Bolvadin)

Hammadde kalınlık, uzunluk ve hammadde kalitesine göre belirlenerek ayrı yığınlar oluşturulur. Uzunluklarına göre göz kararı bir araya getirilerek bağ yapılır. Bu bağların çapı genellikle 100 cm ile 130 cm arasında değişir. Bu suretle hammaddeler özelliğine göre tasniflenmiş olur (Şekil 4.30).

Şekil 4.30 Hazırlanmış bataklık sazı bağları (Eber Beldesi / Bolvadin)

Bu işlemler hem bataklık sazı hem de kargı kamışı için ayrı, ayrı yapılmaktadır. Hammaddelerin depolara satışı bağ hesabı üzerinden yapılmaktadır

Kurutma; işlemi öncelikle bataklık sazı ve kofaların, demetler halinde bağlanarak damlara yığılması ile başlar. Benzer şekilde Şahin (2002) Develi’de bağ halindeki hammaddelere “kütür” dendiğini ve bu bağların evlerin damlarına yığılmak suretiyle en az bir ay kurutulduğunu belirtmiştir. Dam kuru ve dış etkilere karşı korunaklı bir yer olduğu için tercih edilmektedir. Göller Bölgesi’nde de yaş haldeki bataklık sazları yaklaşık bir ay kurutulur (Şekil 4.31).

Şekil 4.31 Damlarda kurumaya bırakılmış bataklık sazı(Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Kuruyan hammaddeler üretim yapılacağı zaman istenildiği kadar alınarak çeşitli işlemlerden geçirilir.

Dövme; işlemi kuruyan bataklık sazları hafif nemlendirilerek demetler halinde dövülmesi suretiyle yapılır. Bu işlemin ahşaptan yapılmış özel tokmaklar yardımıyla yapıldığı görülmektedir (Şekil 4.32). Bu şekilde dövülen hammaddenin kabukları yumuşayarak özü ortaya çıkar (Şekil 4.33).

Şekil 4.32 Batakılık sazı dövme işlemi (Yeşildağ Beldesi /Beyşehir)

Şekil 4.33 Dövülmüş halde batakılık sazı (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Öz alma işlemi; dövme işlemi ile kabuğundan ayrılmayan bataklık sazının öz kısmının küçük el aletleri yardımıyla yada el ile birbirinden ayrılması suretiyle yapılır. Bu işleme öz alma işlemi denir. Bu işlem yalnızca bataklık sazı için uygulanmaktadır. Bazı yörelerde öz alma aracı ile yapılan bu işlem Yeşildağ'da araçsız olarak el ile yapılır. Bu işleme yörede “kabuk soyma işlemi” de denir (Şekil 4.34,35).

Şekil 4.34 Öz alma işlemi (1) (Eber Beldesi / Bolvadin)

Şekil 4.35 Öz alma işlemi (2) (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Tarama; işlemi özü alınmış bataklık sazlarının dış kabuk kısımlarının atkı olarak kullanılabilmesi amacıyla yapılmaktadır. Bu amaçla nemlendirilen bataklık sazı ve kofa dış kabukları uzun şeritler elde edilmek üzere tarama işleminden geçirilir. Buna yörede “taraklama” denir. Bu işlem ahşaptan özel olarak tasarlanmış araç yardımıyla yapılır. Özel tarağın çivileri yardımıyla taranan kabuklar eşit kalınlıklarda birbirinden ayrılarak şeritler oluştururlar. Bu haldeki şeritler atkı olmak üzere dokumaya hazır hale gelmiştir (Şekil 4.36). Hammaddenin dış kabukları atkı olarak kullanılmak üzere hazırlanmaktadır. Bu suretle atkılık hammaddenin hepsinin aynı boyda ve eşit kalınlıkta olması gerekmektedir.

Şekil 4.36 Tarama işlemi (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Yarma; kargı kamışına uygulanan bir işlemdir. Düz boyra yapımında kullanılmak üzere dış kabuklarından ayrılan hammaddenin yatay bir form kazanabilmesi için yarılarak kullanılması söz konusudur. Bu amaçla yörede “yurgu taşı” olarak bilinen silindir biçimli taş kullanılmaktadır (Şekil 4.37).

Şekil 4.37“Yurgu taşı” ile yarma işlemi (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Bitkisel dokumların çözgüsünü genellikle bükülmüş bataklık sazı özleri oluşturur. Özü alınan bataklık sazının kabukları atkı olmak üzere ayrıldıktan sonra alınan özler çözgü olmak üzere üzerlerine su serperek ya da fiskiye yardımı ile nemlendirilir. Yörede ürünlerin sağlam olması için çözgü malzemesi bükülerek kullanılır. Şahin (2002)'nin Develi Beldesi'nde yürüttüğü çalışmasında çözgü ipliklere Göller Bölgesi'nde olduğu gibi “eşme” denildiği saptanmıştır. Develi Beldesi'nde bataklık sazlarının bükülüp kendiliğinden şekil alma özelliğinden dolayı ıslatılarak elde avuç içinde iki ayrı ip elde edildiği, bu iki ipin tekrar ıslatılarak bükülmesi ve birleştirilmesi ile tek iplik elde edilmesi sonucu çözgü iplik hazır olduğu belirtilmiştir. Göller Bölgesi'nde de çözgü ipliğin bu şekilde hazırlanmakta olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre Develi Beldesi ve Göller Bölgesi arasında benzerlik olduğu söylenebilir. Göller Bölgesi'nde çözgü bükme işlemi yıllardan beri usta yaşlı kadınlar tarafından yapılmaktadır (Şekil 4.38-4.39).

Şekil 4.38 Çözgü bükme işlemi (1) (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Şekil 4.39 Çözü bükme işlemi (2) (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Çözgü bükülerek daha sağlam, kalın ve dayanıklı bir çözgü malzemesi elde edilmektedir. Hazırlanan çözgüler 50-60 m. uzunluğunda büyük yumaklar halinde saklanmakta ve gerektiğinde tezgaha gerilerek kullanılmaktadır (Şekil 4.40-4.41).

Şekil 4.40 Çözgü bükme işlemi (3) (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Şekil 4.41 Bataklık sazından yapılmış çözgölük yumak (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Bükülerek hazırlanan ve leventlere bağlanan çözgü, istenilen ölçülerde çakılmış kazıklara tutturulan silindir çubuklardan ve tarak üzerinde belli aralıklarda bulunan deliklerden geçirilerek bağlanır. Böylece dokumaya hazır hale getirilmiş olur (Şekil 4.42).

Şekil 4.42 Tezgaha gerilmiş çözgü (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Eber Gölü'nde günümüzde bataklık sazının soyunun tükenmek üzere olması ve gölde yalnızca üremeyen erkek bataklık sazlarının bulunması sonucu hammadde özü elde edilememektedir. Bu nedenle bugün çözgü olarak sentetik iplikler kullanılmaya başlamıştır (Şekil 4.43). Benzer şekilde Şahin (2002) Develi Beldesi'nde hasır dokumalarda kullanılan çözgü ipliklerinin önceki yıllarda bataklık sazı özünden bükülerek kullanıldığını ancak son yıllarda sicim iplerinin satın alınarak çözgülük olarak tezgaha gerildiği ve kullanıldığını belirtmiştir.

Şekil 4.43 Tezgaha gerilecek olan sentetik çözgü iplikleri (Eber Beldesi / Bolvadin)

Dikey tezgahlarda dokuma yapılacak ise çözgü; leventlerden ve taraktan geçirilerek bağlanır. Makaralar yardımıyla tezgahın arka kısmından öne doğru gelen çözgüler (tel ya da sentetik iplik) üzerine belli aralıklarla bataklık sazı veya çoğunlukla kargı kamışı kullanılarak kenetleme yapılması suretiyle dokuma yüzeyinin oluşturulduğu tespit edilmiştir.

Motorlu tezgahlarda dokuma yapılacak ise çözgü; motorsuz dikey tezgahlar ile aynı biçimde tezgaha geçirilir. Motor yardımıyla kenetleme yapılan dokumanın sistemi motorsuz olanlarla aynıdır. Dokumacı atkı hammaddesinin tezgaha verilmesi ve kontrol işlemlerinden sorumludur.

4.4.3 Dokuma işlemi

Acı Göl, Burdur, Eğirdir, Kovada, Salda ve Yarıklı Gölü ve etrafındaki yerleşimlerde bitkisel dokuma adına bir faaliyet bulunmadığından özel bir üretici kesim bulunmamaktadır. Bu nedenle bu yörelerde dokuma işlemi tespit edilememiştir.

Akgöl, Akşehir Gölü, Beyşehir Göllü, Çavuşçu Gölü, Eber ve Suğla Göllerinde yapılan bitkisel dokumalar hammaddenin hazırlanması aşamasından sonra çözümlerin tezgaha gerilmesi suretiyle yapılmaktadır. Genellikle bezayağı tekniği kullanılarak yapılan dokumaların çoğunluğu yer yaygısı olarak dokunmaktadır. Ancak Göller Bölgesi'nde bu örneklerden farklı olarak düz boyranın, tezgahsız biçimde üretildiği görülmüştür.

Göller Bölgesi'nde tezgah kullanmaksızın yapılan diğer bir ürün ise kenetleme tekniği ile oluşturulan balık avlama kafesleridir.

Yörede çoğunlukla yere paralel ahşap tezgahlarda dokuma yapılmakta ve bu dokumalarda genellikle bezayağı tekniği kullanılmaktadır. Bu tezgahlarda genellikle dokumacı tezgahın yakınına kullanacağı kadar bataklık sazını getirir, gerekirse nemlendirir. Tezgahlara geçirilen bükülmüş bataklık sazı özlerinin çözgü tellerinin dokumacının sol eli yardımıyla bir alt, bir üst açıldığı, bu açıklıktan dokumanın enini oluşturacak uzunluktaki bataklık sazı kabuğundan oluşan atkının geçirilerek tarak yardımıyla sıkıştırılmasıyla yüzey olduğu gözlenmiştir. Genellikle dokumacının bu şekilde oluşturulan yüzey üzerine oturarak dokumayı tamamladığı tespit edilmiştir (Şekil 4.44). Hasır dokuması bitince yanlarda kalan sap uzunlukları kesilmekte ve çözgü uçları bağlanmaktadır. Dokuma işleminin her aşaması, Şahin (2002)'nin Develi Beldesi'nde yürüttüğü çalışma ile benzerlik göstermektedir.

Şekil 4.44. Dokumacının dokuduğu kısma oturarak dokuma yapışı (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Dokumanın bitiminde özel bir bitirme işlemi uygulanmamakta, tezgahtan çıkarılan dokuma, varsa hataları giderildikten sonra kullanılmaktadır. Ayrıca bezayağı tekniği ile yapılan dokuma üzerinde 2-1 veya 3-1 çözgü atlamaları ile desen oluşturulmakta, bu desenler çapraz kaydırmalarla oluşan kompozisyonlarla yüzeyi kaplamaktadır. Genellikle yöremeler bu şekilde dokunmaktadır.

Dikey ve taşınabilir ahşap tezgahlarda yapılan dokumaya ise yörede yalnızca Mutlu Köyü'nde rastlanmıştır. Bu tezgahlara çözgü olarak geçirilen rafyalar arasına bataklık sazından oluşan atkılardan bir alt, bir üst geçirilmesi ile dokuma yapılmaktadır. Bezayağı tekniğinin uygulandığı dokumanın tarak yardımıyla sıkıştırıldığı ve bu şekilde yüzey oluşturulduğu görülmektedir. Bu teknik ile dokunan ürünler genellikle seccade olmak üzere tasarlanmaktadır (Şekil 4.45).

Şekil 4.45 Dikey taşınabilir ahşap tezgahta seccade dokuma (Mutlu Köyü/Hüyük)

Sumak tekniği kullanılan dokumalar yere paralel ahşap tezgahlarda yapılmaktadır. Tezgaha geçirilen çözgü telleri üzerine bataklık sazından oluşan atkıların sumak tekniği ile iki ileri bir geri sistemle dolanması suretiyle dokuma oluşturulmaktadır. Sıra aralarında ayrı bir atkı ipliği kullanılmamakta, genellikle ürünler balıksırtı sumak tekniğinde dokunmaktadır.

Balık kafeslerini oluşturma amaçlı yapılan kenetleme tekniğinde ise eşit boyda kesilmiş ve artıklarından temizlenmiş kargı kamışları veya bataklık sazlarının birbirine paralel biçimde yan yana getirilmesi ve çift bir tel ya da iplikle belli aralıklarla kenetlenmesi suretiyle yüzey oluşturulmaktadır. Kenetleme, çift ip sistemine bağlı kalınarak yapılmakta ve yüzey elde edilmektedir. Bu teknikle istenilen ebatta ürün oluşturmak mümkündür. Kenetleme sistemi ile yapılan balık kafesleri Göller Bölgesi'nde yapılan diğer ürünlerden tezgahsız yapılıyor olması ile ayrılmaktadır (Şekil 4.46).

Şekil 4.46 Kenetleme tekniği ile yapılan balık kafesi ayrıntısı(Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Ayrıca Akşehir ve Beyşehir’de duvara paralel büyük ebatlı dikey tezgahlarda dokuma yapıldığı görülmüştür. Bu tezgahlarda genellikle telli ve ipli boyra dokunmaktadır. Bu teknikler de kenetleme biçiminde yüzey oluşturulmaktadır.

Metal tezgah üzerindeki makaralara galvanizli teller sarılır. Bu tellerin ucu tezgahın en alt kısmında bulunan deliklerden geçirilir ve sıkıştırılır. Böylece çözgü hazırlanmış olur (Şekil 4.47-4.48). Bu tellerin ucundaki teller dokumaya yetecek şekilde mekiklere sarılır.

Şekil 4.47 Telli boyra başlangıç işlemi (1) (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Şekil 4.48 Telli boyra başlangıç işlemi (2) (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Hazırlanmış kargı kamışları bu mekikler yardımıyla yukarıdan gelen tellerin etrafına sıkıştırılmak suretiyle sabitlenmiş olur. Her sırada bir hammadde koyularak ve tellerle yaklaşık 15-20 cm aralıklarla sıkıştırma işlemi yapılarak dokuma devam eder. Tellerin ya da iplerin yukarıdan makaralar yardımıyla gelmesi ve bu çözgüler üzerinde enine doğru dokumanın atkısını oluşturan hammaddenin belli aralıklarla kenetlenmesi suretiyle dokuma yapılmakta ve ahşap dikey tezgahlarda olduğu gibi dokuma sarılarak istenen uzunlukta devam etmektedir (Şekil 4.49).

Şekil 4.49 Telli boyra dokuma işlemi (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Ayrıca bu tezgahlarla aynı sistemle fakat motor gücüyle çalışan tezgahlarda da yapılan dokumalara rastlanmıştır. Bu tezgahlarda motorsuz olanlarla aynı sistemle çalışmaktadır. Ancak bu tezgahlarda tel yerine sentetik ip kullanılmaktadır. Dokumacı yalnızca motor yardımıyla çözgülerin birbirinden ayrılması ile oluşan boşluktan atkı hammaddesini geçirmek amacıyla çalışmaktadır. Kenetleme işlemini ise tezgah motor yardımıyla otomatik olarak yapmaktadır. Oluşturulan dokuma sarılarak istenilen uzunlukta ürün yapılması sağlanmaktadır.

Düz boyra; ise yerde tezgahsız olarak yapılmaktadır. Öncelikle yarılan kargı kamışlarının kalın kısmından başlanarak silindir biçiminin açılması sağlanır. Açılan hammaddelerden 4 adet sağ tarafa 4 adet sol tarafa gelecek biçimde çapraz olarak ve uzunluğu muhafaza edilerek yerleştirilir. Hammaddeler birbirine 100 - 110 derece geniş açı yapacak şekilde üst üste koyulur ve sonra aynı açı ile dokuyucunun önünde kalan saplar kargı kamışının kırılmamasına dikkat ederek geldiği yönün tersine yatırılarak dokuma işlemi başlar (Şekil 4.50).

Şekil 4.50. Düz boyra başlangıç işlemi (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Bu uçlar, üzerine yatırıldıkları hammaddelerin üzerinden iki alt iki üst olarak geçirilmesi ile kenetlenir. Böylece dokumanın ilk sırası oluşturulmuş olur. Daha sonra yeterli uzunluktaki hammaddeler bir sağ taraftan bir sol taraftan dokuma boyunca çapraz alt, üst atlamalar yapacak şekilde geçirilir. Diğer hammaddeler bir öncekini takip ederek dokuma devam eder (Şekil 4.51-4.53).

Şekil 4.51 Düz boyra başlangıç işlemi (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Şekil 4.52 Düz boyra dokuma işlemi (1) (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Şekil 4.53 Düz boyra dokuma işlemi (2) (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Bundan sonraki işlemler bir öncekinden farksız olarak uygulanır. Hammadde uçlarda fazlalık bırakılarak eldeki standart ölçülerden birine gelindiğinde dokuma bitirilir(Şekil 4.54)

Şekil 4.54Düz boyra dokuma (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Uçlarda bırakılan fazlalıklar 80 - 90 derecelik açı ile kıvrılarak örölmüş kısımlardan bir hammaddenin altından geçirilerek sabitlenir. Bu fazlalıklar dokumanın arka kısmında kalır.

Aynı işleme başlangıç kenarı hariç diğör kenarları da tabii tutulur. Oluşan fazlalıklar kalın bir makas yardımıyla kesilerek temizlenir. Kesilen bu kısımlar iç yüzeyde kaldığı için dokumanın ön yüzünde kirli bir görüntü oluşmaz (Şekil 4.55-4.56).

Şekil 4.55 Düz boyra dokuma bitirme işleml (1) (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Şekil 4.56 Düz boyra dokuma bitirme işlemi (2) (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Kesim işlemi bittikten sonra dokuma kırılmaması için hafifçe nemlendirilerek gevşek bir silindir şeklinde sarılarak kullanıma hazır hale gelir (Şekil 4.57).

Şekil 4.57 Bitmiş halde düz boyra dokuma (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

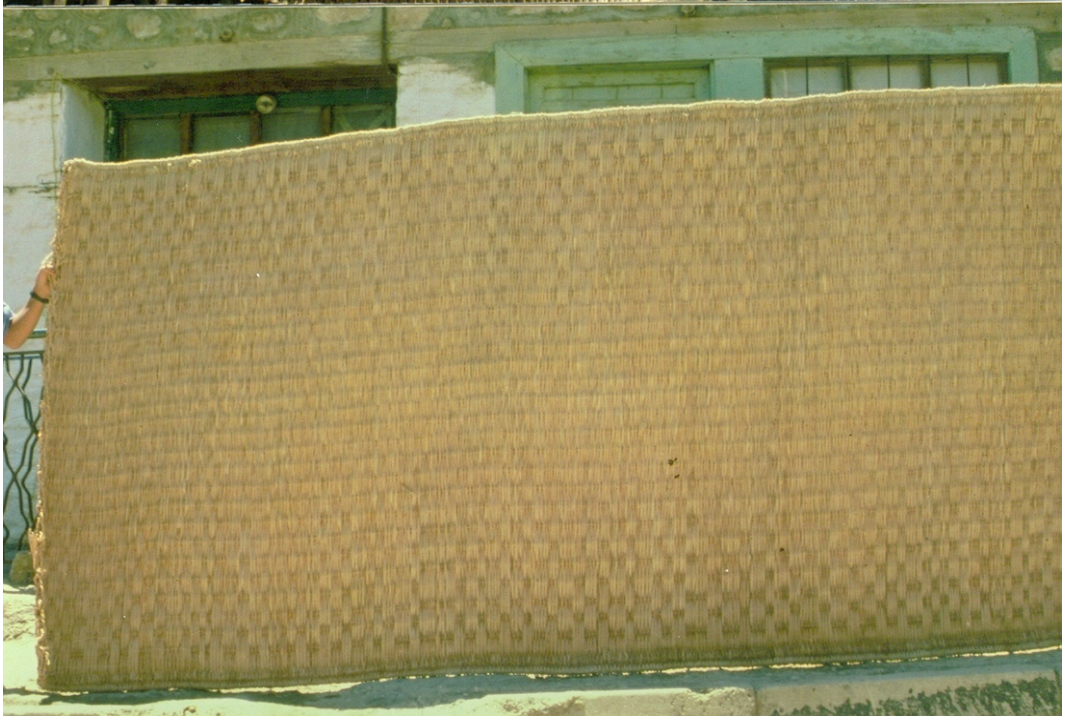
4.5 Ürün Çeşitleri

Göller Bölgesi'nde bulunan yerleşimlerde bataklık sazı, kargı kamışı ve kofa kullanılarak yapılan ürünlere rastlanmıştır. Bu ürünler kullanım yerlerine ve amaçlarına göre çeşitlenmektedir. Göller Bölgesi'nde yer yaygısı, sütlük, çığır, dam örtüsü, yöreme, seccade (ilemete) balık kafesi, kabir hasırı, cenaze örtüsü, ev ayıracı ve gölgelik olarak kullanılan ürünlerin olduğu görülmüştür.

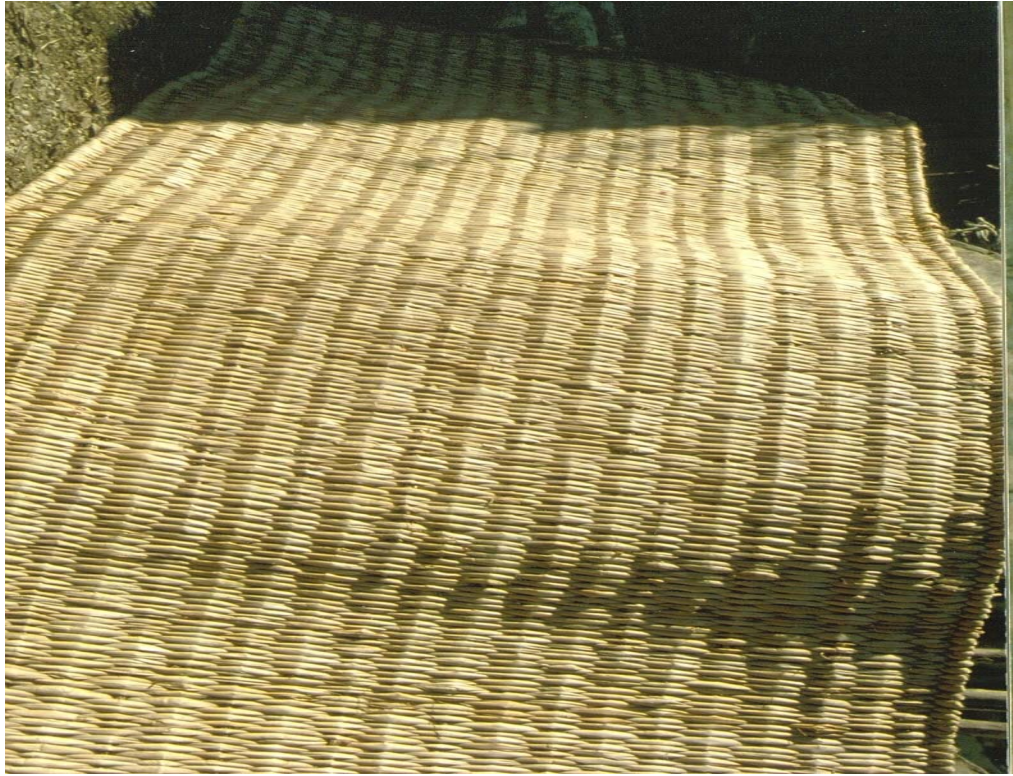
Hammaddenin sağlam ya da ikinci kalite olması, rengi, uzunluğu, yapılacak ürünün kalitesini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle yapılacak ürün çeşidine göre hammadde seçilmektedir. Yörede üretimin büyük bölümü yaşam tarzına uygun olarak, yaşanan mekanların zeminlerini kaplamak üzere kullanılmaktadır. Daha özel şartlarda, özellikle desenli olarak üretilen çeyiz ürünleri ise her evde bulunmaktadır. Ürünler yörede kullanıldıkları yerlere göre şöyle isimlenmektedir.

Yer yaygısı; genellikle evlerde sergi, ev içinde halı ve düz dokumaların altında koruyucu ve kapı önlerinde sergi olarak kullanmak amacıyla dokunmaktadır. Genellikle bataklık sazı kullanılarak yapılan yaygıların kofa ve kargı kamışından yapılmış örneklerine de rastlanmıştır. Benzer şekilde Şahin (2002) Develi Beldesi'ndeki çalışmasında genellikle kilim veya halı gibi ürünlerin altına soğuktan korunmak amacıyla ya da tek başına serilmek kaydıyla yer yaygısı denilen ürünlerin kullanıldığını tespit etmiştir.

Yörede ev içinde halıların altına serilmek üzere “ev sergisi” olarak isimlendirilen yer yaygıları çoğunlukla görülmektedir. Evlerde odaların düzgün olmayan zeminlerinde halı ile zemin arasında halının tersini korumak amacıyla ev sergileri kullanılmaktadır. Bu ürünler genellikle halı ile aynı ebatlarda üretilmektedir. Ev sergisi olmak üzere dokunan ürünler için birinci kalitede hammadde kullanılmaktadır. Ev içinde kullanılacak bu ürünün ters yüzünün de temiz olmasına özellikle dikkat edilmekte, bu nedenle hammaddenin uzunluğunun fazla olması tercih edilmektedir (Şekil 4.58-4.59).

Şekil 4.58 Yer yaygısı (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

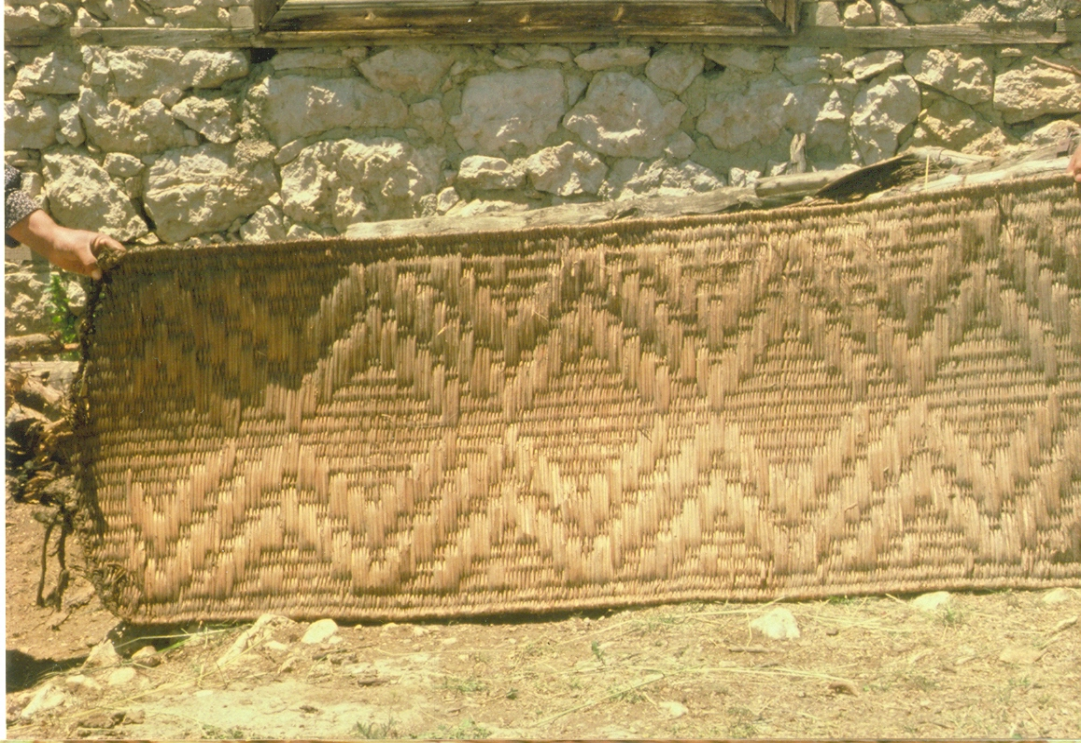

Şekil 4.59 Halı altında kullanılan yaygı (Tatlıkuyu Köyü / Ereğli)

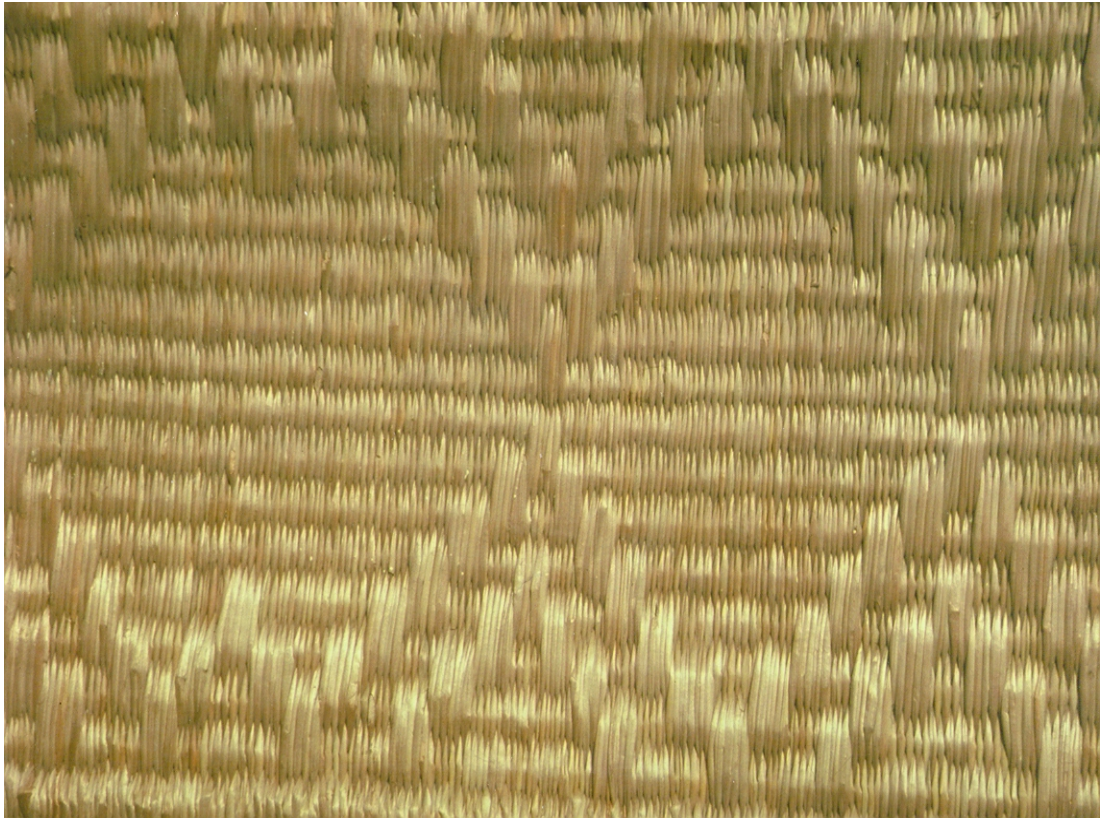
Ayrıca yörede evlerin çeşitli kısımlarında özellikle kapı önü ve mutfak gibi zeminlerde yer yaygısı olarak kullanılan ve “yer çulu” olarak bilinen yaygılara rastlanmıştır. Özellikle evin dışında bulunan mutfak ve ardiye gibi bölümlerin zeminlerinde kullanılmak üzere dokunur. Kapı önlerinde oturmak, yaz günlerinde açık havalı oturma alanlarında kullanmak ve mutfak gibi özellikli yerlerde kullanmak üzere dokunan ürünlerin iç mekanda halı ya da kilim altına serilmek üzere dokunanları da mevcuttur. Bu yaygılar oldukça büyük ebatlarda, kullanılacak mekanların zeminlerini tüm olarak kaplamak üzere yapılmaktadır. Genellikle ev içinde kullanılan yer sergilerinden arta kalan kalitesiz hammaddenin (kofa) kullanılmasıyla dokunan bu ürünlerin ömrü kısadır ve günümüze gelebilen örnek sayısı oldukça sınırlıdır.

Yer yaygısı olarak dokunan ürünler genellikle dokunduğu tezgahın ebatlarında tasarlanmaktadır. Bezayağı tekniğinde dokunan yer yaygıları çoğunlukla 1.5x3 metre ebatlarında yapılmaktadır. Ayrıca soğuktan korunmak ve izolasyon amaçlı dokunan bu yaygılar ev içinde yan yana iki adet serilmek üzere kullanılır.

Yöreme; yörede ev döşemesinde geleneksel olarak kullanılan bir üründür. Yörede rastlanan yöremelerin tümü bataklık sazı kullanılarak yapılmıştır. Yöresel ismi ve kullanım amacıyla diğer ürünlerden ayrılır. Yöreme, ev döşemesinde kullanılan duvar yastıklarının arkasında, duvar ile yastıklar arasında izolasyon amaçlı olarak kullanılır. Şahin (2002) Develi’de aynı amaçla kullanılmak üzere eni sıra yastıkları ile aynı ebatlarda dokumalar yapıldığı ve bu dokumalara “tislik” denildiğini saptamıştır. Göller Bölgesi’nde kerpiç duvarların yastıkla temasını önleme amacıyla kullanılan yöremelerin ebatları genellikle duvar yastıklarının ebatına uygun genellikle 50 - 65 cm eninde, ve standart oda uzunluğuna uygun 200 - 600 cm arasında dokunmaktadır (Şekil 4.60-4.61).

Şekil 4.60 Yöreme (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Şekil 4.61 Yöremeden ayrıntı (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Ayrıca özellikle Eber Gölü ve çevresindeki yörelerde “ev dolaması” olarak bilinen ürünler de yöreme ile aynı amaç için kullanılmaktadır (Şekil 4.62).

Seccade (İlemete); olarak kullanılan ürünlere yöresel olarak “ilemete” denmektedir. Desenli dokunan seccadeler genellikle 70x110 ebatlarındadır. Cicim tekniğinde baklava desenlerinin dokunduğu ürünlere desen özelliğinden dolayı “göbekli” de denilmektedir. Yörede daha çok günün büyük bölümünün ev dışında geçtiği yaz aylarında namaz kılmak amacı ile kullanılan seccade (ilemete), aynı zamanda çeyiz niteliği taşıyan ürünlerden biridir (Şekil 4.63), (Öztürk 1996).

Şekil 4.62 Seccade (İlemete) (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Ayrıca Beyşehir İlçesi Mutlu Köyü’nde dokunan seccadeler bu ürünlere göre farklılık göstermektedir. Bu seccaddeler tak-tak denilen seyyar tezgahlarda ve çözgü hammaddesi olarak suni rafya kullanılarak dokunmaktadır. Seccadelerin 100x75

ebatlarında ve desensiz olarak dokunduğu gözlenmiştir (Şekil 4.64). Ayrıca bu ürünler sahilde çok amaçlı yer yaygısı gibi muhtelif amaçlarla da kullanılmaktadır.

Şekil 4.63 Mutlu Köyü'nde dokunan seccade (Mutlu Köyü / Hüyük)

Şekil 4.64 Mutlu Köyü'nde dokunan seccade ayrıntı (Mutlu Köyü / Hüyük)

Sütlük; özellikle Akgöl çevresindeki yerleşimlerde ve Tatlıkuyu’da her evin önünde ya da bahçesinde bulunmaktadır. Yörede “sütlük” denilen ve içinde süt yoğurt vs gibi gıda maddelerini gece soğukunda muhafaza etme amaçlı kullanılan bölümler Anadolu’ da bazı yörelerde farklı isimlerle bilinmektedir. Bu yiyecek koruma yığını, yiyecekleri gündüz güneşin etkisinden korumak için dışından oldukça kalın bezlerle kapatılır. Geceleri ise soğuk havanın koruyucu etkisinden faydalanmak için bu bezler açılır. Ancak özellikle gece kedi köpek ve dış etkenlerden korumak amacıyla yığının dışında bir koruyucu gerekmektedir. Bu amaçla bitkisel dokuma hammaddelerinin belirli bir kenetleme sistemi ile bir araya getirilmesi ve bu suretle yüzeyler oluşturulması ile ortaya çıkan ayıraçlar kullanılmaktadır. Bu ayıraçlar diğer göller bölgesi yörelerinde “ev ayıracı” olarak karşımıza benzer şekilde çıkmıştır. Zemine dik olarak çoğu zaman toprak içine oturtulan bu yapılar genellikle yuvarlak formda tasarlanmaktadır.

İç Anadolu Bölgesi’nde özellikle Konya’ya ait bazı köylerde bu amaç için kullanılan yığınlar “bastırık” olarak da isimlendirilmekte ve günümüzde bu koruma yöntemi hala devam etmektedir. Ereğli yöresinde ki bu yiyecek koruma şeklinin de “bastırık” kavramından geldiği düşünülebilir. Bu suretle “bastırığın” dışını kedi köpek vs.den koruma anlayışı ile bitkisel yüzeyli dokumaların kullanılması söz konusu olmuştur. Ancak yörede “bastırık” olarak değil “sütlük” olarak bilinmektedir (Şekil 4.65).

Şekil 4.65 Sütlük (Tatlıkuyu Köyü/ Ereğli)

Sütlük, genellikle kargı kamışı kullanılarak üretilmekte olup, herhangi bir araç gerektirmemektedir. Az rastlanan bazı örneklerinde kargı kamışı ve bataklık sazı kullanıldığı görülmüştür. Yere paralel olarak yerleştirilen hammaddeler belirli aralıklarla ya tel ile ya da kendi hammaddesi ve ya kalın bir sicim iplik kullanılarak kenetleme yoluyla birleştirilmekte ve yüzey oluşturulmaktadır. Bu şekilde oluşturulmuş yüzeylerin kolayca katlanabilme ve istenildiğinde yuvarlak hatlar oluşturabilme imkanı vardır. Bu nedenle sütlük olarak kullanımına teknik olarak elverişli olduğu saptanmıştır.

Çığır ( evirme çığı, ev ayıracı); özellikle Akg l ve çevresindeki yerleşimlerde sütlük olarak kullanılan yaygılarla benzerlik gösteren bir üründür. Yörede rastlanan ürünler kargı kamışı kullanılarak yapılmıştır. Genellikle korunmak ya da diğerlerinden ayrılmak istenen bir alanı bölmek, tarla kenarı çevirmek, bahçe sınırlarını belirlemek

gibi amaçlarla kullanılan ürünün, çok amaçlı kullanım özelliği vardır. Bazı Göller Bölgesi yörelerinde “ev ayıracı” olarak dokunan ve kullanılan ürünlerle oldukça benzerlik göstermektedir. O bölgelerden farklı olarak Akgöl, Beyşehir ve Eber Gölü çevrelerinde “çığır” ve ya çevirme çığı” olarak isimlendirilmektedir. Uzunlukları 10-15 m. civarında olan çok amaçlı paravan tarzı dokumalardan yörede her evde bulunmaktadır (Şekil 4.66).

Şekil 4.66Çığır (Tatlıkuyu Köyü / Ereğli)

Damlarda koruyucu olarak; kullanılan ürünler genellikle kapalı mekanların dam üstünde soğuğa karşı izolasyon amacı taşımaktadır. Göller Bölgesi’nde bu yaygılara rastlamakla birlikte hammaddenin aynı amaçla 5-6 kat üst üste yığılması suretiyle kullanımı da yaygındır. Ayrıca ev içlerinde tavan kısımlarında koku ve nemi çekmesi ve izole amaçlı olarak boyra tipi dokumalara çok sayıda rastlanmıştır. Hasır dokumanın bu türde kullanımı Anadolu da bitkisel dokumacılık yapılmayan yörelerde bile oldukça yaygındır. Ancak burada kullanılan dokumalar genellikle Akşehir Bölgesi’nden satın alma yolu ile temin edilmektedir. Bu amaçla düz boyra tipi dokumalar kullanılmaktadır (Şekil 4.67).

Şekil 4.67 Kargı kamışının damlarda koruyucu olarak kullanımı (Çavuşçu Köyü / Ilgın)

Balık avlama kafesi; genellikle Göller Bölgesi'nde geçim kaynaklarından birini oluşturan balıkçılıkta kullanılmaktadır. Bu ihtiyaçtan dolayı birbirine paralel biçimde yanyana sıralanmış kargı kamışlarının bataklık sazından oluşan şeritler ile belli bir tekniğe bağlı kalarak birbirine kenetlenmesiyle oluşan ağlar yörede sıklıkla kullanım alanı bulmaktadır. Genellikle 150X500 cm ebatlarında üretilen ağlarda yaklaşık 50 cm de bir kenetleme yapılmıştır (Şekil 4.68). Diğer ürünlerden farklı olarak tezgahsız dokunmaktadır.

Şekil 4.68 Kargı kamışından yapılmış balık avlama kafesi
(Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Kabir hasırı; sadece Yeşildağ'da kullanılan bir üründür. Yörede bataklık sazı kullanılarak yapılmış ürünlere rastlanmıştır. Bu bölgede eski tarihlerden bu yana halkın gelenek ve görenekleri günlük yaşamda önemli bir rol oynamıştır. Bu gelenekler kapsamında yörede mefta ile birlikte kabire “kabir hasırı” denilen hasır dokumalar yerleştirilmektedir.

Etnik topluluklarda kabirde mefta ile toprak arasına yerleştirilen dokumalar günlük yaşamın her alanında yer bulan hasırların mefta ile öbür dünyaya da götürülmesi amacıyla kullanılmaya başlanmış, daha sonraları toprak ile mefta arasında koruyucu bir tabaka olması nedeni ile kullanılmıştır. Eski Türk topluluklarında ölü ile birlikte ölen kişinin dünyada değerli bulduğu ve diğer dünyada kullanacağına inandığı çeşitli ev eşyaları, kişisel kullanım eşyaları ile birlikte hasırları da gömülmüştür. Eski Türk topluluklarında da görülen bu geleneğin yörede sadece Yeşildağ'da yaşanması, yörenin hasır dokuma açısından önemini açıkça ortaya koymaktadır. Yeşildağ'da bu

kullanım amacından dolayı her evde yaşayan insan sayısına göre kabir hasırı bulundurmak vazgeçilmez bir gerekliliktir. Bu konuda yöre halkından alınan bilgiler doğrultusunda, ani vefatlarda hasır bulunmadığı takdirde tekrar verilmek üzere çevre evlerden ödünç hasır alındığı belirlenmiştir. Böyle bir geleneğin varlığı sayesinde bir ata el sanatı olan hasır dokumacılığı gelecek nesillere aktarılmaya devam edecektir.

Teknik özellik açısından ev hasırı olarak dokunan ürünler ile farklı bir özellik göstermeyen kabir hasırları genellikle 60X150 cm ebatlarında dokunmaktadır. Kilim tekniğinde bezayağı olarak dokunan ürünlerde desen özelliği bulunmamaktadır (Şekil 4.69).

Şekil 4.69 Kabir hasırı (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Cenaze örtüsü; özellikle Eber Gölü ve çevresinde bulunan yerleşimlerde bataklık sazı kullanılarak dokunmaktadır. Yaklaşık olarak 1x2 metre ebadında dokunduğu gözlenmiştir. Ancak ürünün yörede kullanımı söz konusu değildir. Özellikle İzmir ve bazı ilçelerinde cenaze üzerine (tabut üzerine örtü olarak) örtülmek suretiyle “cenaze örtüsü” olarak kullanılan ürün, bitkisel dokumanın bu bölgede yaygın olmamasından dolayı tüccarlar aracılığı ile Eber Gölü etrafında bulunan köylülere dokutulmaktadır.

Beyşehir Yeşildağ'da da kabir hasırı olarak bilinen ürün ile benzer amaçla kullanımı söz konusu değildir. Gerek ebat gerekse kullanım amacı farklılık göstermektedir.

Gölgelik;çok amaçlı olarak dokunan yer segileri olarak değerlendirilebilir. İstenilen ebatlarda hazırlanan bitkisel dokumalar amaca uygun olarak hazırlanan tel iskeletlere geçirilmek suretiyle gölgelik elde edilmektedir. Bu tür ürünlerin genellikle satışı yapılmayıp, yöre halkının ihtiyacını giderme amaçlı dokunmakta ve çok amaçlı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.70).

Şekil 4.70 Gölgelik (Eber Beldesi / Bolvadin)

Yaşam koşullarının zor olduğu Yeşildağ Belde'sinde yaşama alanlarının her amaca uygun olmaması ve zaman, zaman ayrı bölmelere ihtiyaç duyulması ile büyük alanların birbirinden ayrılması söz konusu olmuştur. Bu amaçla istenince bölünebilecek, istenince tek oda haline dönüştürülecek mekanlar yaratılması gerekmiştir. Bunun için en uygun araç olan yer segileri, birtakım işlemlerden geçerek paravan olarak kullanılmaktadır. Bu amaç için dokunan hasır ürünler kullanım amaçları itibari ile yerde dik durma özelliğine sahip olmalıdır. Bu nedenle çözüğü olarak sert ve dayanıklı bir malzeme olan bataklık sazı ve çoğunlukla kargı kamışı kullanılmaktadır. Diğer ürünlerden farklı olarak atkı aralıkları daha fazla (yaklaşık 10 cm) tutulmaktadır. Teknik olarak bezayağı dokuma tekniği kullanılan ürünlerde herhangi bir desen özelliği görülmemektedir

Araştırma kapsamında yer alan bitkisel dokuma ürün çeşitlerinin göllere ve kullanılan hammaddeye göre dağılımı Çizelge 4.6’ da görülmektedir.

Çizelge 4.6 Göller Bölgesi’nde ürün çeşitlerinin göllere göre dağılımı

Ürün Cinsi	Bulunduğu Göller	Kullanılan Hammadde	Adet	%
Yer yaygısı	Akgöl	Bataklık sazı, kofa	3	5.4
	Akşehir	Kargı kamışı	4	7.2
	Beyşehir	Bataklık sazı, kofa	5	9.0
	Çavuşçu	Bataklık sazı	5	9.0
	Eber	Bataklık sazı	3	5.4
	Suğla	Bataklık sazı	3	5.4
Ara Toplam			23	41.8
Yöreme	Beyşehir	Bataklık sazı	3	5.4
	Çavuşçu	Bataklık sazı	1	1.8
	Eber	Bataklık sazı	2	3.6
Ara Toplam			6	10.9
Seccade (ilemete)	Beyşehir	Bataklık sazı, Kofa	3	5.4
	Çavuşçu	Bataklık sazı	2	3.6
	Suğla	Bataklık sazı	1	1.8
Ara Toplam			6	10.9
Sütlük	Çavuşçu	Kargı kamışı	4	7.2
Çığır (ev ayıracı)	Akgöl,	Kargı kamışı	2	3.6
	Beyşehir	Kargı kamışı	1	1.8
Ara Toplam			3	5.4
Dam örtüsü	Akşehir	Bataklık sazı,	2	3.6
	Suğla	Kargı kamışı, Kofa	1	1.8
Ara Toplam			3	5.4
Balık kafesi	Beyşehir	Kargı kamışı	2	3.6
Kabir hasırı	Beyşehir	Bataklık sazı	1	1.8
Cenaze örtüsü	Eber	Bataklık sazı	2	3.6
Gölgelik	Akşehir	Kargı kamışı	3	5.4
	Beyşehir	Bataklık sazı	2	3.6
Ara Toplam			5	9.0
Genel Toplam			55	100

Çizelge 4.6 incelendiğinde Göller Bölgesi'nde ürünlerin % 41.8'inin yer yaygısı, %10.9'unun yöreme, %10.9'unun seccade, %7.2'sinin sütlük, % 5.4'ünün çığır, %5.4'ünün dam örtüsü, 3.6'sının balık kafesi, %1.8'inin kabir hasırı, % 3.6'sının cenaze örtüsü, % 9'unun gölgelik olarak dokunduğu görülmektedir. Böylece yer yaygısı en çok üretilen dokumayı oluştururken kabir hasırının en az dokunan ürün olduğu anlaşılmaktadır. Yer yaygısının en çok Beyşehir ve Çavuşçu Gölü'nde, Yöreme ve seccadenin Beyşehir'de, sütlüğün Çavuşçu'da, çığırın Akgöl'de, dam örtüsü ve gölgeliğin ise Akşehir'de dokunduğu görülmektedir. Yer yaygısı, yöreme, seccade, kabir hasırı ve cenaze örtüsünün daha çok bataklık sazından, sütlük, çığır, dam örtüsü ve balık kafesinin kargı kamışından yapıldığı tespit edilmiştir.

4.6 Ürünlerin Özellikleri

4.6.1 Ürünlerin boyutları ve yüzey alanları

Göller Bölgesi'nde dokunan ürünler bazı fiziksel özelliklerinin belirlenmesi amacıyla en, boy ve kalınlık açısından ölçüm yapılmıştır. Ayrıca ürünlerin en ve boy ölçümleri çarpılarak yüzey alanları bulunmuştur. Ölçüm sonuçları Çizelge 4.7'de verilmiştir.

Çizelge 4.7 Göller Bölgesi’nde ürün çeşitlerinin bazı fiziksel özellikleri

ÜRÜN		BOYUTLAR			Yüzey Alanları (m ²)
		En (cm)	Boy (cm)	Kalınlık(cm)	
YER YAYGISI	1	200	400	1	8.0
	2	250	550	5	13.7
	3	2.50	500	2.5	12.5
	4	150	300	3,5	4.5
	5	75	150	2	11.2
	6	100	175	3	17.5
	7	150	400	1	6.0
	8	150	400	1	6.0
	9	350	500	2.5	17.5
	10	150	300	5	4.5
	11	150	150	2.5	2.2
	12	100	175	3	1.7
	13	75	150	2.5	1.1
	14	100	120	2.5	1.2
	15	120	200	1.5	2.4
	16	150	200	1.5	2.4
	17	120	175	2	2.1
	18	120	200	1.5	2.4
	19	200	500	4	10
	20	175	450	4	7.8
	21	200	400	3	8.0
	22	175	450	4	7.8
	23	200	400	3	8.0
DAM ÖRTÜSÜ	1	230	450	3	10.3
	2	175	450	4	7.8
	3	200	370	2	7.4
SECCADE	1	90	160	2	1.4
	2	110	120	1.5	1.3
	3	95	140	1.5	1.3
	4	75	120	1.5	9.0
	5	100	150	2	1.5
	6	95	140	1.5	13.
YÖREME	1	75	500	1.5	3.7
	2	50	300	3	1.5
	3	80	700	3	5.6
	4	70	500	1.5	3.5
	5	75	120	1,5	9.0
	6	95	300	5	2.8

Çizelge 4.7 Göller Bölgesi’nde ürün çeşitlerinin bazı fiziksel özellikleri (devam)

BALIK KAFESİ	1	120	280	2.5	3.3
	2	150	300	3,5	4.5
SÜTLÜK	1	150	20 0	1.5	3.0
	2	80	150	1.5	1.2
	3	100	250	2	2.5
	4	200	175	1,5	3.5
PARAVAN	1	150	400	1.5	6.0
	2	120	350	3	4.2
	3	120	450	2	5.4
ÇİĞİR	1	150	200	2.5	3.0
	2	145	100	2	1.4
	3	150	100	2	1.5
KABİR HASIRI	1	250	350	5	8.7
CENAZE ÖRTÜSÜ	1	100	180	1.5	1.8
	2	100	150	2	1.5
GÖLGELİK	1	100	100	2	1.0
	2	75	75	2	0.5

Çizelge 4.7 incelendiğinde genellikle yöremelerin en uzun dokumayı, seccadelerin ise en kısa dokumayı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Genişlik açısından ise yer yaygılarının en geniş ürünü, seccadelerin ise en dar ürünü oluşturduğu, kalınlık açısından ise dam örtüsünün en kalın ürünü, yer yaygısının ise en ince ürünü oluşturduğu gözlenmektedir. Ürün kalınlığını hammadde cinsi ve kullanılacağı yere göre üretim şekli etkilemektedir. Kargı kamışından üretilen dokumaların kalın, kofadan yapılanların ise daha ince ürünler olduğu görülmektedir.

Şahin (2000) in araştırmasında üretilen yer yaygılarının 110x300 ya da 120x300 cm olarak dokunduğu belirtilmiştir. Bu sonuçlar Göller Bölgesi’nde üretilen yer yaygılarının bazılarının ebatları ile benzerlik göstermektedir.

4.6.2 Ürünlerin teknik özellikleri

Göller Bölgesi’nde yürütülen çalışmada dokuma yapılacak hammaddeye herhangi bir boyama işlemi uygulanmamıştır. Doğal görüntü ve dokusunun bozulmadan kullanılması yapılan bütün dokumalar için temel özellik olmuştur. Bu nedenle hammaddenin doğal rengi üretilen ürünün renk özelliğini oluşturmaktadır. Bazı

ürünlerde hammaddenin nemli ortamlara maruz kalması ve yetiştirme koşullarındaki olumsuz etkilerden dolayı tamamında renk birliğinin sağlanamadığı görülmüş, dokumalarda abraj oluşmasına sebep olacak bu hammaddeler genellikle kapı önlerinde ve halı altlarında kullanılmak üzere dokunacak ürünlerde kullanılmıştır.

Şahin (2002) ise, Develi Beldesi'ndeki araştırmasında desenli çalışmanın zahmetli oluşundan dolayı son yıllarda desensiz ürünler çalışıldığını, ancak dikkatli incelendiğinde bataklık sazının sarı ve yeşil tonlarının bantlar halinde yerleştirilmesi ile dokumalara hareket kazandırıldığını saptamıştır. Böyle bir uygulamaya Göller Bölgesi'nde rastlanmamıştır.

Göller Bölgesi ve çevresinde yer alan yerleşimlerde yapılan dokuma ürünler, ihtiyaca yönelik olarak yapılmakla birlikte birtakım süsleme özelliği de taşımaktadır. Çadır geleneğinde çadır duvarlarını süsleme geleneği, duvarlarda kullanılan ve bataklık hammaddelerinden üretilen yaygılarda atkı ve çözgüsü hammaddenin doğal renginden oluşan ve dokuma esnasında kullanılan tekniğe bağlı olarak atkı ve çözgü bağlamaları ile elde edilen desenler görülmektedir. Dokumada kullanılan desenlerin çizelge 4.8 de görüldüğü gibi teknik özelliklere bağlı olarak oluştuğu gözlenmektedir. Ürünler kompozisyon açısından incelendiğinde ise herhangi bir farklı kompozisyona rastlanmamıştır. Uygulanan desenler, genellikle yöre özelliklerine göre değişiklik göstermesine rağmen Göller Bölgesi yerleşimlerinde benzerlik göstermektedir.

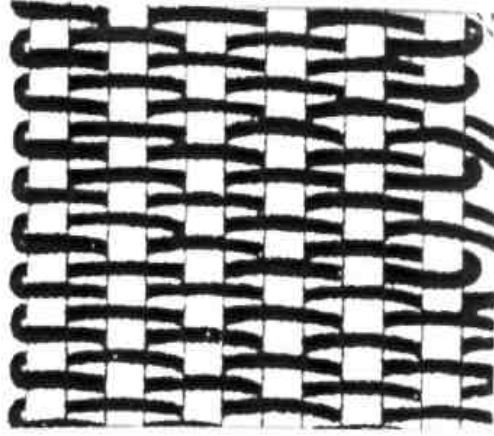
Göller Bölgesi'nde bulunan 55 ürün örneği teknik ve desen özellikleri açısından incelenmiş ve sonuçları Çizelge 4.8' de sunulmuştur.

Çizelge, 4.8 Göller Bölgesi'nde üretilen bitkisel dokumaların teknik özellikleri

Dokuma Tekniği	Hammadde	Ürün cinsi	Adet	%
Bezayağı	Bataklık sazı Kofa	Yer yaygısı	16	29
		Yöreme	4	7.2
		Seccade	4	7.2
		Dam örtüsü	1	1.8
		Kabir hasırı	2	3.6
		Cenaze örtüsü	1	1.8
		Çığır	1	1.8
		Yöreme	8	14.5
		Seccade	2	3.6
Ara Toplam			39	70.5
Sumak	Bataklık sazı Kofa	Yer yaygısı	2	3.6
Kenetleme	Kargı kamışı	Balık kafesi	1	1.8
		Çığır	2	3.6
		Yer yaygısı	2	3.6
		Gölgelik	4	7.2
		Yer yaygısı	1	1.8
Ara Toplam			10	18.0
Düz boyra	Kargı kamışı	Yer yaygısı	2	3.6
		Dam örtüsü	2	3.6
Ara Toplam			4	7.2
Genel Toplam			55	100

Çizelge 4.8 incelendiğinde ürünlerin % 70.5 i bezayağı, % 3.6 sı, sumak, %18 i kenetleme, % 7.2 si düz boyra tekniği kullanılarak dokunmuştur. Bezayağı tekniğinin en çok yöremelerde, sumak tekniğinin en çok yer yaygılarında, kenetleme tekniğinin ise en çok gölgelik olarak üretildiği görülmektedir. Bu suretle araştırmada bezayağı en çok kullanılan teknik olarak belirlenirken en az sumak tekniğinin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bezayağı; tekniğı genellikle Beyşehir Gölü ve çevresindeki yerleşimlerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bir alt, bir üst atkı yüzölü bir dokuma tekniğıdir(Şekil 4.71). Bezayağı dokuma tekniğı Göller Bölgesi bitkisel dokumacılık ürünlerinin çoğunluğunu oluşturmaktadır. Bezayağı tekniğı uygulanan dokumalar, hammaddenin kalın olmasından dolayı ürün üzerinde bir desen özelliğı oluşturmaktadır. Genellikle bunun dışında özel bir desen işlemleri uygulanmamaktadır. Ancak Beyşehir Gölü çevresindeki Mutlu Köyü'nde Yeşildağ yöresinden farklı bir teknik ve tezgahla dokunan ürünler göze çarpmaktadır. Tamamen desensiz olarak ve bezayağı tekniğı ile dokunan ürünlerde çözgü olarak suni rafya kullanılmakta, bu suretle çözgülerin aralardan görünmesi de dokuma için bir desen özelliğı oluşturmaktadır (Şekil 4.72).

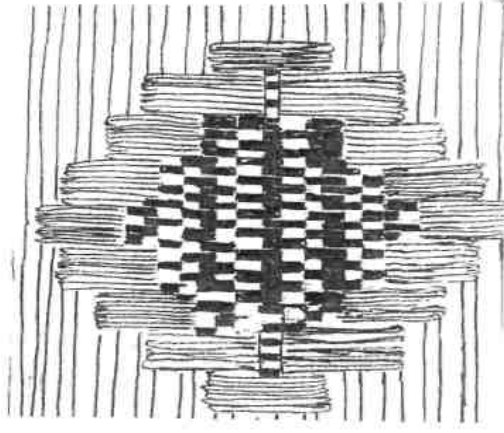

Şekil 4.71 Bezayağı tekniğı (Soysaldı 1999)

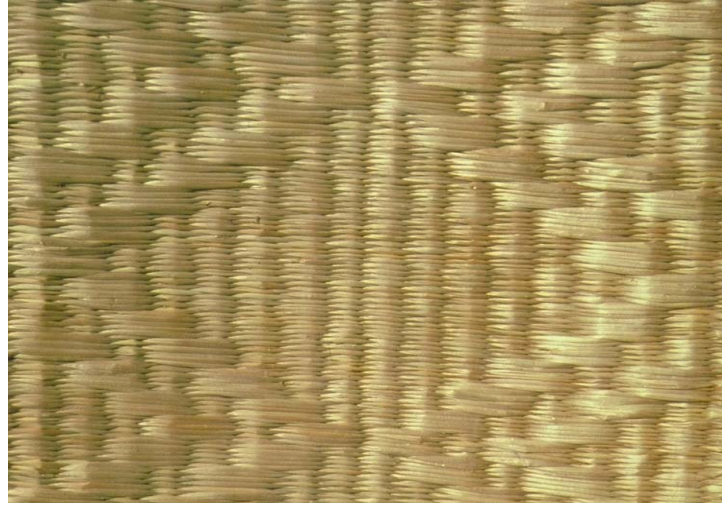

Şekil 4.72 Bezayağı tekniğı (Yeşildağ Beldesi / Beyşehir)

Özellikle bataklık sazı kullanılarak üretilen yer yaygılarının ve yöremelerin dokumasında bezayağı tekniğinin 2-3-5 atlamalı olarak dokunduğu ve bu şekilde baklava desenleri oluşturulduğu görülmektedir (Şekil 4.73). Atkının belli bir düzende birden fazla çözgünün üzerinden ikili, üçlü atlamalar yaparak 12 atkı sırasında bir sağa ya da sola doğru kaydırılması ve aynı bağlantının tekrarlanması ile baklava desenlerinin oluştuğu gözlenmiştir. Oluşan bu desenlerin bir veya birkaç sıra halinde yüzeyi kapladığı görülmektedir. Bu ürünler yörede “baklava desenli”ve “damalı” olarak bilinir (Şekil 4.74). Desenler birçok üründe benzerlik göstermekle birlikte, eski ürünlerden kopya almak yolu ile günümüze ürünlerine aktarıldığı tespit edilmiştir. Tekrarlamalı olarak tüm yüzeye yerleştirilen desenler ürüne sonsuzluk özelliği kazandırmaktadır. Bu teknik desenlendirme özellikle çeyizlik ürünleri olan yöremelerde, seccadelerde ve duvar hasırlarında görülmektedir.

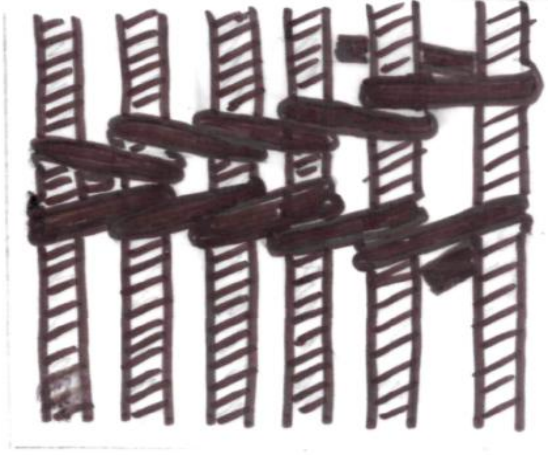

Şekil 4.73 Atlamalı bezayağı tekniği desen raporu

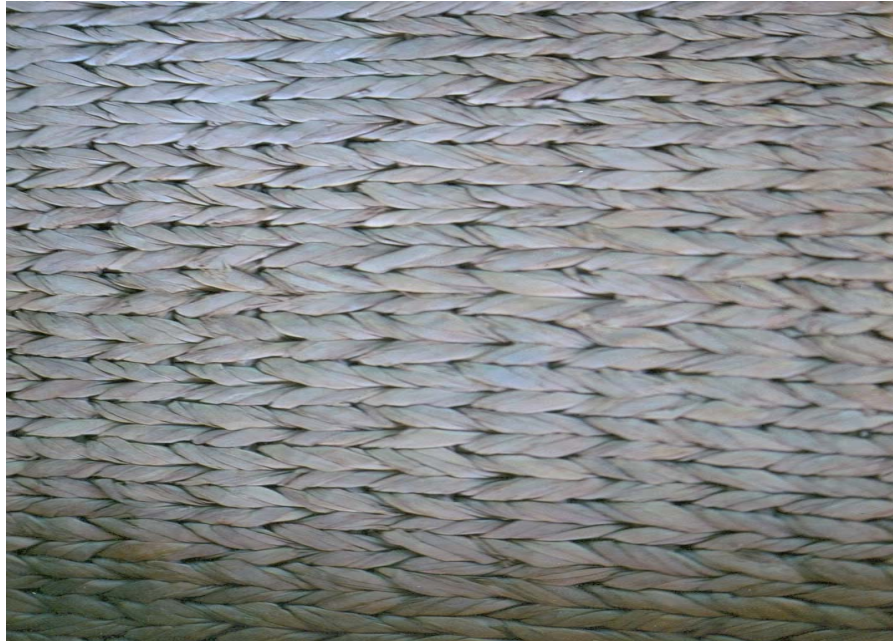

Şekil 4.74 Baklava desenli yaygıdan ayrıntı (Çavuşçu Köyü / Ilgın)

Sumak tekniği; genellikle Akgöl'de yapılan ve kullanılan ürünlerde görölmektedir. Gerilmiş çözgü üzerine atkı ipliğinin iki ileri bir geri sarılması suretiyle oluşturulmaktadır (Şekil 4.75). Genellikle halı altında sergi olmak üzere dokunacak yer sergilerinin (yumuşak olması nedeni ile) yapımında kullanıldığı gözlenmiştir (Şekil 4.76).

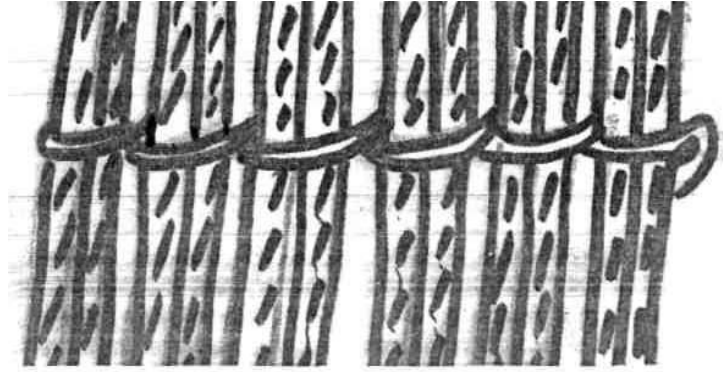

Şekil 4.7 Sumak dokuma tekniği

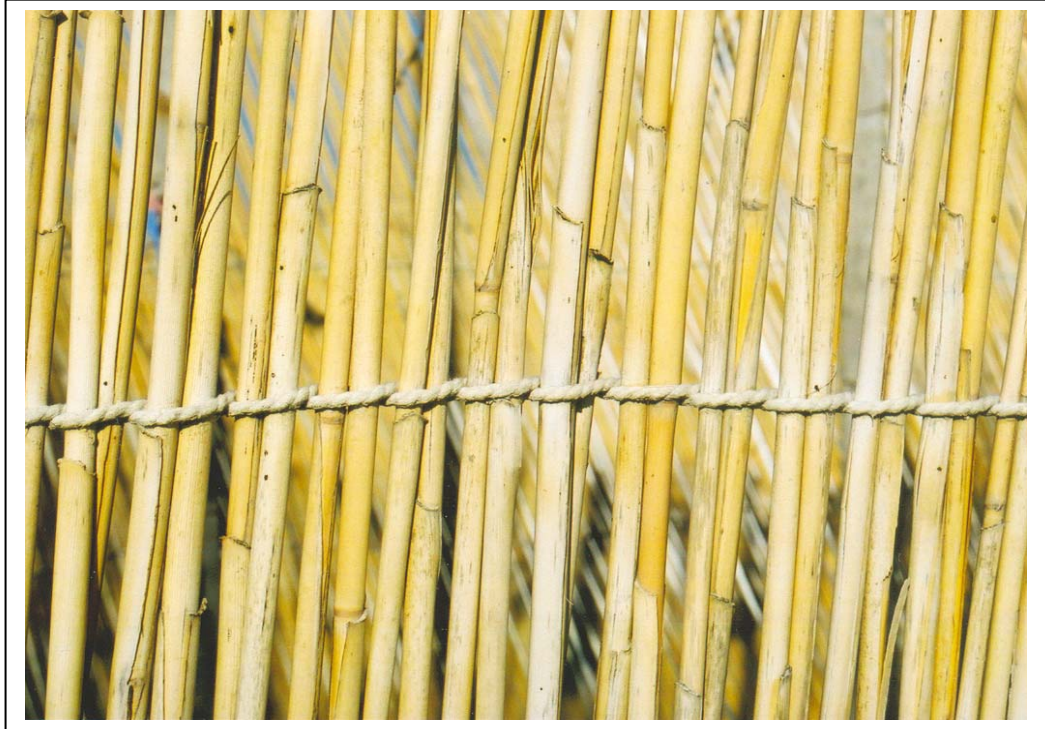

Şekil 4.76 Sumak tekniğinde dokunmuş üründen ayrıntı (Tatlıkuyu Köyü / Ereğli)

Kenetleme; tekniği yatay paralel kenetleme şeklinde yapılmaktadır (şekil 4.77). Göller Bölgesi'nde bu şekilde yapılan ürünlerde tekniğe bağlı olarak desen oluşmaktadır. Kenetleme sistemi ile dokunan balık ağları bunlara örnek olabilir. Bu rnler, eşit boyda kesilmiş ve artıklarından temizlenmiş hammaddelerin bir tel, kalın sicim ya da bitkisel hammadde sapları kullanılarak çift ip sistemine bağlı kalınarak kenetlenmesi sonucu elde edilmektedir (şekil 4.78).

şekil 4.77 Kenetleme tekniği

şekil 4.78 Kenetleme tekniği ile oluşturulmuş üründen ayrıntı (Çavuşçu Köyü / Ilgın)

Ayrıca Akşehir Gölü'nde üretilen telli boyra ve ipli boyraların kenetleme tekniği kullanılarak dokunduğu görülmüştür. Ürünlerde özellikle bir desen oluşturma işlemine rastlanmamıştır. Kenetlemeden dolayı oluşan enine çizgiler, ürün üzerindeki desen özelliğini oluşturmaktadır (Şekil 4.79). Telli boyra dokuma tekniği, kenetleme sistemi ile aynı olmakla birlikte farkı ise telli boyranın tezgah üzerinde ve tel kullanılarak dokunmasıdır.

Şekil 4.79 Telli boyra ayrıntı (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

İpli boyrada da sistem aynı olmakla birlikte otomatik elektrikle çalışan makineler kullanılmaktadır. Tel yerine sentetik ipliklerin bir kenetleme oluşturduğu sistem de desen özelliği bakımından telli boyra ile aynı özellikleri göstermektedir.

İpli boyra dokuma tekniği bir kenetleme sistemi olmakla birlikte farkı ise ipli boyranın tezgah üzerinde ve ip kullanılarak yapılmasıdır (Şekil 4.80).

Şekil 4.80 Otomatik tezgahta ipli boyra dokuma işlemi (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Düz boyra dokuma; Doğrugöz'e özgü en eski dokuma tipidir. Dörtlü başlama sistemiyle çapraz olarak dokunan ürünleri kapsar. Ürünün dokuma işlemleri araştırmanın Dokuma kısmında detaylı olarak açıklanmıştır. Ürün üzerinde dokuma özelliğinden dolayı kırılan çapraz hatlar oluşmaktadır (Şekil 4.81) (Yozgat1996). Ürün, iki alt, iki üst dokuma tekniği esas alınarak yapılmakta, dokumanın yönü çapraz hat biçimde değiştirilerek desen elde edilmektedir. Ürünün tamamında çapraz desen karakterleri hakimdir (Şekil 4.82,4.83).

Şekil 4.81 Düz boyra dokuma tekniği

Şekil 4.82 Düz boyra tekniğinde dokunmuş üründen ayrıntı (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Şekil 4.83 Düz boyra dokuma (Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

4.7 Bitkisel Dokumacılık İle Uğraşanların Bazı Özellikleri, Çalışma Koşulları

Göller Bölgesi'nde yer alan göller ve çevresindeki yerleşimler, Sosyo - ekonomik açıdan incelenmiştir. Yörelerde genel olarak geçim kaynağı tarımdır. Tarımdan kalan zamanların değerlendirilmesi, boş iş gücünün kullanılması ve atık hammaddenin değerlendirilmesi açısından bataklık hammaddelerinin kullanımı, yörelerde aile bütçesi açısından önemlidir.

Yörede gerek hammadde hasat ederek, gerekse hammaddeyi ürüne dönüştürerek ihtiyaçlarını karşılayan ve ihtiyaç fazlasını pazarlayarak gelir sağlayan ailelerin bulunduğu ancak sayısının giderek azaldığı gözlenmiştir (Şekil 4.84).

Şekil 4.84 Geçim kaynağı bitkisel dokumacılık olan aileler
(Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

İnceleme yapılan yörelerde bitkisel dokumacılık ile uğraşan ailelerin uğraştıkları diğer el sanatları da genellikle yörede kolay bulunan hammaddeler çevresinde toplanmaktadır. Genellikle Anadolu'nun diğer bölgelerinde de yaygın olarak yapılan el sanatları görülmektedir. Genellikle geleneksel çeyiz anlayışından yola çıkarak üretilen dantel örtüler, oya işleri her yörede yapılırken hammadde bulunan bazı yörelerde yün çorap ve kazak üretimi ile muhtelif örtü yapımı yaygındır. Ayrıca inceleme yapılan yörelerde bitkisel hammaddeleri kullanarak sepet ve benzeri ürünlerin yapımına rastlanmamıştır.

Göller Bölgesi'nde yer alan göller ve çevre yerleşimlerde dokumacıların Sosyo ekonomik durumunu belirlemek amacıyla anketler uygulanmıştır. Bu anketlerdeki sorular dokumacıların demoğrafik özelliklerini, çalışma koşullarını, sağlık koşullarını ve ekonomik durumlarını kapsamaktadır.

Çizelge 4.9-12 de dokumacıların demoğrafik özelliklerine ilişkin veriler görülmektedir.

Çizelge 4.9 Dokumacıların yaş grupları

Yaş Grupları \ Yöre	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
19-29	2	6	3	2	3	1	17	28.3
30-40	3	2	5	3	4	4	21	35.0
41-51	3	2	1	5	3	3	17	28.3
52-62	2	---	1	---	---	2	5	8.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.9 incelendiğinde Göller Bölgesi'nde dokumacıların % 28.3 ü 19-29, % 35 i 30-40, %28.3 ü 41-51, %8.3 ü 52-62 yaş grubuna girmekte, yörede 62 yaş üstünde dokumacı bulunmamaktadır.

Bitkisel dokumacılık yapılan yörelerde daha önce buna benzer bir araştırmaya rastlanmadığı için bu araştırmadan elde edilen veriler halı dokumacılı üzerinde yapılan araştırmalardan elde edilen verilerle karşılaştırılmıştır.

Ölmez (1999) Niğde ilinde sadece kadın bireylerin halı dokuduğunu ve çoğunluğu 13-18 yaş grubunda bulunan %33.43 ünün oluşturduğunu belirlemiştir.

Gülçubuk ve Ölmez (2000) Taşpınar İlçesinde araştırma kapsamına alınan toplam 81 halı dokuyucusunun tamamının kadın olduğu ve çoğunluğunu %33.33 ile 31-40 yaş arası bireylerin oluşturduğunu saptamıştır. Bu sonuç ile göller bölgesinde yürütülen bu çalışmada en çok bitkisel dokumacılık yapan bireylerin yaş grupları arasında benzerlik bulunmaktadır.

Etikan (2002) Muğla İlinde halı dokumacılığı yapan %99.6 oranındaki kadın bireyin çoğunluğunun 19-24 yaş grubunda olduğunu saptamıştır.

Tağı (2003) Simav yöresinde halı dokumacılığı ile sadece kadın ve genç kızların uğraştığını ve çoğunluğu %19.89 ile 19-24 yaş grubu ve % 19.35 ile 25-30 yaş grubunun oluşturduğunu saptamıştır.

Çizelge 4.10 Dokumacıların cinsiyetleri

Yöre Cinsiyet	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Kadın	9	7	10	9	8	10	53	88.3
Erkek	1	3	---	1	2	---	7	11.6
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.10 incelendiğinde %88.3 ile 53 ünün kadın, %11.6 ile 7 sinin erkek olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuca göre Göller Bölgesi'nde kadın dokumacılar çoğunluğu teşkil etmektedir.

Şahin (2002) Develi'de bitkisel dokumayı yalnızca kadınların yaptığını, erkeklerin ise yörede el sanatı olarak bitkisel örücülük ile uğraştıklarını saptamıştır.

Ölmez (1999), Niğde İlinde sadece kadın bireylerin halı dokuduğunu belirlemiştir.

Gülçubuk ve Ölmez (2000), Taşpınar İlçesinde araştırma kapsamına alınan toplam 81 halı dokuyucusunun tamamının kadın olduğu belirlemiştir.

Etikan (2002), Muğla İlinde halı dokumacılığı yapan %99.6 oranında kadın bireyin bulunduğunu saptamıştır.

Tağı (2003), Simav yöresinde halı dokumacılığı ile sadece kadın ve genç kızların uğraştığını belirlemiştir.

Başaran (2004), Ereğli yöresinde yürüttüğü çalışmasında kadın dokuyucuların oranını %98 olarak belirlemiştir.

Göller Bölgesi'nde yapılan bu çalışma dokumacıların çoğunluğunun (%88.3) kadın olması bakımından diğerleri ile benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.11 Dokumacıların öğrenim durumları

Yöre Öğrenim Durumu	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Okur-yazar değil	2	1	1	---	---	---	4	6.6
Okur- yazar	2	---	3	2	---	1	8	13.3
İlkokul	5	3	6	5	6	6	31	51.6
Ortaokul	1	5	---	3	3	3	15	25
Lise	---	1	---	---	1	---	2	3.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.11 incelendiğinde %6.6 ile 4 ünün okur -yazar değil, % 13.3 ile 8 inin okur -yazar, % 51.6 ile 31 inin ilkokul, % 15 ile 25 inin ortaokul, %3.3 ile 2 sinin lise mezunu olduğu anlaşılmakla birlikte, yörede yüksek okul mezununun bulunmadığı saptanmıştır.

Altınbaş (1979), Hereke'de ipek halı dokuyan bireylerin % 55 inin ilkokul mezunu olduğu, diğer dokuyucuların ortaokulu tamamlamadığı % 2 ve %43 dokuyucunun da okuma yazma bilmediğini saptamıştır.

Görgünay (1980), ise Erzurum'da dokuyucuların neredeyse tamamının (%79) hiç okula gitmediğini saptamıştır.

Daha yeni tarihli çalışmalarda ise Ölmez (1999) Niğde ili halı dokuyucularının % 67.14 oranla ilk ve orta dereceli okulları tamamladıklarını %21.14 ünün ise lise mezunu olduğunu saptamıştır. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise %11.71 dir.

Ölmez ve Gülçubuk (2000), Taşpınar İlçesinde okuma yazma bilenlerin oranı %91.36 civarında, okuma yazma bilmeyenlerin ise genellikle 40 yaş üstü bireyler olduğunu saptamıştır.

Başaran (2004), ise Ereğli yöresinde yürüttüğü çalışmada halı dokuyucuların %17 sinin okuma yazma bilmediği %83 ünün ise ilk ve orta dereceli okullardan mezun olduğu, hatta 3 kişinin de yüksek öğrenimine devam ettiğini belirlemiştir.

Bu sonuçlar dikkate alınırsa son yıllarda yapılan araştırmalarda dokuyucular arasında okur yazarlık ve mezuniyet oranlarında ciddi bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Göller Bölgesi'nde yürütülen bu çalışmada dokuyucuların öğrenim durumları açısından alınan sonuçlar, (%93.2 ile okuma oranının yüksek oluşu) son dönemde yürütülen çalışmalarda görülen bu artışı destekler durumdadır.

Çizelge 4.12 Dokumacıların medeni durumları

Yöre Medeni Durumu	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Evli	5	4	4	6	5	6	30	50
Dul	2	1	3	2	1	2	11	18.3
Bekar	2	4	2	---	2	1	11	18.3
Nişanlı	1	1	1	2	2	1	8	13.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.12 incelendiğinde %50 ile 30 u evli, %18.3 ile 11 i dul, %18.3 ile 11i bekar olmakla birlikte %8 ile 8 nin nişanlı olduğu anlaşılmaktadır.

Ölmez (1999), Niğde yöresinde genç bir dokuyucu kitlesi (13-18 yaş %33) belirlemiş ve bu nedenle dokuyucuların 45.77 sinin bekar olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışmanın tersine Gülçubuk ve Ölmez (2000) Taşpınar yöresinde çoğunlukta olan dokuyucuların

(31-40 yaş arası %71.6) orta yaş grubunda yer almasından dolayı evli olduklarını saptamıştır.

Bu sonuca benzer olarak Göller Bölgesi'nde bitkisel dokumacılık ile uğraşanların çoğunluğunun orta yaş grubunda (%68.3 ile 30-40 yaş grubu) yer almasından dolayı evli olduğu saptanmıştır.

Çizelge 4.13-20 de dokumacıların çalışma koşullarına ilişkin veriler görülmektedir.

Çizelge 4.13 Dokumacıların dokuma yaptıkları süre

Yöre Dokuma yaptıkları süre	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
1-5	---	3	3	4	2	2	14	23.3
5-10	2	5	5	3	5	1	21	35
10-15	1	1	---	---	3	3	8	13.3
15 ve üstü	7	1	2	3	---	4	17	28.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.13 incelendiğinde %23.3 ile 14 ünün 1-5 yıldır, %35 ile 21 inin 5-10 yıldır, %13.3 ile 8 inin 10-15 yıldır ve %28.3 ile 17 sinin 15 yıl ve daha fazla zamandır dokuma yapmaya devam ettikleri anlaşılmaktadır.

Ölmez (1999), Niğde yöresindeki dokuyucuların %63.43 ünün 1-9 yıl, Etikan (2002) Muğla yöresindeki çalışmasında %30.5 inin 1-10 yıl dokuma yaptıklarını Başaran (2004) ise 1- 10 yıl %27.5 ile çoğunluk gösterirken genellikle dokuma yapanların 1-40 yıla (%95) dağıldığını belirtmişlerdir. Göller Bölgesi'nde yapılan bu çalışma bu sonuçlar bakımından benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.14 Dokumacıların yıl boyunca dokuma yapma durumları

Yıl boyunca dokuma yapma durumları Yöre	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Evet	3	7	1	3	8	2	24	40
Hayır	7	3	9	7	2	8	36	60
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.14 incelendiğinde %40 ile 24 ünün dokumayı yıl boyunca yaptığı, % 60 ile 36 sının ise yıl boyu düzenli şekilde dokuma yaptığı anlaşılmaktadır.

Kalınkara vd. (1995), Antalya ve Isparta yöresinde %61.3 oranında, Ölmez (1999) Niğde yöresinde %81.43 oranında Etikan (2002) Muğla yöresinde %52.2 oranında, Tağı (2003) Simav yöresinde %57.77 oranında yıl boyunca sürekli dokuma yapıldığını saptamışlardır.

Bunlara zıt olarak Başaran (2004), Ereğli yöresinde %45.1 oranında yıl boyunca dokuma yapıldığını saptamış ve Başaran bu duruma dokuyucuların yaşam koşulları ve faaliyetlerinin etkili olduğu görüşüne yer vermektedir. Göller Bölgesi'nde yapılan bu çalışma yıl boyunca sürekli olarak dokuma yapılması bakımından diğer çalışmalarla ayrılırken Ereğli Bölgesi ile %40 oranı ile oldukça benzerlik göstermektedir. Göller Bölgesi'nde mevsimlik kapı önü tezgahlarının kullanılıyor olması, dolayısıyla dokumanın mevsimlik olarak yapılması bunun en önemli sebebidir.

Çizelge 4.15 Dokumacıların dokumayla uğraştıkları mevsim

Yöre Dokuma ile uğraşılan mevsim	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
İlkbahar	3	---	3	3	1	3	13	21.6
Yaz	---	---	2	1	---	---	3	5
Sonbahar	4	2	4	3	1	5	19	31.6
Her mevsim	3	8	1	3	8	2	25	41.6
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.15 incelendiğinde %21.6 ile 13 ünün ilkbaharda, %5 ile 3 ünün yaz aylarında, %31.6 ile 19 unun sonbaharda, %41.6 ile 25 inin ise her mevsim dokuma yaptığı anlaşılrken, sadece kış aylarında dokuma yapan dokumacıya rastlanmamıştır.

Şahin (2002) Develi’de yaptığı çalışmasında bitkisel dokumayla uğraşanların bu işi her mevsim yaptıklarını belirlemiştir.

Ölmez (1999), Niğde İli’nde yaz aylarında dokuma yapan birey bulunmadığını, Etikan (2002) Muğla yöresinde kış mevsiminde %21.7 oranında dokuma yapan olduğunu ilkbahar ve sonbahar aylarında dokuma ile uğraşmadıklarını, Tağı (2003) Simav yöresinde genellikle her mevsim dokuma yapıldığını (%42.51) bunu dışında genelde kış mevsiminde (%35.43) dokuma yapıldığını saptamışlardır. Bunun yanında Başaran (2004), Ereğli’de yürüttüğü çalışmasında %52.9 oranı ile her mevsim, %23.5 oranı ile de ilkbahar ve sonbahar aylarında dokuma yapıldığını belirtmiştir.

Göller Bölgesi’nde yürütülen bu çalışmada genellikle kapı önü tezgahları ve açık havada çalışma gerekliliği söz konusu olduğundan, ayrıca hammadde hasat koşulları nedeni ile hava şartlarının daha müsait olduğu ilkbahar (%21.6) ve sonbahar ayları (%31.6) ile her mevsim (%41.6) dokuma yapılması söz konusudur. Bu sonuçlar ile

diğer çalışmalar arasında Başaran (2004), Ereğli yöresi çalışması ile benzerlik göstermektedir. Bu benzerliği bitkisel dokumacılığın hammaddesi olan bataklık hammaddelerinin Ereğli Bölgesi'nde yetişmesi ve Ereğli'de bitkisel dokumacılık ile uğraşan bireyler olmasına ve dolayısıyla çalışma kapsamında oluşuna bağlamak mümkündür.

Çizelge 4.16 Bitkisel dokumanın yapıldığı yer

Yöre Dokumanın yapıldığı yer	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Atölyede	---	6	---	---	---	---	6	10
Kendi evinde	7	4	7	8	8	10	44	3.3
Diğer	3	---	3	2	2	---	10	16.6
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.16 incelendiğinde 6 kişi %10 ile 6 kşının atölyede, %73.3 ile 44 ünün kendi evinde, %16.6 ile 10 unun ise diğer mekanlarda dokuma yaptığı saptanmıştır.

Çizelge 4.17 Bitkisel dokumanın öğrenildiği kaynaklar

Yöre Dokumanın öğrenildiği kaynak	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Ailede	7	3	8	9	8	10	45	75
Kursta	2	2	---	---	1	---	5	8.3
Atölyede	1	5	2	1	1	---	10	16.6
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.17 incelendiğinde %75 ile 45 inin dokumayı ailede, %8.3 ile 5 inin kursta, %16.6 ile 10 unun atölyede öğrendikleri anlaşılmaktadır.

Ölmez (1999), halı dokuma faaliyetinin Niğde’de %54.29 unun ailede, Gülçubuk ve Ölmez (2000), Taşpınar Kasabası’nda el dokuması faaliyetlerinin genellikle ev üretimi faaliyeti olduğunu ve bu nedenle bütün dokuyucuların ailede öğrendiğini, Başaran (2004), Ereğli’de ise benzer sonuçlara ulaştığını ve neredeyse dokuyucuların tamamının %97.4 dokumayı ailede öğrendiklerini saptamıştır. Bu sonuçlara benzer olarak Göller Bölgesi’nde de dokuyucuların %75 inin dokumayı ailelerinden öğrendikleri saptanmıştır.

Çizelge 4.18 Dokumacıların günde yaptıkları uzunluk miktarı (m)

Yöre Uzunluk miktarı	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
1-5	4	3	7	6	3	7	30	50
5-15	6	4	2	3	6	2	23	38.3
15-25	---	3	1	1	1	1	7	11.6
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.18 incelendiğinde %50 ile 30 u günde 1-5 metre, %38.3 ile 23 ü 5-15 metre, %11.6 ile 7 si 15-25 metre dokuma yaparken, 25 metre üstünde dokuma yapan kişiye rastlanmamıştır.

Şahin (2002), Develi’de yaptığı çalışmasında dokumacıların günde 110x300 ebatındaki dokumalarda 3 tane dokuyabildiklerini saptamıştır. Bu sonuca göre dokumacının günde 9 metre dokuma yapabildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Göller Bölgesi’nde %38.3 ile 23 kişinin 5-15 metre arasında dokuma yaptığı sonucuna bakılırsa sonuçların iki yörede benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Hammaddenin kalın olması açısından dokuma yüzey çabuk tamamlandığından hammaddesi farklı diğer yöre çalışmaları ile bu açıdan benzerlik görülmemiştir.

Çizelge 4.19 Dokumacıların bitkisel dokuma dışındaki uğraşı alanları

Yöre Bitkisel dokuma dışındaki uğraşları	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Ev işi	3	---	4	5	5	4	21	35
Tarım işi	2	3	3	2	2	3	15	25
El işleri	2	---	1	---	---	---	3	5
Hepsi	3	7	2	3	3	3	21	35
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.19 incelendiğinde, %35 ile 21 i dokuma dışında ev işleri ile, %25 ile 15 i tarım işleri ile, %5 ile 3 ü el işleri ile, %35 ile 21 inin ise bu işlerin hepsi ile meşgul olduğu görülmektedir.

Ölmez (1999), Niğde yöresi kadınlarının %31.77 sinin halı dokumadan arta kalan zamanda tarım ve ev işi yaptıklarını %28.57 sinin tarla, bağ, bahçe işleri ile ilgilendiklerini, Gülçubuk ve Ölmez (2000), Taşpınar Kasabası'nda tarımsal faaliyetlerin sınırlı olduğunu ve kadınların yemek, bulaşık ve çocuk bakımı gibi ev işlerinden arta kalan çok büyük bir zamanlarını dokumaya ayırdıklarını, Etikan (2002), ise Muğla Yöresi'nde dokuma dışında ev ve tarım işleri ile uğraşanların oranının %67.7 olduğunu benzer olarak Tağı (2003), Simav yöresinde dokumacıların arta kalan zamanlarda tarım ve ev işleri yaptıklarını saptamışlardır. Bu sonuçlara benzer olarak Göller Bölgesi'nde de dokuma dışında en çok ev işleri (% 35) daha az olarak ta tarım işleri (%25) yapılmaktadır. Bu işlerin hepsini yapan birey oranı da yine %35 tir. Bu sonuçlar daha çok Ölmez (1999), Etikan (2002), ve Tağı (2003) ile benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.20 Dokumanın yapılma amacı

Yöre Dokumanın yapılma amacı	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Çeyiz olarak kullanmak	3	1	5	6	1	4	20	33.3
Kendi ihtiyaçlarını karşılama	4	1	3	2	2	5	17	28.3
Boş zamanı değerlendirmek	3	1	---	2	1	1	8	13.3
Gelir elde etmek	---	7	2	---	6	---	15	25
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.20 incelendiğinde %33.3 ile 20 sinin dokumayı çeyiz olarak kullanmak üzere, 28.3 ile 17 sinin kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere, %13.3 ile 8 inin boş zamanı değerlendirmek üzere ve %25 ile 15 inin ise gelir elde etmek üzere yaptıkları anlaşılmaktadır.

Altınbaş ve Yazıcıoğlu (1987), Kayseri yöresindeki çalışmalarında dokumanın genellikle %99.9 oranı ile gelir sağlamak, Ölmez (1999), Niğde yöresindeki çalışmasında dokuyucuların %88 inin gelir sağlamak, Gülçubuk ve Ölmez (2000), Taşpınar Kasabası'ndaki çalışmalarında %79.1 oranında gelir sağlamak, Tağı (2003), Simav yöresinde %80.65 oranıyla gelir sağlamak amacıyla dokuma yaptıklarını saptamışlardır. Ancak Başaran (2004), Ereğli yöresinde yaptığı çalışmasında %47.1 oranında gelir sağlamak amacıyla dokuma yapıldığını saptamıştır. Bu yörede gelir dışındaki diğer amaçlar (çeyiz olarak kullanmak, kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve boş zamanı değerlendirmek gibi) da önem kazanmaktadır. Göller Bölgesi'nde yapılan bu çalışma, bu sonuçlar bakımından Başaran (2004) ın Ereğli yöresinde yaptığı çalışma ile benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.21'de Göller Bölgesi'nde bitkisel dokumacıların gereçleri nasıl temin ettiğine ilişkin veriler sunulmuştur.

Çizelge 4.21 Dokumada kullanılan gereçlerin elde edilme kaynakları

Yöre Gereçlerin elde edilme kaynakları	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Doğadan elde ediyorum	8	2	8	6	9	10	43	71.1
Hazır olarak alıyorum	2	---	2	4	1	---	9	15
İşletmeden sağlıyorum	---	8	---	---	---	---	8	13.9
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.21 incelendiğinde, %71.1 ile 43 ünün dokuma hammaddesini kendi imkanları ile, %15 ile 9' unun depolardan hazır olarak satın alarak %13.9 ile 8 inin ise işletme kanalıyla hammadde sağladığı anlaşılmaktadır.

Başaran (2004), Ereğli'de halı dokuma için gereken iplikleri %71.2 oranında bireylerin kendilerinin hazırladığını tespit etmiştir. Bu bakımdan Göller Bölgesi'nde yapılan bu çalışma ile benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.22' de Göller Bölgesi'nde bitkisel dokumacıların dokuma tezgahını nasıl temin ettiğine ilişkin veriler sunulmuştur.

Çizelge 4.22.Dokuma tezgahının temin edildiği kaynak

Dokuma Yöre tezgahının temin edildiği kaynak	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Kendim yapıyorum	9	2	9	8	8	9	45	75
Yapılmış olarak alıyorum	1	---	---	2	1	1	5	8.4
İşletmeden temin ediyorum	---	8	1	---	1	---	10	6.6
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.22 incelendiğinde %75 ile 45 inin dokuma tezgahını kendi imkanları ile temin ettiği, %73.3 ile 5 inin yapılmış olarak hazır aldığı, %16.6 ile 10 unun ise işletme kanalı ile temin ettiği anlaşılmaktadır.

Başaran (2004), Ereğli yöresinde yürüttüğü çalışmasında dokuyucuların %86.1 inin dokuma tezgahını kendi imkanları ile elde ettiğini, tüccar kanalı ile elde edenlerin %13.1 olduğunu saptamıştır. Bu bakımdan sonuçlar Göller Bölgesi'ndeki bu çalışma ile benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.23 de Göller Bölgesi'nde bitkisel dokuma tezgahının yapıldığı malzemeye ilişkin veriler sunulmuştur.

Çizelge 4.23 Dokuma tezgahının yapımında kullanılan malzeme

Yöre Kullanılan malzeme	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Ahşap	9	2	9	8	8	9	45	75
Metal	1	8	1	2	2	1	15	25
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.23 incelendiğinde dokuma yapanların %75 ile 45 i ahşap tezgah, %25 ile 15 i ise metal tezgah kullanmakta, hiçbir dokumacı diğer malzemelerden mamul tezgah kullanmamaktadır.

Çizelge 4.2-28 de dokumacıların sağlık sorunlarına ilişkin veriler görülmektedir.

Çizelge 4.24. Dokumacıların bitkisel dokumaya engel rahatsızlıklarının olma durumları

Yöre Bedensel rahatsızlık durumu	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Evet	2	---	2	---	---	---	4	6.6
Hayır	8	10	8	10	10	10	56	93.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.24 incelendiğinde dokumacıların %6.6 ile 4 ünün bedensel bir özürlü bulunduğu bununla birlikte %93.3 ile 56 sının herhangi bir bedensel özürlü bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Ölmez (1999), Niğde yöresinde yaptığı çalışmasında ayak, bacak ve kollarında fizyolojik özürlü olan bireylere (%2.57) rastlamıştır. Göller Bölgesi'nde yürütülen çalışmada dokuyucular arasındaki bu sonucun azınlık olması bakımından benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.25 Dokumacıların oturuş şeklinden kaynaklanan rahatsızlıklarının olma durumları

Yöre Oturuş şeklinden kaynaklanan rahatsızlıkların olma durumları	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Hayır	2	3	---	2	3	---	10	16.6
Bel ağrısı	2	3	4	2	2	2	15	25
Sırt ağrısı	6	4	6	6	5	8	35	58.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.25 incelendiğinde %16.6 ile 10 unun dokuma esnasında oturuş şeklinden kaynaklanan rahatsızlığı bulunmadığı %25 ile 15 inin bel ağrısı, %58.3 ile 35 inin ise sırt ağrısı yaşadığı anlaşılmaktadır.

Çeşitli araştırmalarda dokuma işleminde olduğu gibi sürekli oturarak yapılan faaliyetlerde özellikle sindirim vs. solunum sistemleri gibi bazı iç organların fonksiyonlarının bozulduğu saptanmıştır (Kalinkara vd.1995).

Ancak Etikan (2002), Muğla İli'nde yaptığı çalışmasında oturtan kaynaklanan sorun yaşanmadığını, benzer biçimde Tağı (2003), Simav yöresinde ve Başaran (2004), Ereğli yöresinde oturuştan kaynaklı sorun yaşayanların çoğunlukta olmadığını belirtmişlerdir.

Kalinkara vd (1995), ise Antalya ve Isparta yörelerinde dokuyucuların sabit biçimde sürekli oturmadağı ve zaman zaman oturuş biçimlerini değıştirdiğini böyle olmasına rağmen en çok rahatsızlıkların gövde, kalça ve bacaklarda (%78.9) oluştuğunu saptamıştır. Ayrıca Ölmez (1999), Niğde yöresinde oturma pozisyonuna bağılı olarak rahatsızlık duyanların sırt, diz, boyun, kalça ve bel bölgesinde rahatsızlıklara sebep olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlara benzer olarak Göller Bölgesi'nde dokuma

esnasında sürekli oturuştan kaynaklı olarak bel ve sırt ağrısı yaşayanların % 83.3 olduğu saptanmıştır.

Çizelge 4.26 Dokumacıların parmakları ile ilgili rahatsızlıklarının olma durumları

Yöre Parmaklar ile ilgili rahatsızlıkların olma durumları	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Uyuşma	1	---	---	1	---	---	2	3.3
Form bozukluğu	9	8	8	6	3	7	41	68.3
Diğer	---	2	2	3	7	3	17	28.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.26 incelendiğinde %3.3 ile 2 sinin dokumadan dolayı parmaklarında uyuşma, %68.3 ile 41 inin form bozukluğu, %28.3 ile 17 sinin parmakları ile ilgili diğer rahatsızlıklar yaşadığı görülmekle birlikte, doku kaybı yaşayan dokumacıya rastlanmamıştır.

Görgünay (1980), Erzurum’da yaptığı çalışmasında dokuyucuların %49.3’ünde parmak eklemleri ve ellerde nasır, %20 sinde ise form bozukluğu olduğunu saptamıştır.

Kalınkara vd. (1995), Antalya ve Isparta Bölgesi’nde yürüttükleri çalışmalarında dokuyucuların %66 sının parmaklarında rahatsızlık duyduklarını Bunların çoğunluğunu doku kaybı (%34.8) ve ağrı (%32.3) oluşturmakta form bozukluğu (%6.9) az görülmektedir. Bu sonuçlar Göller Bölgesi’nde yürütülen bu çalışma ile benzerlik göstermemektedir. Bunu hammadde özelliklerinin farklı oluşuna bağlamak mümkün olabilir.

Etikan (2002), Muğla yöresinde parmaklarında ağrı ve doku kaybı yaşayan %47.8 oranında dokuyucu bulunduğunu, benzer olarak Tağı (2003), Simav yöresinde dokuma yapan bireylerin parmaklarında form bozukluğu, nasır, doku kaybı ve tırnak parçalanması olduğunu bildirmiştir.

Başaran (2004), Ereğli yöresinde yürüttüğü çalışmasında düğüm atarken gergin duran çözümlere parmakların sürekli olarak sürtünmesi sonucu bireylerin (%58.8) parmaklarında form bozukluğu, ağrı, doku kaybı gibi rahatsızlıklar yaşadıklarını, sorun yaşamayanların %26.8 oranında olduğunu belirtmiştir. Ayrıca form bozukluğu yaşayan bireylerin genellikle gençlerden oluştuğunu vurgulamıştır.

Yukarıda ki sonuçlara brenzer olarak özellikle bitkisel dokuma hammaddesinin sert ve yıpratıcı özellik taşıdığı bitkisel dokumacılıkta Göller Bölgesi'nde çoğunlukla form bozukluğu (%68.3) görülmekte, ağrı gibi etkenlerin oluşturduğu diğer rahatsızlıklar ise %28.3 oranında görülmektedir.

Çizelge 4.27 Dokumacıların gözlerinden kaynaklanan rahatsızlıklarının olma durumları

Yöre Gözlerinden kaynaklanan rahatsızlıkların olma durumları	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Evet	4	3	6	2	1	---	16	26.6
Hayır	6	7	4	8	9	10	44	73.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.27 incelendiğinde dokumacıların %26.6 ile 16 sının dokumadan dolayı gözlerinde rahatsızlık oluşurken %73.3 ile 44 ünün rahatsızlığı olmadığı anlaşılmaktadır.

Görgünay (1980), Erzurum yöresinde %4 oranında dokuyucunun gözlerinden şikayeti bulunduğunu buna ters olarak Kalinkara vd. (1995), Antalya ve Isparta yöresinde dokuma yapan bireylerin %48.2 sinde göz şikayeti bulunduğunu saptamışlardır. Bu oranın artmasına dokumanın desene bağlı olarak yapılması sebep olabilir.

Ölmez (1999), Niğde yöresinde dokuyucuların %82.2 sinin göz rahatsızlığı olmadığını belirtmiş buna benzer olarak Etikan (2002) Muğla'daki halı dokuyucuların %88.1 inin göz rahatsızlığı olmadığını, Tağı (2003), ise Simav yöresinde yürüttüğü çalışmada yalnızca %11.17 oranında dokuyucunun gözlerinde şikayeti bulunduğunu belirlemişlerdir. Bu sonuçlara benzer olarak Göller Bölgesi'nde yürütülen bu çalışmada dokumadan dolayı gözlerinde rahatsızlığı bulunmayan birey oranı %73.3 tür. Bunu özellikle bitkisel dokuma esnasında hammaddenin renklendirilmiş olmamasına ve desen çalışmasının renk özelliği taşımamasına bağlamak mümkün olabilir.

Çizelge 4.28 Dokumacılarda hammaddenin oluşturduğu tozlanmadan kaynaklanan rahatsızlıklarının olma durumları

Yöre Tozlanmadan kaynaklanan rahatsızlıkların olma durumları	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Evet	9	9	8	10	9	10	55	91.6
Hayır	1	1	2	---	1	---	5	8.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.28 incelendiğinde %91.6 ile 55 i hammaddenin oluşturduğu tozlanmadan dolayı rahatsız olurken, %8.3 ile 5 inin böyle bir sorunu bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Kalinkara vd. (1995), Antalya ve Isparta yöresinde tozlanmadan %37.6 kişinin şikayeti olduğunu saptarken benzer olarak Ölmez (1999), Niğde'deki araştırmasında dokuyucuların % 56 sının rahatsızlık duyduğunu saptamıştır. Ancak Etikan (2002),

Muğla’da yürüttüğü araştırmasında %91.2 dokuyucunun, Tağı (2003), Simav yöresinde yürüttüğü çalışmasında %64.3 dokuyucunun ve benzer olarak Başaran (2004), Ereğli yöresinde yürüttüğü çalışmasında %64 oranında bireyin tozlanmadan şikayet etmediğini saptamışlardır.

Göller Bölgesi’nde yürütülen bu çalışmada bitkisel kaynaklı hammaddelerin pamukçuk içermesi ve nefes yolunda sorun yaratması sebebiyle (bu nedenle dokuma çoğunlukla açık alanda yapılmaktadır) şikayeti bulunan bireyler çoğunluk (%91.6) göstermektedir. Bu sonuçlar incelenen diğer çalışmalar içinde Kalinkara vd. (1995) ve Ölmez (1999) ile daha çok benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.29-31 de dokumacının ekonomik koşullarına ilişkin veriler görülmektedir.

Çizelge 4.29 Dokumacının ailesinin ana geçim kaynakları

Yöre Ailenin ana geçim kaynağı	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Tarım	3	5	4	4	2	5	23	38.3
Dokumacılık	---	3	2	---	7	---	12	20
Serbest	3	---	3	3	1	3	13	21.6
Ücretli işçi	3	1	1	2	---	2	9	15
Memur	1	1	---	1	---	---	3	5
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.29 incelendiğinde %38.3 ile 23’ ünün ailesinin ana geçim kaynağı tarım, %20 ile 12 sinin dokumacılık, %21.6 ile 13’ ünün serbest meslek, %15 ile 9 unun ücretli işçilik ve %5 ile 3 ünün ise memuriyet olduğu saptanmıştır.

Gülçubuk ve Ölmez (2000), Taşpınar yöresinde arazi durumu yüzünden tarım ile geçimini sağlayanlardan ziyade %65 oranında bireyin halı dokuma ile geçimini

sağladığını, Ölmez (1999), Niğde yöresinde benzer olarak ana geçim kaynağını %44.86 ile halı dokumacılığı aldığını belirlerken Tağı (2004), Simav yöresinde dokuyucuların %50.68 ini, Başaran (2004), Ereğli yöresinde ise % 47. 7 oranında bireyin ana geçim kaynağını tarım faaliyetlerinin oluşturduğunu saptamışlardır. Bu sonuçlar ile Göller Bölgesi'nde yürütülen bu çalışma sonuçları (%38.3) benzerlik göstermekte ancak dokumacılık faaliyetlerinin ana geçim kaynağı olması bakımından (%20) bu çalışmalar ile ayrılmaktadır.

Çizelge 4.30 Dokumanın yapılma amacı

Yöre Dokumanın yapılma amacı	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Kendim için	10	2	8	10	2	10	42	70
Tüccar için	---	8	2	---	8	---	18	30
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.30 incelendiğinde %70 ile 42 si dokumayı çeşitli amaçlarla kendi ihtiyaçları için, %30 ile 18' inin ise tüccar için kar amaçlı dokuma yaptığı anlaşılmaktadır.

Ölmez (1999), Niğde yöresindeki evlerde dokuma yaygın olmadığı için dokuma yapanların çoğunluğunun %68.58 halıcılık Birliğinin Atölyelerinde birlik adına dokuma yaptıklarını saptamıştır.

Etikan (2002), Muğla da yürüttüğü çalışmasında %79.6 sının kendi adına dokuma yaptığını, Tağı (2003), ise Simav yöresinde %97.28 gibi büyük bir oranın tüccar adına dokuma yapıldığını saptamıştır.

Başaran (2004), ise Ereğli'de yürüttüğü çalışmasında %83 oranında dokuyucunun dokumayı kendileri için yaptıklarını saptamıştır. Ölmez (1999), Tağı (2003), nın tersine Etikan (2002), %79.6 oranı ile ve Başaran (2004), %83 oranı ile Göller

Bölgesi’nde bitkisel dokumayı kendileri için yapan %70 oranında dokuyucu benzerlik göstermektedir.

Çizelge 4.31 Dokumacıların sosyal güvencelerinin olma durumları

Yöre Dokumacının sosyal güvencesi	Akgöl	Akşehir Gölü	Beyşehir Gölü	Çavuşçu Gölü	Eber Gölü	Suğla Gölü	Genel Toplam	%
Emekli sandığı	1	---	2	---	---	---	3	5
Bağkur	4	4	4	4	3	2	21	35
SSK	1	2	3	3	3	4	16	26.6
Yok	4	4	1	3	4	4	20	33.3
Toplam	10	10	10	10	10	10	60	100

Çizelge 4.31 incelendiğinde %5 ile 3 ünün sosyal güvencesi emekli sandığından, %35 ile 21’inin bağkurdan, %26.6 ile 16 sının SSK dan sağlanmakla birlikte %33.3 ile 20’sinin sosyal güvencesi bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Ölmez (1999), Niğde İli’nde dokuma yapan bireylerin %81.71 oranında, Tağı (2003), Simav’da yürüttüğü çalışmasında 77.66 oranında bireyin, Başaran (2004), ise Ereğli’de yürüttüğü çalışmasında %84.3 oranında bireyin hiçbir sosyal güvence sahibi olmadıklarını belirlerken bu sonuçlar birbirleri ile benzerlik göstermektedir Göller Bölgesi’nde yürütülen bu çalışmada ise dokuyucuların %66.6 sının çeşitli kurumlardan güvenceleri bulunmaktadır. Bu sonuç bu alanda yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermemektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Göller Bölgesi'nde Bitkisel Dokumacılık

Göller Bölgesi'nde araştırma yapılan yörelerde hammadde, üretim ve ürünlerin kullanılması açısından Akgöl, Akşehir Gölü, Beyşehir Gölü, Çavuşçu Gölü, Eber Gölü ve Suğla Gölü yörede bulunan dokumacılık faaliyetleri açısından önemlidir. Bu gölleri önemli kılan, Göller Bölgesi'nde yer alması ve birbirleri ile etkileşim halinde olmalarıdır. Bu bölgelerde satış amaçlı ürünler ve bu ürünleri sağlayan işletmeler bulunmasının yanında, satış amaçlı üretilmeyen ürünlere de rastlanmıştır. Ancak bazı yörelerde çeyiz geleneği içerisinde bitkisel dokuma ürünler yer almamasına rağmen ticari kaygılarla üretim yapıldığı da görülmektedir. Boş zamanı ve atık hammaddeyi değerlendirme ve ek kazanç sağlama amaçlı yapılan dokumacılığın bazı göl ve çevrelerinde birincil geçim kaynağı olduğu gözlenmiştir.

Göller Bölgesi göllerinden;

Akgöl, Akşehir Gölü, Beyşehir Gölü, Çavuşçu ve Eber Gölü'nde geleneksel nitelikte bitkisel dokuma yapılırken, Burdur Gölü, Eğirdir Gölü ve Suğla Gölü'nde az olarak yalnızca paravan dokumacılığı yapılmakta, Göller Bölgesi sınırlarında bulunduğu halde gerek su özellikleri gerekse bazı stratejik konumlarından dolayı Acı Göl, Salda Gölü, Kovada Gölü ve Yarışlı Gölü'nde hiçbir dokuma faaliyeti bulunmamaktadır.

Acı Göl ve etrafında bitkisel dokuma adına bir faaliyet bulunmadığından özel bir üretici kesimi bulunmamaktadır. Bu nedenle üreticilerin sorunları çalışma koşulları ve sağlanan kazanç ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır. Yetişen kargı kamışları hiç bir ekonomik sebeple değerlendirilemediğinden aile bütçesine de kazanç sağlanması söz konusu değildir. Acı Göl ve çevresinde dokuma kültürünün de gelişmemiş olmasına bağlı olarak hammadde daha önceki yıllarda da sadece yakacak, yada izolasyon maddesi olarak değerlendirilmiştir. Yörede hammaddeyi ıslah ederek bir el sanatı ürününe çevirmek söz konusu olmamıştır. Hammadde kıyı kesimlerde bol bulunuyor olmasına rağmen geçmişten gelen bir dokuma kültürünün olamaması kullanım

alanlarını oldukça daraltmaktadır. Bundan da kaynaklanan sebeplerle Acı Göl etrafında bulunan bataklık hammaddesi gerektiği gibi değerlendirilememektedir.

Akgöl ve çevresinde bataklık hammaddeleri bol miktarda yetişmesine rağmen ürün yapımı yaygın değildir. Dolayısıyla ürün satışı ile bu işin geçim kaynağı olarak kullanımına rastlanmamıştır. Bu tür üretim yapan az sayıdaki insan ise kendi ihtiyacını karşılamak amacıyla ürettiği ürünleri için özel bir çalışma alanı düşünmemekte, evinin kapısı önünde kuracağı tezgahta ya da bahçesinde bu yaygıları oluşturmaktadır. Bu nedenle yöreden üreticilerin sorunlarına ilişkin bir bilgi edinilememiştir. Ancak hammadde keserek ve pazarlayarak geçimine katkıda bulunan halkın bazı sorunları tespit edilmiştir. Devlet desteğinden oldukça uzak kendi imkanları ile bataklıktan hammaddeleri toplayarak ülke ekonomisine katkıda bulunan kişiler tarafından depolara bağını 50 kuruşa sattıkları hammaddelerden günlük yalnızca ekmek parası bile kazanmanın zor olduğunu belirtilmiş ve bu konuda hak ettikleri kazancı elde etmediklerini, oysa bataklıktan hammaddenin toplanmasının zor ve zahmetli bir iş olduğu ifade edilmiştir (Şekil 5.1). Bu iş ile ilgilenen halkın, bu konuda bir düzenleme yapılması ve emeklerinin karşılığını almaları konusunda bazı girişimlere ihtiyaç duydukları görülmektedir.

Şekil 5.1 Tatlıkuyu Köyü'nde çalışan dokumacılar (Tatlıkuyu Köyü / Ereğli)

Ayrıca bilinçsiz olarak zamanı gelmeden toplanan hammaddeler kullanılmadığı için boşa gittiği için bu konuda alınan önlemlerin daha ciddi uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Daha uygun biçimde yapıldığı takdirde bu iş kolunun bir aile bütçesine ciddi katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Akşehir Gölü ve çevresinde bulunan yerleşimlerde, işletmelerde ve evlerde kendi imkanları ile birçok kişi ve aile bitkisel dokuma yapmaktadır. Çalışma kapsamında incelemeye alınan işletmelerde çalışanlar genellikle, yaptıkları işten memnundur. Bu sektörde evlerinde çalışan ve tam zamanlı çalışma mecburiyeti olmayan birçok kişi, bunun bu iş için iyi ve motive edici bir özellik oluşturduğunu belirtmişlerdir. Evde ev işlerinden ve tarımdan arda kalan zamanlarda kendi çalışma planları ile ürün çıkaran işçiler, bunun kendileri için dokumaya teşvik edici bir unsur olduğunu ifade etmişlerdir. İşletmelerde de çalışma koşulları çok zorlayıcı değildir. Ancak hammaddenin yaydığı toz ve pamukçuklar, çalışma ortamı için olumsuz bir özellik oluşturmaktadır. Tezgahta çalışan bireyler ise oluşabilecek fiziksel rahatsızlıkları önlemek amacıyla belirli aralıklarla dinlendirilerek çalıştırılmaktadır (Şekil 5.2).

Akşehir Gölü ve çevresindeki yerleşimlerde eskiden kerpiç evlerde yapı malzemesi olarak kullanılan “boyralar”, artık değişik şekillerde ve ebatlarda üretilerek lüks otel, restaurant ve plajlarda dekoratif malzeme olarak da kullanılmaya başlandığı tespit edilmiştir. Özellikle Doğrugöz Beldesi'nde kargı kamışından yapılan “boyra” dokumalar, süs eşyası ve dekoratif malzeme olarak pazarlanmakta ve kullanılmaktadır. Bu suretle; telli boyra, ipli boyra ve düz boyra üretilmektedir.

Bu ürünlerden telli ve ipli boyra yer sergisi olarak kullanılabildiği gibi gölgelik mekan çatılarını kapatma ve korunaklı mekanlar elde etme amacıyla da kullanılmaktadır. Ayrıca bu tip çok amaçlı ürünlerin özellikle turizmin canlı olduğu sahil bölgelerine gölgelik ya da çok amaçlı sergi olarak pazarlandığına sık olarak rastlanmıştır. Ayrıca düz boyralar ise eski tarihlerden beri kerpiç yapıların tavan kısmını kapatmak amacıyla kullanılmaktadır. Bu amaçla Türkiye'nin birçok yerine pazarlanan bu ürünler, sıhhi özellik taşımaları ve görsel zenginlikleri bakımından öneme sahiptir.

Şekil 5.2 Otomatik tezgahta çalışan dokumacılar (Tatlıcak Beldesi / Konya)

Evlerinde ürün başına ücret alan ve kendi inisiyatiflerinde çalışan bireyler kapalı mekanda sağlığa zarar verebilecek bir özellik oluşturan hammaddeden dolayı genellikle kapı önlerinde ya da bahçelerinin uygun bir alanında oluşturdukları açık hava mekanlarda çalışmaktadırlar. Bu nedenle dokuma genellikle havanın soğuk olmadığı aylarda daha çok yapılmaktadır. İşletmelerde hammadde hazırlama işlemlerinin açık havada yapılmasına rağmen dokuma ise kapalı mekanda yapılmaktadır (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 Dokuma atölyesinde çalışan dokumacı(Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Bu suretle para kazanan ve evinin geçimini sağlayan aileler bulunmaktadır. Evlerde üretilen dokumalar için ürün başına (2x3metre ürün için) 3 TL ücret ödenmektedir. İşletmelerde ise yapılan dokumalar metre hesabı olarak fiyatlandırılmakta ve çalışana ücret ödenmektedir. Bazı işletmelerin özellikli departmanlarında ise asgari ücret baz alınarak ücretlendirme yapılmaktadır. Bu ödeme şekilleri işletmenin ve üretimin özelliğine göre değişiklik göstermektedir.

Dokuma işlemleri bu şekilde ücretlendirilirken, hammaddenin temininden geçimini sağlayan işçilerin ücretlendirilmesi farklı olmaktadır. Hammaddenin toplanması ve bağ usulü satışına bağ başına depolar 50 kuruş ödemekte, dokuma yapan işletmeler ise bir bağ hammaddeyi 1,5 TL ye almaktadırlar. Bu suretle hammaddenin Akşehir’li köylüler tarafından nakliyesi kendilerinden olmak üzere Akşehir dışındaki Konya da bulunan depolara ve işletmelere pazarlanması da söz konusu olmaktadır. Bu pazarlama işlemlerinde yine bir bağ hammadde 50 kuruş olarak fiyatlandırılmaktadır.

Akşehir Gölü ve çevresinde bulunan yerleşimlerde gerek dokuma gerekse bataklık hammaddelerinin ıslahı ve değerlendirilmesi suretiyle birçok aile geçimini direk veya endirek yollarla sağlamaktadır. Buna bağlı olarak bu faaliyet bölge için önemli bir özellik oluşturmaktadır. Ancak göl oldukça hızlı biçimde çekilmekte ve bölge için ciddi tehdit oluşturmaktadır. Yaklaşık 5 yıl önce göl kıyısında bulunan ve gölün bütün nimetlerinden faydalanan bazı köylüler bugün araçla bile göl kıyısına ulaşamadıklarını ve bataklık bölgelerin de hızla yok olarak geçim kaynağı vasfından çıkmakta olduğunu ve eski doyuruculuğunu yitirdiğini ifade etmişlerdir. Bu düşünceden hareketle göl ve çevresinde oluşan olumsuz etkenlerin yok edilerek bataklık bölgelerin tekrar kazanılması ve hammaddelerin teminin kolaylaşması istenmektedir.

Bu güne kadar önemli bir geçim kaynağını oluşturan göl hammaddeleri ne yazık ki önümüzdeki yıllarda aynı özelliği gösteremeyeceği söylenebilir. Göl içine akıtılan zehirli maddeler ve diğer göllerde de yaşanan çekilme sorunu Akşehir Gölü'nü de aynı ölçüde tehdit etmektedir.

Beyşehir Gölü ve etrafındaki yerleşimlerde üretilen ürünler özellikle yaz aylarında yöreye ziyarete gelen insanlar tarafından perakende olarak alınmakta, ayrıca talep olduğu takdirde şirketlere toplu satışlar da yapılmaktadır. Bu şekilde pazarlanan ürünler genellikle kumsalda yer yaygısı olarak kullanılmakta, ayrıca ev dekorasyonunda da kullanım alanı bulmaktadır. Özellikle bahçe dekorlarında hem görsel hem de sergi amaçlı kullanılmaktadır.

Ayrıca yörede bazı dokuyucuların ihtiyaç fazlası ürünlerini mahallelerde ve Beyşehir'de kurulan haftalık pazarlarda sattıkları bilinmektedir. Yörede özellikle ölümlerde kabir hasırı olarak kullanılan ürünler ihtiyaç sahiplerince bu pazarlar yoluyla satın alınmaktadır. Bu suretle hasır dokumacılığı yörede azda olsa geçim kaynağı özelliği taşımaktadır.

Bunların dışında durgun su kaynakları çevresinde kendiliğinden yetişen hammadde, talep eden kişilere pazarlanmakta ve yöre ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Bu

amaçla daha çok dokuma ürün yapımında az kullanılan kargı kamışı Manavgatlı şirketlere toplu olarak pazarlanmakta bunun dışında hammadde için bir pazar bulunmamaktadır. Ayrıca Yeşilıdağ sınırları dışında Beyşehir Gölü doğu kıyısında bulunan bir işletme de hammadde işlenmekte ve gerekli yerlere pazarlanmaktadır. Birçok yurt içi bölge ile yurt dışı pazarlama ile uğraşan şirket, bataklık hammaddelerini kullanarak ülkemize döviz kazandırmaktadır. Hammadde öncelikle Beyşehir Gölü'nden olmak üzere Akşehir Gölü, Eber Gölü ve Ereğli sazlıklarında temin edilmektedir. Bu bölgelerden genellikle bataklık sazı temin edilirken tropikal olarak nitelendirilen kargı kamışı daha çok Aydın ve çevresindeki bataklık bölgelerden elde edilmektedir. Bu bölgedeki kargı kamışlarının çap kalınlığı ve mukavemet kalitelerinin yüksek olması tercihlerinin sebebidir.

Hammaddeler işletmeye yakın mesafede bulunan Gölkaşı Köyü sakinlerince ve çevre köylerden bu işle uğraşanlarca toplanmakta ve işletmeye bağ hesabı göz önünde bulundurularak pazarlanmaktadır. Bataklık sazı çok sayıda olmak üzere az olarak kargı kamışı bu suretle elde edilmektedir. Ancak işletme yapılacak ürünleri göz önünde tutarak kofa almamaktadır. Hammaddelerin bağ fiyatı cinsine kalitesine ve bağın büyüklüğüne göre çeşitlilik arz etmektedir. Gölkaşı Köyü'nün büyük kesimi balıkçılıkla uğraştığından hammadde hasatı çok zor olmamakta, ayrıca bu işlem yöre için bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. İşletme tarafından elde edilen hammaddeler talepler doğrultusunda ham ya da işlenmiş olarak pazarlanmaktadır (Şekil 5.4).

Şekil 5.4 Bataklık sazı ve kargı kamışı demetleri (Beyşehir)

İşletme, hammadde alımı ve pazarlamasının yanında bitmiş ürün pazarlaması da yapmaktadır. Bu kapsamda turistik amaçlı bahçe gereksinimleri ve materyalleri üretip pazarlayan firma üretim aşaması için de iş gücü konusunda çevre köylerden yardım almaktadır. Bu kapsamda büyük ebatlı bahçe gölgelikleri üreten firma, metal ürün iskeletlerini sağladıktan sonra gerekli boşlukları bataklık sazı kullanarak doldurmak suretiyle ürünlerini oluşturmaktadır (Şekil 5.5)

Şekil 5.5 Gölgelik olarak tasarlanmış ürünler (Beyşehir)

Ayrıca taleplere göre kargı kamışı kullanılarak oluşturulan modeller de mevcuttur. Bunun dışında işletmede boyra örücülüğü yapmak için tasarlanmış 2 adet de büyük ebatlı metal tezgah bulunmaktadır. Boyra Akşehir Gölü çevresinde üretilen bir bitkisel dokuma olmasına rağmen oluşan talepler doğrultusunda bu işletmede de üretilmektedir. Boyra dokuyucuları mevsimlik olarak yine çevre köylerden seçilmektedir. Bu sistemle oluşturulan yer yaygılarının genellikle dikdörtgen formunda olduğu görülmüştür (Şekil 5.6).

Şekil 5.6 Boyra dokuma tezgahı (Beyşehir)

Ayrıca yer tezgahlarında üretilen yer hasırlarının da pazarlamasını yapan şirket, bu ürünlerin temini için dokuyucuya gerekli hammaddeyi ve ürün özelliklerini vermekte ve dokuyucu kendi evinde çalışmak suretiyle ev ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bu ürünlerin fiyatlandırılması metre hesabı ile yapılmaktadır.

Üretilen bitmiş ürünler ve işlenmemiş hammadde, işletmeye gelen talepler doğrultusunda pazarlanmaktadır. Yurt içi pazarlamalar nakliye şirketlerince yapılırken yurt dışı pazarlamalar ürünlerin büyüklüğünden dolayı Mersin limanından gemi ile taşınmaktadır. Ürün pazarlanan ülkeler Fransa, Hollanda ve Almanya olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinden oluşmaktadır. Bu konuda bilgi veren işletme sahibi bitkisel dokumacılık hammadde ve ürünlerinin ıslahı ile Türkiye’de 5000 –6000 kişinin geçim kaynağı sağladığını ifade etmiştir. Hammaddelerin kendiliğinden ve zahmetsiz olarak yetiştiğini de düşünecek olursak bu bir ülke için bulunmaz bir fırsattır. İşletme sahipleri bu konuda yaptıkları işi ve çabayı, “çöp ve atık malzeme olarak nitelendirilen hammaddelerden, bir ülke için en gerekli şeyi, döviz elde ediyoruz” diyerek ifade etmişlerdir (Şekil 5.7)

Şekil 5.7 Kargı kamışı yığınları (Amil Us ticarethanesi, Beyşehir)

Burdur Gölü ve etrafında bitkisel dokuma adına bir faaliyet bulunmadığından özel bir üretici kesimi bulunmamaktadır. Yörede yetişen kofa hiç bir ekonomik sebeple değerlendirilemediğinden aile bütçesine kazanç sağlaması da söz konusu değildir.

Burdur Gölü’nde bataklık sazı ve kargı kamışı nerdeyse hiç yetişmemektedir. Burdur Gölü ve çevresinde yer alan yerleşimlerin geçim kaynaklarını göz önünde bulundurulacak olursa kendiliğinden göl kıyısında yetişen ve yörede “kındıra” olarak isimlendirilen hammaddenin geçim kaynağı olacak şekilde değerlendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Hammadde çevre köylüler tarafından kağıt fabrikalarına hammadde olarak pazarlanmak üzere toplanabilecekken, ev içinde ihtiyaç duyulan farklı alanlarında da kullanım alanı bulabilir. Ancak bu tür uygulamalara rastlanmamıştır. Buna bağlı olarak bölgede yetişen kofa hiçbir şekilde değerlendirilememektedir. Oysa yöre ekonomisine maddi girdileri ve bazı ailelerin geçim kaynağı olabilecek bu hammadde fazlası uygun biçimde değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Çavuşçu Gölü ve çevresindeel sanatları kapsamında yapılan hasır dokumacılığı ile uğraşan insanlar bu işi genellikle herhangi bir kuruma bağlı olmaksızın kendi özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapmaktadırlar. Bu nedenle hammaddenin hazırlanması aşamasından ürünün ortaya çıkarılmasına kadar dokuyucu tamamen bağımsız olarak kendi şartlarında çalışmakta ve ürünleri ortaya çıkarmaktadır.

Üreticiler dokuma tezgahlarını da kendi imkanları ile elde etmekte ve dokumaya hazır hale getirmektedirler. Ayrıca dokuyucuların özel bir çalışma mekanı bulunmamaktadır. Her dokuyucu kendi kapısı önünde ya da bahçesinde kurduğu tezgahında çalışmaktadır. Bu üreticilerin hiçbir sosyal güvencesi olmamakla birlikte bu ata el sanatını devam ettirebilmeleri için hiçbir kurumdan destek görmemektedirler. Bu olumsuzluklara rağmen yörede en azından hazır ürünlerin pazarlamasını yaparak geçimini sağlayan ve bu ata el sanatının yaşamasına bir noktada destek olan kişiler bulunmaktadır. Hammaddelerin bitkisel dokuma üretiminde kullanımının dışında farklı amaçlarla kağıt fabrikalarına hammadde olarak pazarlanması ve yöre ekonomisine katkı sağlaması da söz konusudur.

Yöredeki hammaddelerin taşıma ve pazarlamasını yapan yöre halkından bazı kişiler hammaddeyi Çavuşçu Gölü’nde yeterli miktarda yetişmediği için Beyşehir’den satın almakta ve özellikle hayvan barınağı ya da muhtelif amaçlarla kulübe yapımında kullanmak üzere köylülere pazarlamaktadır. Bu işin genellikle sezonluk kazanç getirdiğini belirten halk, kazancın, nakliye işlemleri de kendi üzerinde olmasından dolayı yeterli olmadığını belirtmiştir. Hammaddeleri bağ hesabı yaparak pazarladığını belirten kişiler, yörede hammaddenin yetiştği yıllarda günde 800-1000 bağ civarında satış yaptıklarını ancak günümüzde bunun mümkün olmadığını ifade etmişlerdir. Seka kağıt fabrikasına da talep geldiği ölçüde hammadde pazarlayan kişiler, bu şekilde yapılan satışların kilo hesabı ücretlendirildiğini de belirtmiştir.

Ayrıca ihtiyaç bulunan yörelere pazarlanmak üzere yer yaygısı alım satımı da yapan yöreden bazı kişiler özellikle Akşehir Doğrugöz Kasabasında dokunan “boyra” dokumaları getirterek yöre halkına ve talep eden diğer çevre yerleşimlere pazarlamaktadır. Bu ürünler 2x5 m. ebatında olup muhtelif bir çok alanda yer yaygısı

olarak kullanılmaktadır. Ürünlerin birim fiyatı 2003 yılı itibariyle 8-10 TL civarındadır (Şekil 5.8).

Şekil 5.8 Pazarlanmaya hazır boyra dokumalar (Kapaklı Köyü / Ilgın)

Yörede bu iş ile geçimini sağlayan kişiler dokuyuculardan direk aldığı ürünleri evlerinin depo haline getirdikleri bir odasında bekletmekte ve gerektiğinde satışını yapmaktadırlar.

Bu ve bunun gibi çalışmalar, hasır dokumacılığının yaşatılmasını sağlayan faaliyetler olarak değerlendirilmeli ve yöre halkı bu faaliyetlere özendirilmelidir.

Eber Gölü ve çevresinde bulunan yerleşimlerde daha çok hammaddenin değerlendirilmesine yönelik faaliyetler bulunmasına rağmen, özellikle Ağılönü Köyü ve yakın yerleşimlerde bitkisel dokumacılığın yapıldığı tespit edilmiştir. Bitkisel dokumacılık Eber Gölü'nde bataklık sazının eskiden bu yana çok bulunmasından dolayı yapılagelmiş bir el sanatıdır. Bu suretle yer tezgahında dokuma yapan aileler bulunmaktadır. Bu tür bir faaliyetin gerçekleştirildiği atölye ortamına yörede hiç

rastlanmamıştır. Dokuma, bireyler tarafından evlerinde kapı önlerine ya da avluda uygun bir yere kurdukları tezgahlarda yapılmaktadır (Şekil 5.9).

Şekil 5.9 Kapı önlerinde kurulan dokuma tezgahı (Bolvadin / Afyon)

Bu suretle üretim soğuktan korunmak amacı ile yaz ve sonbahar aylarında yoğunlaşmakta, üretimin kışın yapılacağı evlerde ardiye olarak kullanılan kapalı ya da yarı kapalı mekanlar atölye olarak kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında anket uyguladığımız dokuyucuların ortak sorunu, çalışma ortamındaki eksiklikler, ve çalışma koşullarının motivasyonlarını oldukça kötü biçimde etkilemesidir.

Bir ikinci temel sorun ise göl hammaddelerinin geleceği ile ilişkilidir. Göle akıtılan zehirli maddeler ve fabrika atıkları ile Afyon ili kanalizasyon pisliklerinin göle bırakılması, gölde canlıları barınamaz hale getirmiş, daha önemlisi göl içinde bitkiler dahi yaşayamaz olmuştur. Bu kötü sonuçtan en çok bataklık hammaddeleri etkilenmektedir. Bu suretle bataklık sazı neredeyse yok olmaktadır. Geçen yıl bataklık haldeki bölgelerde sadece bataklık sazının erkek (üremeyen) tipine rastlamaktayız. Bu tip hammadde ile bitkisel dokuma yapılamayacağı düşünülürse sorunun ciddi olduğu anlaşılır. Bataklık sazının dişi olanlarında bulunan öz kısmı, dokumacılıkta bükülerek

         olarak kullanılmaktadır. Ancak artık bulunmayan bu tip hammadde yerine k         sentetik ip kullanmış ve erkek bataklık sazlarının kabuk kısımları da atkı olarak kullanılmak suretiyle dokumaya devam edilmiştir. Bu k        , pazarlama noktasında olumsuz olarak kendisini göstermektedir.

Her gün k         gelerek yer sergisi ve çok amaçlı olarak dokunan hasırları alan tüccar 1.75 TL fiyat b  tiği hasırların şimdi kalitesinin düşmesini   ne sürerek 1.5 TL den almak istemektedir. Geçimini tamamen bitkisel dokumacılık ile sağlayan bir aile için bu sonuç   z  c  d  r. Çoğu zaman tüm aile bireylerinin çalışması ile elde edilen dokumalar, emeğinin karşılığı bile alınmadan pazarlanmakta, bu da yöre halkı ve dokuyucular için olumsuz etki uyandırmaktadır.

Hammadde pazarlayarak geçimlerini sağlayan işçiler ise genellikle aileleri ile birlikte çalışmakta ve topladıkları hammaddeleri bağ hesabı pazarlamaktadırlar. Bağı 50 Kuruş olarak depolara verilen hammaddeler dokuma atölyelerine pazarlandığı takdirde 1.5 TL kazanç sağlanmaktadır. Hammaddenin elde edilmesindeki fiziki sıkıntılar ve elde etme zorlukları düşünüldüğünde, bugünün şartlarında bu mesleğin geçim kaynağı olarak değerlendirilmesi zor görünmektedir.

Eğirdir Gölü ve çevresinde bitkisel dokumacılık faaliyetleri kazanç sağlamak amacıyla yapılmamaktadır. Çeşitli amaçlarla üretilen ürünler de günlük ihtiyaçları karşılamak amacı ile üretilmekte ve kullanılmaktadır. Bu nedenle bataklık hammaddelerinin üretici mantığı ile kazanca dönüşmesi söz konusu değildir. Ancak hammadde, bazı dönemlerde Seka kağıt fabrikasına gönderilmek üzere kazanç getireceği düşüncesi ile toplanmış, fakat kalitesinin düşük olması ve bu işin nakliye gibi zahmetli aşamalardan oluşması sebebiyle yöre halkına cazip gelmemiştir. Yörede yetişen kargı kamışı çeşitli kullanım alanları bulunmaktadır. Eğirdir ilçe ve köy merkezlerinde çeşitli m  ştemilatların üstünde izolasyon malzemesi olarak (genellikle toprakla karışık olarak), bu m  ştemilatların duvarlarında yapı malzemesi olarak (  zellikle köylerde tuvalet, yakacak yeri vs. gibi korunaklı yer yapımında çadır şeklinde kulübe olarak), basit bir kenetleme tekniği ile yüzeyler oluşturmak suretiyle (sahilde gölgelik

olarak), özellikle kapalı yaşam alanlarında iki ayrı mekan yaratma kaygısı ile yüzeyler oluşturmak suretiyle paravan (ev ayıracı) olarak (Şekil 5.10) değerlendirilmektedir.

Şekil 5.10 Ev ayıracı (Eğirdir)

Ayrıca balıkçılık ile geçinen halkın bu iş ile ilgili bazı ihtiyaçlarını karşılamak üzere ve bazı yerleşimlerde yakacak olarak kullanılmaktadır.

Kovada Gölü ve etrafında bitkisel dokuma adına bir faaliyet bulunmadığından özel bir üretici kesimi bulunmamaktadır. Bu nedenle üreticilerin sorunları çalışma koşulları ve sağlanan kazanç ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır. Daha önceki yıllarda hammaddenin pazarlanması söz konusu iken aile bütçesine küçükte olsa bir katkısı bulunan hammaddeler günümüzde kullanılmadığı için kazanç sağlanması söz konusu değildir.

Salda Gölü ve etrafında bitkisel dokuma adına bir faaliyet bulunmadığından özel bir üretici kesimi bulunmamaktadır. Bu nedenle üreticilerin sorunları çalışma koşulları ve sağlanan kazanç ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır. Hammaddeler günümüzde doğal

sit alanı ilan edilen yörede toplanamadığından ve dolayısıyla kullanılamadığından kazanç sağlanması söz konusu değildir.

Suğla Gölü ve çevresindeki yerleşimlerde bugün şartlarında bitkisel dokuma yoğun olarak yapılmamaktadır. Ancak daha önce üretilmiş ürünlerin hangi koşullarda üretildiği ve oluşmuş bir takım sorunlar hakkında bilgi edinilmiştir. Zaten çalışma koşullarının uygunsuzluğu ve emeğin değerlendirilemediği düşüncesi ve hammaddenin de yetersizliği ile bugün üretim eski özelliğini yitirmiştir. Bu şartlar da göz önünde tutularak çalışma koşullarının günümüz şartlarında daha iyileştirilmesi gerektiği bir gerçektir.

Yörede genellikle ihtiyaç doğrultusunda ihtiyaç sahiplerince dokuma yapılmıştır. Her evde dokumayı bilen özellikle yaşlı fertler tarafından genellikle kapı önlerinde dokuyucunun sezonluk olarak kurduğu ahşap tezgahlarda yapılan dokumalar aile içinde gerekli yerlerde kullanılmaktaydı. Hammaddenin hasadından ürünün bitirilme işlemlerine kadar her aşama dokuyucu tarafından gerçekleştirilmekte olup çalışma saatlerinde her hangi bir sınırlama bulunmamaktadır. Geleneksel köy el sanatları anlayışı ile üretim yapan yöre insanı çalışma koşullarını kendisi düzenlemiş ve bundan doğan sıkıntılarını kendi çabaları ile gidermiştir.

Yarışlı Gölü ve etrafında bitkisel dokuma adına bir faaliyet bulunmadığından özel bir üretici kesimi bulunmamaktadır. Bu nedenle üreticilerin sorunları çalışma koşulları ve sağlanan kazanç ile ilgili bir veriye ulaşılamamıştır. Hammadde balçık haldeki göl kıyısından toplanamadığından ve dolayısıyla kullanılamadığından kazanç sağlanması söz konusu değildir.

Yörelere ile ilgili bu bilgiler ışığında Göller Bölgesi'nde yer alan bu yörelerin hem hammadde hem de hammaddeyi kullanım özelliği açısından farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Yapılan ürünlerin, yörelerdeki hammaddenin fiziksel özelliklerine ve geleneksel inanışların gereklerine göre şekillendiği düşünülmektedir. Ayrıca ürünlerin şekillenmesinde yörelerdeki hammadde hasadı ile ilgili stratejik sebepler de yer almaktadır.

Yörelere arası etkileşim ise Akşehir, Beyşehir ve Eber Gölü ve çevresinde göze çarpmaktadır. Gerek hammaddenin kullanım biçimi, gerekse ürün tipleri ve ebatları bakımından benzerlikler görülmektedir. Bu benzerlikler hammadde, araç- gereç ve bitmiş ürün isimlendirmelerinde de kendini göstermektedir. Birçok yöresel isimlendirme bu yörelerde benzeşmektedir. Ayrıca bu yörelerde hasır dokuma ürünlerin kullanımı yaygın olduğundan kendi üretimleri olmadığı zaman ihtiyacı birbirlerinden satın alma yoluyla karşılamaktadırlar.

Ayrıca bu göller ve çevresindeki yerleşimler arasında gerekli durumlarda hammadde alım satımı da yapılmaktadır. Bu nedenle yapılan ürünlerde yöreye göre hammadde tasnifi yapmak kolay değildir.

5.2 Hammaddelerin En Çok Kullanıldığı Alanlar ve Bu Konuya Getirilebilecek Farklı Öneriler

Bitkisel dokumacılığın yapıldığı Göller Bölgesi'nde yetişen bataklık sazı, kofa ve kargı kamışı, hammaddelerin bazı özelliklerine göre farklı ürün tiplerinin yapımında kullanılmaktadır. Yörede üretilecek ürün tipleri belirlenirken bazı yöresel ihtiyaçlar ve geleneksel değerler göze çarpmaktadır. Bu suretle dokuma işleminden önce, ihtiyaç olabilecek ürün tipleri belirlenmekte daha sonra o ürün özelliğine uyum sağlayabilecek hammadde seçilmektedir.

Göller Bölgesi'nde yetişen bataklık hammaddeleri daha çok yer sergisi ve çok amaçlı sergi olarak kullanılmak üzere tasarlanmakta ve üretilmektedir. Bu doğrultuda en çok kullanılan hammadde bataklık sazı ve kargı kamışıdır. Bu hammaddelerin belirlenmesinde hammaddenin fiziksel özellikleri önem taşımaktadır. Bataklık sazı, dayanıklı, yumuşak ve geçirgenliğinin az olması ayrıca doğal oluşu sebebi ile modern eşya ile uyumu kolay bir malzeme olduğu için özellikle ev içinde yaygın olmak üzere kullanılacak ürün tipleri için seçilen hammaddedir. Ayrıca üretilen ürünlerin hava geçirgenliği özelliği ile gıdaları muhafazası ve etkileşim halinde bulunduğu yiyeceklere zarar vermeme özelliği, hafif ve kolay taşınabilir oluşu, kolay temizlenebilme özelliği bakımından özellikle mutfak eşyası olarak kullanımı

uygundur. Ancak yörede yetişen hammadde, ürün ihtiyacından çok fazla olduğu için, farklı alanlarda değerlendirilmesi gerekmektedir.

Göller Bölgesi, denize yakınlığı ve bazı nitelikleri ile turistik özellik taşıyan yörelerdendir. Bu bölgelere turizm amaçlı ziyarete gelen yerli ve yabancı turistlerin ziyaret ettikleri yöreyi temsil eden küçük, taşınabilir hediyelik eşyalar almak istedikleri düşünülürse, bataklık hammaddeleri ve onlardan üretilebilecek muhtelif eşyalar önem kazanmaktadır. Bu suretle özellikle Göller Bölgesi'nde yer yaygısı ve dolayısıyla bitkisel dokuma olarak değerlendirilme şansı en az olan kofa ile ilgili yaratıcı projeler geliştirilebilir. Kofa hammaddesini çeşitli işlemlerden geçirmek suretiyle; bağlama teknikleri ile yöresel özellik taşıyan bebeklerin yapımında, turistik çok amaçlı sepetlerin yapımında (Şekil 5.11-5.12) basit kenetleme teknikleri kullanarak turistik duvar panolarının yapımında kullanmak mümkündür.

Şekil 5.11 Bitkisel hammadde kullanılarak yapılmış yöresel bebek
(Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Atölye Çalışması, 2004)

Şekil 5.12 Bitkisel hammadde kullanılarak yapılmış turistik sepetler
(Amil Us ticarethanesi)

Yörede yetişen bataklık sazı yumuşak ve esnek olduğundan dolayı genellikle katlanabilir yer yaygılarının yapımında sıklıkla kullanılmakta ancak genellikle halı altında izole amaçlı ya da kapı önlerinde kullanılmak üzere ürünler tasarlanmaktadır. Hammaddenin sıhhi özellikleri düşünüldüğünde, ev içinde günlük kullanımı olan ve farklı malzemeler ile üretilen (sentetik hammaddeli dokuma sergiler) yer yaygıları yerine kullanılabilecek ürünlerin üretilmesi düşünülebilir. Bu amaçla farklı desen ve renk özelliği olan model tasarımları yapılmak suretiyle seri üretim söz konusu olabilir, böylece bitkisel dokuma yaygıların kullanım alanı ve amacı genişletilebilecektir.

Bu suretle; gerek tasarım, gerekse üretim aşamasında kullanılacak insan gücü değerlendirilecek, atık hammadde değerlendirilmiş olacak, yapılan ürünler, üretildiği yörelerin özelliklerini yansıtacağından yöre tanıtımına katkı sağlayacaktır.

Ayrıca yörede yetişen ve yer yaygıları ile balık ağlarının ve paravan, gölgelik gibi muhtelif eşya yapımında kullanılan kargı kamışı, farklı bir proje ile turistik değer taşıyan, ekmek sepetleri yapımında, küçük ve çok amaçlı tepsilerin yapımında, dekoratif ev kullanım eşyası özelliği gösteren çamaşır sepetlerinin yapımında, dekoratif köşelik, sandalye ve muhtelif sehpa yapımında kullanılacak böylece son

yıllarda ihraç edilerek Türkiye’de kullanımı yaygınlaşan bu ürünlerin tüketiciye ulaşması kolaylaşacak ve maliyeti düşecektir.

Bu suretle; hammaddenin kullanımı yaygınlaştırılmış olacağı gibi hammadde atık malzeme olmaktan kurtulacak, boş iş gücü değerlendirilmiş olacak ve üretimin çeşitli aşamalarında çalışacak bireyler düşünülürse aile bütçesine ciddi katkıları olacaktır. Ayrıca hammaddeye yöresel bir nitelik kazandırılması söz konusu olurken, yöreyi temsil eden turistik bir değer yaratılmış olacak, bitkisel hammaddeden mamul turistik eşyalar, ülke tanıtımında rol oynayacak ve birçok dünya insanına ulaşacak ve böylece Türk el sanatları açısından farklı bir tanıtım ve gelir kaynağı sağlanacaktır.

Ayrıca Göller Bölgesi’nde bulunan bazı hammadde depolarında, yurt dışından gelen talepler doğrultusunda bataklık hammaddelerinden yapılmış küçük korunaklar göze çarpmıştır. Çok amaçlı olarak Türkiye de pazarlanabilecek bu ürünlerin siparişler doğrultusunda yapılması, özellikle turistik bölgelerde oldukça önemli bir pazar oluşturacaktır (Şekil 5.13-5.14).

Şekil 5.13 Bitkisel hammadde kullanılarak oluşturulan ev tipi korunak (Ali Barut atölyesi)

Şekil 5.14 Bitkisel hammadde kullanılarak oluşturulan ev ayıracı
(Ali Barut atölyesi)

Ayrıca son yıllarda yurt dışından ihraç edilerek kullanılan dekoratif perdelerin hammadde bulunan yörelerde üretilmesi mümkündür (Şekil 5.15). Üretim amaçlı oluşturulan atölyelerde bu tür örneklerin de pazarlanması, bitkisel dokuma sektörüne katkı sağlayacaktır.

Şekil 5.15 Bitkisel hammadde kullanılarak oluşturulan perde
(Doğrugöz Beldesi / Akşehir)

Göller Bölgesi'nde bulunan depolarda üretilen ve yurt dışına pazarlanan bitmiş ürünleri bir arada görmek, sunulan bu yeni örnek önerilerine ışık tutacaktır. Ayrıca günümüz şartlarına ve müşteri taleplerine uygun olabilecek modern tasarımlar bitkisel hammaddeler kullanılmak suretiyle üretilir. Bu doğrultuda talepler yoluyla çalışan bu depo ve atölyeler, yer yaygısı pazarladıkları müşterilerinden yeni örnekleri üretirken farklı ürün talepleri alabilecektir (Şekil 5.16-5.17).

Şekil 5.16 Sipariş üzerine üretilen bitkisel yer yaygıları (Ali Barut atölyesi)

Şekil 5.17 Sipariş üzerine üretilen bitkisel yer yaygıları (Ali Barut atölyesi)

Sunulan bu öneriler, ancak hammaddeyi doğru kullanmak ve bu sektörde çalıştırılacak kalifiye eleman sağlamak yoluyla gerçekleştirilebilir. Üretimin belli aşamalarında yörede yaşayan halk değerlendirilebileceği gibi, tasarım, teknik kontrol ve bitirme işlemleri ile pazarlama konusunda eğitilmiş bireylerin çalıştırılması işin kalitesi ve sürdürülebilirliği açısından son derece önemlidir. Bu suretle bu vasıftaki bireylerin iş gücü de değerlendirilmiş olacaktır. Ürün sunumu, oluşturulan model konseptleri ve katalog çalışmaları ile reklam ve tanıtım işlemleri de ayrı bir uzmanlık gerektirmektedir. Böyle düşünülecek olursa farklı iş kollarından birçok çalışan, bu sektörde değerlendirilmiş olacaktır.

Göller Bölgesi'nde bitkisel dokumacılık yapılan yörelerde önerilere örnek olabilecek küçük ölçekli çalışmalar başlatılmış ancak daha çok pazar sıkıntısı nedeniyle devam etmemiştir. Yörelerde bulunan eksiklik genellikle kalifiye eleman yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bu amaçla eğitilmiş bireylerin hammadde yetiştirilen bu köylerde çalışması ancak ciddi kaynakları olan projeler kanalıyla sağlanabilir. Bu suretle halkın organize edilmesi, yöresel beklentilerinin çoğaltılması ve koordine güçlerinin sağlanması için bir ön çalışma gerekmektedir. Ülkemizde el sanatları alanında Avrupa Birliği tarafından desteklenmek suretiyle benzer amaçlarla üretimin sağlandığı kalkınma projeleri bulunmaktadır. (Mersin Mut Hacıahmetli köyü doğal boya ve dokuma üretim projesi vb.) Bu konu ile ilgili belli kurumlar bünyesinde bir çalışma planı oluşturmak sureti ile benzer projelerin üretilmesi mümkündür.

5.3 Tez Çalışmasının Bu Alana Sağladığı Yarar Katkı ve Yapılabilecekler

Bu araştırma Göller Bölgesi'nde bitkisel hammaddelerin değerlendirilmesi ve dokumacılık üzerine yapılmış ilk çalışmadır. Göller Bölgesi'nde yürütülen bu çalışma ile öncelikle her göl ve çevresindeki yerleşimlerin bitkisel dokuma açısından gerek teknik, gerekse dokuma aşamaları ve üretilen ürünler belgelenmiştir.

Ayrıca araştırma ile bu yörelerde hammaddenin değerlendirilme şekilleri, üretim aşaması ve üretilen ürünlerin özellikleri açısından benzerlikleri ve farklılıkları ortaya

koyulmuştur. Bu suretle birbirine uzak bölgelerde yerleşmiş fakat benzer, hatta çoğu zaman aynı şekillerde bitkisel dokuma üreten kesim birbiri ile etkileştirilmiştir.

Hammadde sıkıntısı yaşanan yörelerde hammadde satın alabilecekleri pazarlar bulunmuştur. Bazı yörelerde bulunan işletmelerde çalıştırılmak üzere bitkisel dokumacılık yapan diğer yöre halkı yönlendirilmiş ve bu yöreler için yeni iş kolları oluşturulmuştur. Geçmişten bu güne bitkisel dokuma ürünleri kullanan ancak bugün üretimin olmadığı yörelere bitkisel dokuma üretilip satışı yapılan diğer yörelerden ürün temin edilmiş, dokumanın yapıldığı ve satıldığı bu yörelerin de ürünlerine pazar olanağı sağlanmıştır.

Ayrıca son yıllarda göllerde oluşan kirlilik ve hammadde yetiştirme koşullarının kötüye gidişine yönelik çözüm önerileri aranmış ve Bolvadin ilçesi Tarım Kredi Kooperatifi'nden bir yetkili ile görüşmeler yapılmıştır. Buradan hareketle Afyon kanalizasyon atıklarının Eber Gölü'ne aktığı belirlenmiş ve bunun durdurulması için ortak bir yazı hazırlanarak genel merkezdeki yetkilere ulaştırılması suretiyle çözüm aranmıştır.

Ayrıca araştırmanın, Göller Bölgesi kalkınma planı çerçevesinde oluşturulabilecek farklı konulardaki projeler için ön çalışma niteliği ile yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak; özellikle Dünya'daki küresel ısınma sonucu Göller Bölgesi'nde göl sularının giderek azaldığı, hatta bazılarda su kalmadığı bilinen bir gerçektir. Buna bağlı olarak çevresinde kendiliğinden yetişen bitkilerin de azaldığı görülmektedir. Bu çalışma ile yörede yapılan bitkisel dokumacılığın hammadde, yapım aşamaları, ürün çeşitleri, sorunları ayrıntılı olarak tespit edilmiş ve görsel malzeme ile de belgelenmiştir. Böylece Anadolu'da yapılan el sanatları kapsamında Göller Bölgesi bitkisel dokumacılığı hakkındaki bu çalışmanın gelecek için önemli bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgül,E.1998. Sakarya ili bitkisel örücülük ürünleri üzerine bir araştırma. Yüksek lisans tezi (basılmamış). Gazi Üniversitesi, s. 245, Ankara.
- Akkuş,A.1987. Salda gölünün jeomorfolojisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü s.115, İstanbul.
- Aliyeva, K. 1999. Tarih gelenek ve ekonomik açıdan Azerbeycan'da hasır dokuma sanatı. 2000'li yıllarda Türkiye'de geleneksel Türk el sanatlarının sanatsal, tasarımsal ve ekonomik boyutu sempozyum bildirileri, T.C. Kültür Bakanlığı yayınları:2301, s. 3-8, Ankara.
- Altınbaş, E.T. 1979.Doğal ipekten el dokusuhalı yapımı ve ihraç edilen ipek halıların bazı teknik özellikleri ile üretim koşulları üzerinde araştırmalar. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi yayınları:690 Bilimsel Araştırma ve İncelemeler 404. Ankara Üniversitesi Basımevi, 99 s., Ankara.
- Altınbaş,E.T.,Yazıcıoğlu,Y.1987.Kayseri İli el dokusu halı dokuyucuları ve çalışma koşulları üzerinde bir araştırma". A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları. 1002 Bilimsel Araştırma ve İncelemeler 544, s.49.
- Anonim,1966. Afyon Akarçay ve Akşehir Eber projeleri istikşaf raporu T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Devlet Su İşleri Müdürlüğü, 116s., Ankara.
- Anonim, 1970. Kovada gölü milli parkı uzun devreli gelişme planı, Ankara Milli Parklar Planlama Grubu, 39s., Ankara.
- Anonim,1998."Burdur Gölü", T.C. Çevre Bakanlığı Çevre Koruma Genel Müdürlüğü Yayını. 58 s., Ankara.
- Anonim,1996. "Eber Gölünü Kurtaralım", Çevre Koruma Hizmetleri Dergisi, yıl:4 sayı:22-23 Mart-Haziran, 34s., İstanbul.
- Arlı, M.1983. Bitkisel örücülük ders notları. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hizmet İçi Eğitim Daire Başkanlığı, 7-16, Ankara.
- Arlı, M.1990. Köy el sanatları. Ankara Ü. Ziraat Fakültesi yayınları:1185, ders kitabı:339, 76s., Ankara.
- Atay, A. 1987. Örgücülük, Milli Eğitim Basımevi, 691 s., İstanbul.

- Avcı, M. 1990. Göller bölgesi batı kesiminde bitki coğrafyası, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış), 275s., İstanbul.
- Barthold, W. 1974. Türklerde ve Moğollarda defin merasimi. Belleten sayı:43 74s., Ankara.
- Başaran, F. 2004. Konya İli Ereğli ilçesinde el dokuması halıcılık ve üretilen halıların bazı özellikleri. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi (Basılmamış) 346 s., Ankara.
- Bayraktar, H., 1992. Bitkisel örücülükte kamış örgü sanatı. Basılmamış ders notları. s.38, Konya.
- Baytop, T., 1997. Türkçe bitki adları sözlüğü. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu yayınları:578, s.130, Ankara.
- Bittel, K. 1937. Prehistorik dönemde Anadolu'da ölü gömme adetleri, 67 s., İstanbul.
- Broudy, E. 1979. The book of looms, University press of New England. 87s., London.
- Canikoğlu, T. 2002. Akşehir folklorundan bir demet. 254 s., Ankara.
- Dammen, E. 1963. Die religionen Africas. 57s., Stuttgart.
- Deniz, B. 2004. Kişisel arşivinden ürün fotoğrafı sağlanmıştır.
- Dingil, S. 1991. Bitkilerle Anadolu. s.67-70., Antalya.
- Doğan, U. 1997. Suğla ovası ve çevresinin fiziki coğrafyası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi (Basılmamış) 261s., Ankara.
- Doğu, E. 2001. Eğirdir. Skylife, Eylül, cilt:42 s.36-43. İstanbul.
- Dulupçu, M.A. 1995. Göller bölgesinin soysa-ekonomik açıdan SWOT analizi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), 216s., Isparta.
- Emir, M. 1994. İç Anadolu bölgesi Çavuşçu, Akşehir, Eber ve Karamuk gölleri rotatoria faunasının taksonomik ve ekolojik açıdan değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış) 171s., Ankara.
- Ereş, B. 1992. Akşehir yöresi halk kültürü araştırması, s.230, Konya.
- Eşberk, T. 1939. Türkiye'de köylü el sanatlarının mahiyeti ve ehemmiyeti. Yüksek

Ziraat Enstitüsü çalışmalarından sayı:44, Recep Ulusoglu basımevi, s.48-56, Ankara.

Etikan,S., 2002.Muğla ilinde el dokuması halıcılık ve üretilen halıların bazı teknolojik özellikleri üzerinde bir araştırma.Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi (Basılmamış), 127 s., Ankara.

Görgünay, K. N. 1980. Atatürk Üniversitesi Halıcılık ve Yünlü El Sanatları Enstitüsü'ndeki yatılı öğrencilerin sorunları ile iş yerinde üretimi etkileyen faktörler.Atatürk Üniversitesi (Basılmamış), 39s., Erzurum.

Gülçubuk, B.Ölmez,F.2000, El dokusu halıcılık ve kilimcilik faaliyetlerinin kadın istihdamına, boş zamanların değerlendirilmesine ve kırsal kalkınmaya katkıları (Aksaray ili Taşpınar kasabası ve Afyon ili Byat ilçesi örneği) Ankara Üniversitesi Araştırma fonu proje kodu:98-11-06-001. 123 s.,Ankara.

Gürtanın, N. 1961. Türkiye'de nebati örücülükte kullanılan hammaddeler ve bunlardan yapılan mamüller ile bu hammaddelerin selüloz ve alfa selüloz değerleri üzerine bir araştırma. Ankara Ü. Ziraat Fakültesi yayınları:185 Ankara Üniversitesi basımevi , 64s., Ankara.

Gürtanın, N.1976. Adana ili çiftçilerinin köy el sanatları uğraşları üzerine bir araştırma. Ankara Ü. Ziraat Fakültesi yayınları:641, Bilimsel araştırmalar ve incelemeler:376, 52s., Ankara.

Gürtanın,N.,Kaya,F. 1974. Türkiye'de yetişen Arundo donax L.- kargı kamışının bazı fiziksel nitelikleriyle selüloz değerleri üzerinde bir araştırma. Ankara Ü. Ziraat Fakültesi yıllığı 24(1-2) Ankara Üniversitesi Basımevi Ankara.

Gürtanın, N.,Kaya,F.1976. Serin iklim tahıllarının saplarının bitkisel örücülük yönünden değerlendirilmesi üzerine araştırmalar.Ankara Ü. Ziraat Fakültesi yayınları:644, bilimsel araştırma ve incelemeler:337, Ankara Ü. Basımevi 27s., Ankara.

İzbırak, R.1971. Hidrografya akarsular ve göller. Harita Genel Müdürlüğü Yayınları. 123s., Ankara.

Kalınkara, V.,Söylemezoğlu F. ve Erdoğan Z. 1995. Çlaışma ekipmanlarının halı dokuyucularının sağlık ve iş verimine etkileri. Beşinci Ergonomi Kongresi. Milli Prodüktive Yayınları:570, İstanbul Teknik Üniversitesi, s.305-311, İstanbul.

Karaman, G.H. 1989.Giresun ili Bulancak ilçesi'nde üretilen ağaç işleri ve bitkisel örücülük ürünleri üzerinde bir araştırma. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans tezi (Basılmamış)., s.241, Ankara.

- Kaya, F. 1981. Nevşehir ili çiftçilerinin köy el sanatları uğraşanları üzerinde araştırmalar. Ankara Ü. Ziraat Fakültesi yayınları:764, Bilimsel araştırma ve incelemeler.450, Ankara Ü. basımevi, 64 s., Ankara.
- Kayahan, S.1973. Bataklık sazının değerlendirilmesi, Tarım Bakanlığı Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü yayınları:A-138, 45 s., Ankara.
- Koç, Ş. 2003. Göller Bölgesi faunası (diptera) üzerine çalışmalar, Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış) 42 s., Eskişehir.
- Konyalı, İ.H., 1991. Abideleri ve kitabeleri ile Beyşehir tarihi, s. 2-3, Erzurum.
- Küçükaytan, Ş.1999. Konya ili Hüyük ilçesi Mutlu Beldesi evlerinde yapılan hasır saz dokumalar.Selçuk Ü. 2. Ulusal Türk el dokumalarına yaklaşım ve sorunları sempozyum bildirileri, 60-63 s., Konya.
- Lyford, C.A. 1982. Iroquois Crafts. Manufactured in the United States of America. 98 s.,Amerika.
- Ögel, B.1991. Hasır ve hasırcılık. Türk Kültür Tarihine Giriş, Cilt:3. T.C. Kültür Bakanlığı, kültür eserleri, Gazi Ü. İletişim Fakültesi basımevi s.191-200, Ankara.
- Ölmez, F.N.1999. Niğde ilinde el dokusu halıcılık ve üretilen halıların bazı teknolojik özellikleri üzerinde bir araştırma. Ankara üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı. Doktora tezi (Basılmamış), 202s.,Ankara.
- Özbek, M. 2003. Göller bölgesi iç sularının Malocostraca faunasının taksonomik ve ekolojik açıdan incelenmesi, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Su Ürünleri Temel Bilimler Anabilim Dalı, Doktora Tezi (Basılmamış) 238 s. İzmir.
- Özgüç, T., 1948. Öntarihte Anadolu'da ölü gömme adetleri, 54 s., Ankara.
- Öztürk, G. 1996. Adapazarı ili Karasu ilçesi Paralı köyü yöresindeki hasır seccadeler. Selçuk.Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisans tezi, (Basılmamış), 118s., Konya.
- Sarioğlu, H. 1989. Bitkisel örücülükte kullanılan söğüt (salix L.) ve kargı kamışı (Arundo donax L.) nin bazı teknolojik özellikleri ile ürün çeşitleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek lisans tezi, (Basılmamış), 82 s., Ankara.
- Sarioğlu, H. 1998. Bitkisel örücülük hammaddelerinden söğüt (salix L.) ve kargı kamışının(Arundo donax L.) bazı teknolojik özelliklerinin incelenmesi. Tarım bilimleri dergisi, Ankara Ü.Ziraat Fakültesi yayınları, 4(1) s 63-68, Ankara.
- Seymour, J. 1990. The Forgotten Arts and Crafts. 185s., London.

- Sezginer, Y. 1966. Kovada 2. hidroelektrik santrali ve getirdiği sorunlar. İnşaat Mühendisleri Odası, 17 s., Ankara.
- Shaw, R.1999. Baskets. America's Traditional Crafts. Printed in Hong Kong, s.9-119, China.
- Soysaldı, A.,1999. Türk iklimlerinde dokuma teknikleri ve boyama özellikleri. Erdem halı özel sayısı III , Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Cilt:10, Sayı:30 s.599-613, Ankara.
- Stanley, M. 1990. Knitting. Printed in İtaly by New İnterlitho, 275s.,Milan.
- Şahin, Z. 2002. Sindelhöyük (Develi) Kasabası'nda hasır dokumacılığı ve bitkisel örücülük. Bütün Yönleriyle I. Develi Bilgi Şöleni 26-28 Ekim 2002.Develi Belediyesi Kültür Yayınları s.729-734, Develi / Kayseri.
- Tabur, M.A. 2002. Göller Bölgesi (Göhlisar gölü, Burdur gölü, Eğirdir gölü, Kovada gölü, Beyşehir gölü) kuşlarının biyoekolojisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış) 99s., Isparta.
- Tağı, Ö.S. 2003. Simav ilçesinde el dokuması halıcılık ve üretilen halıların bazı özellikleri. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi (Basılmamış) 145 s., Ankara.
- Yıldız, H.1991. Ordu ili Fatsa ilçesinde el sanatları çerçevesinde üretilen bitkisel örücülük ürünleri ve üreticileri üzerine bir araştırma. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (Basılmamış), 120s.,Ankara.
- Yozgat, A.T.1996. Konya boyra (hasır) örücülüğü. Lisans Tezi (Basılmamış), Selçuk Üniversitesi, 135s., Konya.
- Zengin, M.,2006.Analiz sonuçlarının yorumu ve toprak verimliliğinin belirlenmesi. S.Ü. Ziraat Fakültesi yayınları. 134 s., Konya.
- Zengin, M., 2007. yapılan sözlü ve yazılı görüşmeden alınan sonuçlar,Selçuk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Konya.
- Zeybek, Z. 2006. Akgöldeki bazı su parametrelerinin araştırılması. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), 148 s., Konya.

EKLER

Ek 1 Bitkisel Dokumaya Yönelik Bilgi Formu

Ek 2 Dokumacıya Yönelik Anket Formu

EK 1 DOKUMACIYA YÖNELİK BİLGİ FORMU

Köy adı:

Tarih:

1.DOKUMACILARIN DEMOĞRAFİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN BİLGİLER

1.1Dokumacıların Cinsiyeti

☐ Kadın

☐ Erkek

1.2Yaşı.....

1.3Öğrenim Durumu.....

☐ Okur yazar değil ☐ Okur yazar ☐ İlkokul

☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Yüksekokul

1.4Medeni durumu

☐ Evli

☐ Dul

☐ Bekar

☐ Nişanlı

2.BİTKİSEL DOKUMACININ ÇALIŞMA ŞARTLARINA İLİŞKİN BİLGİLER

2.1Kaç yıldır bitkisel dokuma yapıyorsunuz?.....

2.2Yıl boyunca bitkisel dokuma yapıyor musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

2.3Hangi mevsimde daha çok dokuma yapıyorsunuz?

☐ İlkbahar

☐ Yaz

☐ Sonbahar

☐ Kış

☐ Her mevsim

2.4Bitkisel dokumaları nerede yapıyorsunuz?

☐ Ailede

☐ Kursta

☐ Atölyede

☐ Diğer

2.5.Bitkisel dokumayı nerede öğrendiniz?

☐ Ailede ☐ Kursta ☐ Atölyede ☐ Diğer

2.6 Günde kaç metre dokuyorsunuz?.....

2.7Bitkisel dokuma dışında diğer uğraşlarınız nedir?

☐ Ev işi ☐ El işi ☐ Tarım işi ☐ Hepsi ☐ Diğer

2.8Ne amaçla bitkisel dokuma yapıyorsunuz?

☐ Gelir elde etmek ☐ Çeyiz olarak kullanmak için

☐ Kendi ihtiyaçlarını karşılamak ☐ Diğer

☐ Boş zamanı değerlendirmek

2.9 Dokuma tezgahınızı nasıl elde ettiniz?.....

2.10 Gerekli hammaddeyi nereden elde ediyorsunuz?.....

3.DOKUMACININ SAĞLIK SORUNLARINA İLİŞKİN VERİLER

3.1Herhangi bir bedensel özrünüz var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

3.2Dokuma yaparken oturuş şeklinizden kaynaklanan herhangi bir problem yaşıyor musunuz?

☐ Hayır ☐ Bel ağrısı ☐ Sırt ağrısı ☐ Diğer

3.3Parmaklarınızla ilgili herhangi bir rahatsızlık var mı?

☐ Hayır ☐ Uyuşma ☐ Doku kaybı

☐ Ağrı ☐ Form bozukluğu ☐ Diğer

3.4Gözlerinizde dokumadan kaynaklanan herhangi bir rahatsızlık var mı?

☐ Ever ☐ Hayır

3.5Hammaddenin oluşturduğu tozlanmayla ilgili herhangi bir rahatsızlık var mı?

☐ Evet

☐ Hayır

4.DOKUMACILARIN EKONOMİK KOŞULLARINA İLİŞKİN BİLGİLER

4.1Ailenin ana geçim kaynağı nedir?

☐ Tarım

☐ Dokumacılık

☐ Serbest çalışma

☐ Ücretli işçi, memur, emekli

4.2Dokumayı kendiniz için mi yapıyorsunuz?.....

4.3.Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı?.....

5.KULLANILAN ARAÇ GERECE İLİŞKİN BİLGİLER

5.1Kullandığınız tezgah tipi nedir?.....

5.2Tezgahı nasıl temin ediyorsunuz?

☐ Kendim yapıyorum

☐ Yapılmış olarak satın alıyorum

5.3Tezgahın yapıldığı malzeme nedir?

☐ Ahşap

☐ Metal

☐ Diğer

5.4Kullanılan gereçleri nasıl temin ediyorsunuz?

☐ Doğadan elde edip kendim hazırlıyorum

☐ Hazır olarak alıyorum

EK 2 BİTKİSEL DOKUMAYA YÖNELİK BİLGİ FORMU

Göl adı	Temin edildiği yer
Köy adı	Ürün adı
Ürün cinsi	Film no

6.DOKUMANIN ÖZELLİKLERİ

6.1Ürünün cinsi

6.2Kullanılan hammadde

6.3Ürün formu

6.4Ürün ebatları (eni, boyu, ebatları)

6.5Ürünün teknik ve desen özelliği

6.6Kullanılan hammadde

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı :Zuhal BEZİRCİ

Doğum Yeri: KONYA

Doğum Tarihi:12/06/1976

Medeni Hali:Evli

Yabancı Dili:İngilizce

Eğitim Durumu (Kurum ve Yıl)

Lise :Konya Kız Meslek Lisesi (1993)

Lisans :Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi 1997

Yüksek Lisans :Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2001

Çalıştığı Kurum/Kurumlar ve Yıl:-

Yayınları (SCI ve diğer)

Yurtiçi Dergi Yayınları

Bezirci, Z., 2002. Konya il merkezi'nde bulunan bakır atölyeleri ve bu kapsamda bakır işçiliğinin değerlendirilmesi. Yeni İpek Yolu Dergisi, no: 171, s.40 – 43., Konya.

Ulusal Bildiriler

Bezirci, Z., Akan , M.,2002. Konya'da özel bir koleksiyon; geleneksel ve tarihi özellik taşıyan koşum takımları. Dokuz Eylül Üniversitesi 8. Ulusal El Sanatları Sempozyumu, (Baskıda) İzmir.

Bezirci, Z., Hidayetoğlu, M., Akan M., Nas, E.,2005. Bursa evlenme adetlerinden gelin hamamı kültürü çerçevesinde kullanılan el sanatı ürünleri. Uludağ Üniversitesi II: Bursa Halk Kültürü Kongresi, 20-22 Ekim 2005, Bursa., s.3-8., Bursa.

Bezirci, Z., 2003. Konya İli'nde saraçlık sanatı'nın bugünkü durumu. Ulusal Birinci Konya Ekonomisi Sempozyumu, s.563 – 570., Konya.

Bezirci, Z., Aytaç,A., Akan,M.,2001. Kur'an Sureleri ile bezenmiş şifa tasları. Mimar Sinan Üniversitesi Sanat Ve İnanç Sempozyumu, s.217 – 224.,İstanbul.

Akan, M.,Bezirci, Z., 2005. Bursa ili evlenme adetlerinde görülen ipek hammaddeli tekstil ürünler. Uludağ Üniversitesi II: Bursa Halk Kültürü Kongresi, 20-22 Ekim, s.3, Bursa.

Uluslararası Bildiriler

Akan, M., Nas, E., Bezirci, Z. 2005. Yörükler ve Amerikan Yerlileri'nde yaşam biçimlerinin şekillendirdiği el sanatları üzerine görüşler. 6. Uluslararası Halk Kültürü Kongresi, A.K.M. Başkanlığı, 21-26 Kasım, Ankara.

Akan, M., Bezirci Z.,2006. Köylerde dokuma faaliyetlerinin organizasyonu ve bir örnek üzerinde incelenmesi. Ankara.Üniversitesi. I. Uluslararası Ev Ekonomisi Kongresi, Sürdürülebilir Yaşam Kalitesi, 22-24 Mart, s. 448 – 452., Ankara.

Bezirci,Z.,Akan,M.,2006. Some Suggestions To Find And Improve The Handicrafts That Help The Turkish Tourism. 2nd International Conference on Tourism July 3-5, Athens, Greece (Baskıda).